Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

CAM-HY
Empereur de la Chine
et de la Tartarie Orientale,
Agé de 41 an et peint alâge
de 32.

Digitized by Google

NOVISSIMA SINICA

HISTORIAM NOSTRI TEMPORIS ILLUSTRATURA

In quibus

DE CHRISTIANISMO

Publica nunc primum autoritate propagato miſſa in Europam relatio exhibetur, deqve ſavore ſcientiarum Europæarum ac moribus gentis & ipſius præſertim Monarchæ, tum & de bello Sinenſium cum Moſcis ac pace conſtituta, multa hactenus ignota explicantur.

Edente G. G. L.

Indicem dabit pagina verſa.

Secunda Editio.

Acceſſione partis poſterioris aucta.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

ANNO M DC XCIX.

Digitized by Google

Index eorum quæ hoc libello continentur.

IN PARTE PRIORE JAM EDITA ANNO PRÆCEDENTE.

1. DE Libertate Religionem Chriſtianam apud Sinas propagandi nunc tandem conceſſa 1692. Relatio, compoſita à R. P. Joſepho Suario Luſitano collegii Pekinenſis Rectore.

2. Excerpta ex libro Aſtronomico R. P. Verbieſtii apud Sinas impreſſo de Studiis Monarchæ nunc regnantis.

3. Epiſtola R. P. Grimaldi ad Leibnitium Goa 6. Decemb. 1693.

4. Epiſtola R.P. Antonii Thomæ Belgæ, Pekino 12. Novemb. 1695.

5. Brevis deſcriptio itineris Sinenſis à Legatione Moſcovitica annis 1693. 94. 95. confecti, emendatius edita.

6. Appendix excerptorum ex literis R. P. Gerbillonii in Moſchicæ ditionis urbe Nipchou ad confinia Sinenſium ſita, datis 2. & 3. Septemb. 1689. ubi de bello & pace tandem concluſa inter Sinenſes & Moſcos.

IN PARTE POSTERIORE QUÆ NUNC PRODIT.

7. Icon Regia Monarchæ Sinarum nunc regnantis delineata à R. P. Joach. Bouveto Jeſuita Gallo, ex Gallico verſa.

ð 2-12

Benevolo

Digitized by Google

Benevolo Lectori
S. P. D.
G. G. L

SIngulari quodam fatorum conſilio factum arbitror, ut maximus generis humani cultus ornatusq; hodie velut collectus ſit in duobus extremis noſtri continentis, Europa & Tſchina, (ſic enim efferunt) quæ velut Orientalis quædam Europa oppoſitum terræ marginem ornat. Forte id agitat ſuprema Providentia, ut dum politiſſimæ gentes eædemque remotiſſimæ ſibi brachia porrigunt, paulatim quicquid intermedium eſt, ad meliorem vitæ rationem traducatur. Nec temere fieri arbitror, quod Moſci, qui vaſtiſſima ditione Sinas Europæ connectunt, & intimam ſeptentrionis barbariem per glacialis Oceani littora imperio continent, Monarcha ipſo, qui nunc rerum potitur, potiſſimum annuitente, & Patriarcha etiam, ut accepi, conſiliis aſtimulante, ad quandam

Digitized by Google

rerum noſtrarum æmulationem eriguntur. Porro Sinenſe Imperium, ut magnitudine Europam qua exculta eſt provocat, & populoſitate etiam ſuperat, ita multa alia habet, quibus nobis certet, æquo propemodum Marte, & nunc vincat, nunc vincatur. Sed ut rem in ſummam conferam, nam per omnia ire, etſi utilis, longæ tamen & non hujus loci operæ foret; artibus quarum indiget uſus vitæ, & rerum naturalium experimentis, fortaſſe compenſatione facta pares ſumus, habetque utraque pars, quæ alteri cum fructu communicare poſſit: ſed meditationum profunditate & theoreticis diſciplinis nos vincimus. Nam præter Logicam & Metaphyſicam, & cognitionem rerum incorporearum, quas nobis proprias merito vindicamus; certe contemplatione formarum, quæ mente à materia abſtrahuntur, id eſt rerum mathematicarum, longe excellimus, quemadmodum reapſe compertum eſt, quando Aſtronomia Sinenſium cum noſtra in certamen vênit. Videntur enim ignoraſſe magnum illud

mentis

Digitized by Google

mentis lumen, artem demonſtrandi, & Geometria quadam Empirica contenti fuiſſe, qualem inter nos paſſim operarii habent. Diſciplina etiam militari noſtris cedunt, non tam ignoratione quam conſilio quodam ſuo, dum aſpernantur, quicquid in hominibus feritatem quandam facit aut alit, & propemodum æmulatione altioris doctrinæ Chriſti, quam nonnulli male perceptam ad ſcrupuloſitatem producunt, bella averſantur. Sapienter illi quidem ſi ſoli in orbi eſſent: nunc eo res redit, ut etiam bonos neceſſe ſit artes nocendi colere, ne omnem rerum poteſtatem mali ad ſe trahant. His ergo nos ſuperiores ſumus. Sed quis olim crediſſet, eſſe gentem in orbe terrarum quæ nos opinione noſtra ad omnem morum elegantiam usque adeo eruditos, tamen vincat civilioris vitæ præſcriptis? & hoc tamen in Sinenſibus nunc experimur, ex quo illa gens nobis notior facta eſt. Itaque ſi artibus operatricibus pares ſumus, ſi ſcientiis contemplativis vicimus, certe practica philoſophia (quod propemodum fa-

teri pudet) victi ſumus, id eſt Ethicæ & Politicæ præceptis, ad ipſam vitam uſumque mortalium accommodatis. Dici enim non poteſt, quam pulchre omnia ad tranquillitatem publicam, ordinemque hominum inter ſe, ut quam minimum ſibi ipſi incommodent, ſupra aliarum gentium leges apud Sinenſes ſint ordinata. Certum eſt maxima mala hominibus à ſe ipſis, & à ſe invicem oriri, & hominem homini lupum eſſe nimis vere dictum eſt, magna quidem noſtra ſed catholica admodum ſtultitia, qui tot naturæ injuriis expoſiti miſerias nobis ipſi cumulamus, quaſi aliunde deeſſent. Cui malo ſi quod ratio remedium utcunque attulit, certe Sinenſes præ cæteris ad meliorem normam acceſſere, & in vaſta hominum ſocietate plus pene effecere, quam in ſua familia apud nos religioſorum ordinum fundatores. Tanta eſt obedientia erga ſuperiores, tanta erga ſeniores reverentia, tam religioſus propemodum liberorum in parentes cultus, ut violentum aliquid vel verbo in eos parare, inauditum

pro-

Digitized by Google

propemodum illis, & pene, ut parricidium inter nos, facinus piaculare videatur. Porro inter pares aut minus invicem obligatos mirabilis obſervantia & præſcripta officiorum ratio, quæ nobis, ſcilicet ratione & regula agere parum aſſuetis, ſervitutis aliquid habere videtur, illis uſu in naturam verſa, jucunde obitur. Ruſtici & ſervi Sinenſes, quod noſtris cum ſtupore obſervatum, cum valedicendum eſt amicis, aut cum à diuturna abſentia mutuo conſpectu fruuntur, ita amanter, ita reverenter inter ſe agunt, ut omnem magnatum Europæorum provocent civilitatem. Quid jam à Mandarinis, quid à Colais expectes? Ita obtinuere, ut vix quisquam alterum vel verbulo offendat in communi converſatione, & rara odii, iræ, commotionis indicia excidant. Et cum apud nos reverentia quædam & diſpenſata converſatio vix ac ne vix quidem primis novæ notitiæ diebus duret, mox autem familiaritate procedente circumſpectio exuatur, jucundæ quidem libertatis ſpecie, ſed unde mox con-

temtus, & mordacia dicta, & iræ, poſtremoque inimicitiæ: contra Sinenſibus vicini etiam, imo domeſtici, ſepimento quodam conſuetudinum ita continentur, ut perpetuæ officioſitatis ſpecies conſervetur. Et licet nec avaritia, nec libidine, nec ambitione vacent; ut hactenus de illis verum ſit quod de Lunaribus populis apud Harlequinum Imperatorem Lunæ in theatro ſæpe repetebatur, perinde ibi omnia ut hic agi; (C'eſt tout comme icy) veramque adeo virtutem ſatis aſſecuti non ſint Sinenſes, quam niſi à cœleſti gratia & Chriſtiana diſciplina non expectes: vitiorum tamen acerbos fructus temperavêre; & cum radices peccatorum de humana natura exſtirpare non poſſent, propullulantes tamen frutices malorum pro bona parte ſuccidi poſſe oſtenderunt. Quis vero non miretur Monarcham tanti Imperii, qui pene humanum faſtigium magnitudine exceſſit, & mortalis quidam Deus habetur, ut ad nutus ejus omnia agantur, ita tamen educari ſolere ad virtutem & ſapientiam, ut le-

gum

Digitized by Google

gum obſervantia incredibili, & ſapientum hominum reverentia vincere ſubditos, ipſo culmine ſuo dignum judicare videatur. Nec facile quicquam occurrat memoratu dignius, quam videre maximum Regum, qui nunc omnia poteſt, poſteritatem tam religiosè vereri, & annalium metu magis quam alii Comitiis ordinum & Parlamentis coerceri; magnaque circumſpectione vitare, ne quid ii quibus hiſtoriæ ſui regni materiam præparare datum, in clauſas illas atque inviolabiles arculas immittere posſint, quo ſua exiſtimatio aliquando maculetur. Usq; adeo ut qui nunc regnat Cam-Hi, Princeps pene ſine exemplo egregius, utcunque in Europæos propenſus, libertatem tamen Religionis Chriſtianæ lege publica indulgere, tribunalibus disſuadentibus auſus non ſit, donec ſanctitas ejus explorata fuit, & conſtitit non alia melius ratione magnum Principis & ſalutare conſilium ad exitum perduci poſſe, de introducendis apud Sinas artibus ſcientiisque Europæis. Qua ille in re mihi longius unus

quàm omnia ſua tribunalia proſpexiſſe videtur: tantæque prudentiæ cauſam hanc eſſe exiſtimo, quod Sinenſibus Europæa conjunxit. Nam in omni Sinenſium diſciplina pene ultra privati hominis diligentiam jam tum inſtructus fuit à pueritia, ut in Mandarinorum examinibus, quibus honores & magiſtratus deferuntur, judex habeatur acerrimus, & (quæ apud ipſos doctrina ſumma eſt) animi ſenſa mirifice ipſe exponat characteribus, intantum ut conſcriptum à doctiſſimis hominibus Chriſtianorum libellum ſupplicem ipſe potuerit in melius reformare. Itaque ſuæ primum gentis doctrinam accurate intelligens, nec jam iniquus judex, ubi à patre Ferdinando Verbieſtio Brugenſi Belga, ex Societate Jeſu, Joh. Adami Schalli Colonienſis diſcipulo, Europæarum ſcientiarum guſtum accepit, quem fortaſſe in illo Imperio hactenus habuit nemo, non potuit non ſupra omnes Sinas & Tartaros rerum cognitione proſpectuque extolli, quemadmodum ſi pyramidi Ægyptiæ turris Europæa

im-

Digitized by Google

imponeretur. Memini R. Patrem Claudium Philippum Grimaldum ex eadem Societate inſignem Virum, Romæ mihi non ſine admiratione hujus Principis virtutem & ſapientiam prædicaſſe; nam ut de amore juſtitiæ, de caritate erga populos, de moderata vivendi ratione, cæteriſque laudibus nil dicam; mirificam ſciendi cupiditatem pene fidem ſuperare ajebat. Nam is quem cognati Principes, & maximi Viri totius Imperii eminus venerantur & prope adorant, cum Verbieſtio in interiore conclavi per tres quatuorve horas quotidie Mathematicis inſtrumentis libriſque operam dabat, ut diſcipulus cum Magiſtro; tantumque profecit, ut demonſtrationes Euclideas perceperit, & trigonometricis calculis intellectis, Aſtrorum phænomena numeris vincire poſſit. Quin & quod R. P. Ludovicus de Comitibus nuper inde redux relatione de Sinis edita nos docuit, librum ipſe de Geometria confecit, ut tantæ ſcientiæ elementis & magnarum veritatum notitia liberos ipſe

ſuos

ſuos imbuat, Sapientiamque, quam ſuo Imperio intulit, in ſua domo hæreditariam reddat felicitati populorum etiam ultra vitam ſuam proſpiciens: quibus conſiliis, quæ agitari in humanis præclariora poſſint, non video. Geometriam autem non operarii ſed Philoſophi ritu intueri oportet; & cum virtus fluat ex ſapientia, ſapientiæ autem anima ſit veritas, ii autem demum quibus exploratæ ſunt Geometrarum demonſtrationes, æternarum veritatum indolem perſpectam habeant, & certum incerto diſcernere poſſint; cæteris mortalibus inter conjecturas vacillantibus, & propemodum quod Pilatus quærebat, quid ſit veritas neſcientibus; ideo non dubium eſt, Sinenſium Monarcham præclarè vidiſſe, quod in noſtra orbis parte Plato olim inculcabat, neminem imbui poſſe ſcientiarum myſteriit niſi per Geometriam. Nec alia re factum puto quod Sinenſes, etſi ab aliquot annorum millibus miro ſtudio doctrinam colentes, & maxima doctis præmia proponentes, tamen ad exquiſi-

tam

tam ſcientiam non pervenere, quam quòd uno illo Europæorum oculo, Geometria ſcilicet caruere. Tametſi autem illi nos monoculos crediderint, habemus tamen alium adhuc oculum, nondum ſatis ipſis cognitum, primam ſcilicet Philoſophiam, per quam ad rerum incorporalium etiam notitiam admiſſi ſumus. Hanc docere jam paraverat Verbieſtius, quod ita Chriſtianæ religioni viam magis parari recte judicaret, ſed morte præventus fuit. Nunc accepi RR. PP. Gerbillonium & Bouvetum Jeſuitas Gallos auſpiciis Regiis, magnorumque ejus ordinis gentisque virorum Hedræi & Verjuſii ſtudio, cum quatuor aliis, Mathematicorum titulo ex Academia Scientiarum in Orientem miſſos, præter Mathematicas artes, etiam Philoſophiæ noſtræ doctrina Monarcham ſibi devinxiſſe. Quod ſi ita pergitur, vereor ne mox omni laude Sinenſibus inferiores ſimus: quæ non ideo dico quod illis lucem novam invideam, cum gratuler potius; ſed quod optandum ſit viciſſim nos diſcere, quæ magis adhuc

in

Digitized by Google

in rem noſtram eſſent, uſum maxime Philoſophiæ practicæ, & emendatiorem vivendi rationem, ut de aliis eorum artibus nunc nil dicam. Certe talis noſtrarum rerum mihi videtur eſſe conditio, gliſcentibus in immenſum corruptelis, ut propemodum neceſſarium videatur Miſſionarios Sinenſium ad nos mitti, qui Theologiæ naturalis uſum praxinque nos doceant, quemadmodum nos illis mittimus qui Theologiam eos doceant revelatam. Itaque credo, ſi quis ſapiens, non formæ Dearum, ſed excellentiæ populorum judex lectus eſſet, pomum aureum Sinenſibus daturum eſſe, niſi una maxime ſed ſupra-humana re eos vinceremus, divino ſcilicet munere Chriſtianæ religionis.

Hoc tantum cœli beneficium laudatiſſima caritate à compluribus annis Sinenſi Imperio inferre ſtudent, cum alii in Europa, tum maxime Societas Jeſu, cujus, etiam eos qui hoſtem ſibi judicant, laudare in ea re virtutem oportet. Scio Antonium Arnaldum Virum inter noſtri ſeculi ornamenta refe-

referendum & mihi olim amicum, concitato contra illos zelo, exprobraſſe qvædam eorum Miſſionariis, ſed ut arbitror in nonnullis juſto vehementiùs, nam Pauli exemplo omnibus omnia fieri oportet, & Confutii honores religioſæ adorationis nihil habere videntur. Idemqve Arnaldus etiam cum Batavis Anglisqve ſua Apologia egit iniqvius, vel paucorum deſidiam omnibus imputans, vel Tavernerii privata qvadam in Batavos injuria irritati dicteriis fidem habens, cum multa hominum millia in utrisqve Indiis ab illis ad fidem converſa conſtet, & ſæpe privatis conſiliis, publicaqve auctoritate actum ſit, ut in ſocietatem laudis laborisqve communis, ſepoſita interim contentione veniretur. De qvo, magnorum Principum pietatem & ſapientiam intuens, reddita Europæ pace non deſpero Tametſi religioſorum ordinum inſtitutum eam miſſionibus ſacris commoditatem præbeat, qvam aliorum conatus non facile asſeqvuntur. Rem autem ita agi velim, ut ne intelligant qvidem populi, qvo-

rum ſalutem meditamur, qvibus Chriſtiani inter nos diſſideamus, cum omnes catholice conſentiamus in ea Chriſtianæ fidei præcepta, qvæ ſi illæ amplecterentur gentes, de ſalute earum nemo dubitaret; dummodo nihil hæreticum & ſubdititium & omnino dubitatione gravi libatum affricaretur. Qva in re ita prudenter agi oportet Eccleſiæ veteris exemplo, ut neqve omnia myſteria inconſulte ingerantur animis non præparatis, neqve tamen ſtudio placendi gentibus Chriſtiana veritas detrimentum patiatur, ut in Evangelio qvodam Perſice compoſito factum eſſe qveſtus eſt Ludovicus de Dieu. Et cum intelligam Romam ipſam interdum moram progreſſibus injeciſſe viſam ſcrupuloſitate qvadam ex relationibus ſiniſtris orta; & nonnullos male conſultos rerumqve humanarum imperitos, reclamantibus doctioribus, longinqvos Chriſtianos ad omnes occidentalium formulas adigere voluiſſe, qvi ſane error ipſis haud dubiè florentis jam apud Abasſinos Eccleſiæ interitu ſtetit: ſperandum

dum eſt in poſterum ex Chriſtianæ prudentiæ præſcripto cautius acturos & daturos operam, ut magna illa occaſione divinitus data recte utantur, ex qvo Monarcha Sinarum publica lege Chriſtianam fidem permiſit, cujus negotii hiſtoriam præſens libellus tradit. Hactenus enim tolerabantur magis Chriſtiani ritus qvam permittebantur, nec vel Sinenſium vel Tartarorum Principum favor, meritaqve noſtrorum aliud effecerant, qvam ut conniveretur, ſuſpenſa legum executione, qvæ in ſectas improbatas diſtrictæ habentur, qvibus noſtra religio connumerabatur; ſed fecit materialis cœli ſtudium, & (ut eleganter in opere qvodam ſuo Sinice & latine edito ajebat Verbieſtius.)

Regales animos dignata movere ut Uranie ſancta noſtra & vere cœleſtis doctrina admitteretur. Mox Geometriæ noſtræ firmitas, ubi primum à Rege guſtata eſt, tantæ admirationi fuit, ut facilè crederet in rebus aliis etiam recta docere, qvi ſic ratiocinari didiciſſent. Riccius Sinenſibus

)()(2 *pri-*

primus qvid Europæi poſſent ſub initium ſeculi hujus oſtenderat; Schallus, ſub Sinenſi Monarcha & ſub Tartaro ſucceſſore publice triumphum egerat de Sinenſi aſtronomia; Verbieſtius rem Chriſtianam ſub Principe adhuc minore annis, hoſtili jam furore everſam, magna virtute reſtituit, & mox Regis juvenis familiaritatem adeptus, conſtantiam viri invenit. Uſurum promta voluntate Principis ſcientiarum dulcedine capti, & miſſionarios accerſentem, aliqvandiu lites impediere, qvæ Vicariis Pontificis, & Luſitanis intercedebant jus Epiſcopos Sinis nominandi vindicantibus. Sed & inter Epiſcopos Heliopolitanum & Berytenſem, cum ampla poteſtate à Pontifice in orientem deſtinatos, & miſſionarios ex ordinibus religioſis profectos privilegiisqve ſuis & prima poſſeſſione ſubnixos varie certatum eſt, donec Pontificis autoritas vicit. Compoſitis ergo rebus Verbieſtius ſibi non defuit, & cum plurimum in animo Principis poſſet, perſuaſit ipſi, qvod res eſt, eſſe in Europæorum doctrina magna-

rum

rum rerum theſauros, effecitqve, ut qvod nemo meminit à Sinis factum (niſi cum in occidentem deſtinatus olim legatus ex prima Indiæ Inſula infelix Fœ idolum attulit) mitteretur in Europam ille ipſe qvem dixi Grimaldus, ut homines variarum artium periti adducerentur. Cujus ab hoc viro ſuſcepti laboris memoria tanti fuit apud Imperatorem (extincto jam Verbieſtio, & nondum reverſo Grimaldo) ut in libello ſupplice pro libertate religionis oblato, inter magna Doctorum Europæorum merita recenſeretur. Mox cum qvinque Jeſuitæ Galli Mathematicis ſcientiis inſtructi, ex Siamenſi regno invitis qvidem tunc Luſitanis ad ſinas penetraſſent, nova occaſio oblata eſt noſtris Imperatorem demerendi. Moſci Barbaras nationes prudenti moderatione paulatim ſub jugum pellicientes, propagato in immenſum Imperio, ita Tartaris Sinenſibus appropinqvaverant, ut tandem de finibus controverſiæ naſcerentur. Res nunc armis, nunc tractatibus acta eſt: Tandem in urbe

Nipchou ditionis Moſchicæ, utriusqve gentis legati juſtis propemodum exercitibus ſtipati convenere, Sinenſes ſecum adduxere patres Pererium Luſitanum, & Gerbillonium Gallum Jeſuitas, qvibus interpretibus factum eſt, ut ultimæ manus feliciter imponeretur negotio, firma pace concluſa, ipſisqve Legatis publice profitentibus, in tanto morum & conſiliorum divortio & ſcrupuloſiſſimarum nationum æmulatione re infecta diſceſſuros omnes fuiſſe, niſi affuiſſent. Qvo deinde ſucceſſu ipſe Imperator prudentiſſime uſus eſt, ut Europæos Doctores tribunalibus ſuis commendaret. Facta mihi copia eſt literarum, qvas ex loco Tractatuum Gerbillonius ad Hedræum & Verjuſſium ſcripſit Moſcisqve curandas commendavit, ex qvibus non contemnenda didici & in appendice ſubjeci. Qvædam etiam brevis relatio noviſſimæ Moſcorum ad Sinas pace jam facta obitæ legationis vel itineris potius hic adjicitur. Amplam & argumento dignam expectamus à Dn. Brandio Lubecenſi, qvi

Ab-

Digitized by Google

Ablegatus ipſe fuit. Addemus & Notitiam libri Aſtronomici Sinenſibus ſimul & latinis characteribus à Verbieſtio, editi, & à me inſpecti, & breves R. P. Grimaldi Præſidis in Mathematico Tribunali literas Goa ex itinere datas 6. Decemb. 1693. cum ad Sinas ſuos rediret; vel ideo qvod ſpem egregiarum in Europam communicationum mihi fecere; & poſtremas R. P. Thomæ natione Belgæ vice Præſidis in Mathematico tribunali, qvibus nonnulla de inſigni Chriſtianiſmi progreſſu docemur, & ſpero excitari poſſe Europæas aulas Eccleſiasqve, ut operarios mittant in paratiſſimam meſſem. Ex his etiam colligi videtur Grimaldum, qvem ut primum Peqvimum attigerat, periculoſe decubuiſſe intelleximus magno publicæ rei bono reſtitutum eſſe. Hic cum Roma digrederetur, miſſionariorum partem maximam in Luſitanis navibus præmittens, conſtituerat terra ire per Moſcos, literis & ſigillo Tribunalis Regii rerum militarium ſupremam curam gentis inſtructus, & Magno Cæ-

 ſare

Digitized by Google

ſare noſtro Regeqve Poloniæ in itinere ſalutatis; ſed nec ſui negotii momento, nec tantorum principum commendatione obtinere potuit ut à Moſcis admitteretur, qvod paulo ante fatum etiam R. P. Aprilis ſenſit, cujus itinerarium extat. A me Grimaldus Andreæ Mulleri Pomerani orientalium rerum doctiſſimi, promiſſa Clavis Sinicæ acceperat, & virum, per Sileſiam tranſiturus convenire fruſtra qvæſierat, qvanqvam ſubdubitans de ſucceſſu, nihil tamen in tanta re judicans negligendum. Sed certabat in Mullero cum doctrina moroſitas, itaqve & ego & Grimaldus & Ludolphus, & Magnus ipſe Elector defunctus à qvo Berolinenſem præpoſituram acceperat, fruſtra fuimus; ſive ille inventa ſua nimio æſtimaret, ſive nondum ſatis exculta in apricum proferre dubitaret, majora credi putans de ignotis. Et eo usqve proceſſit ſingulare viri ingenium, ut minas qvas ſparſerat executus, ſchedas ſuas paulo ante obitum exuſſiſſe dicatur, ambiguo judicio, utrius nobis notitiam ſub-

tra-

trahere voluerit, ſcientiæ ſuæ an neſcientiæ. Ego, ut præclara aliqva jam tum obtinuiſſe, ita plura ſperaſſe arbitror, qvæ potuiſſet præſtare ſi ſatis fuiſſet adjutus ; qvòd ſi intelligentibus ingenue rem omnem expoſuiſſet, haud dubie magnorum principum, & ſui præſertim domini favore deſiderata ſuppleſſet. Interea qvicqvid hoc fuit, qvod non plane di nihilo fuiſſe arbitror, obſtinatione viri cætera boni & bene meriti, Chriſtianæ rei & miſſionibus periit. Grimaldus autem, ut ad hunc revertar, impenetrabiles Moſcos expertus, iter Genuam relêgit, inde Maſſiliam & hinc Smyrnam navigans, terra ad Perſas pervênit, qvorſum eum & ultra etiam, literæ meæ ſunt ſecutæ, qvas commendatitiis pro Grimaldo ad Perſarum Regem ſuis Sereniſſimus Poloniæ Rex adjungi juſſerat, commendantibus RR. PP. Vota & Kochanskio: tametſi ipſo jam digreſſo literæ Iſpahanum advenere. Ex Perſis per Usbeccenſes Tartaros & Bocharam porro ad Sinas cogitaverat ſed infeſtis itineribus in

)()(5 *illa*

illa barbarie deterritus, tritiore via per Goam & Indos Macaenſem poſtremo portum tenuit: & magno Principis gaudio ſummoqve honore in Sinenſi Imperio fuit exceptus. Nunc res Chriſtiana egregie amplificari dicitur, maxima ſpe progreſſuum majorum, præſertim ſi verum eſt, qvod R.P. Adamus Adamandus Kochanskius, pollens inſigni humanitate, præclaraqve rerum præſertim mathematicarum ſcientia, inventisqve etiam ſuis Jeſuitici ordinis ornamentum, ſibi nuntiatum ad me ſcripſit, Hæredem Imperii aliqva linguarum Europæarum notitia imbui. Jam ex Gallia nova Miſſionariorum ſupplementa mittuntur. Spero Germaniam qvoqve ſibi & Chriſto non defuturam & qvod literis Viennam ſcriptis optare me ſignivicavi, Cæſareo cum Moſcis fœdere nuper icto mittendis ad Sinas Evangelii præconibus aditus apertos: ſumma Cæſaris pietate & ſapientia utente R.P. Menegatto Confeſſario, cujus doctrina eminens auctoritati reſpondet. Qvod ſi ea res cordi ſit iis ad

qvos

Digitized by Google

qvos pertinet, putem aliqva moneri poſſe, ut divino munere, pronisqve rebus tanto rectius utamur.

Jam olim Sinæ Chriſtum audire cæpêre. Serum nomine Romanis & Græcis notos fuiſſe conſtat. Juſtiniani magni temporibus vermes ſerici textores allati ſunt in Romanum Imperium, tunc etiam Coſmas Monachus Indopleuſtes ſupra alios remotarum gentium notitiam dedit. Ex ejus ſcriptis excerptam Inſcriptionem Adulitanam Africæ interioris Holſtenius edidit. Idem Cosmas, qvod nemo ante ipſum qvantam conſtet, regionis Sericæ verum nomen prodidit. Nam Tzin vocat, qvæ pronunciatio magis veritati accedit, qvam noſtra vulgaris, cum Sinas aut Chinam nominamus, Tschinam enim cum Luſitanis efferendam jam dixi.

Porro Syriæ Chriſtianos penetraſſe ad Sinas & Chriſto Eccleſiam fundasſe, monumentum prodit apud Sinenſes noſtro ſeculo repertum, qvod edidit A-thanaſius Kircherus, & Andreas qvoqve Mullerus illu-

ſtra-

ſtravit. Cum vero apud eruditos dubitatione aliqva libatum fuerit, Melchiſedecus Thevenotius Bibliothecarius in Gallia Regius, qui maxima rerum cognitione inſtructus, & præclara conſilia agitans Geographiam imprimis illuſtrare cogitabat, ſubſidia qvædã juvandæ ejus autoritati in Mahometanorum ſcriptis invênit, quæ vereor ne morte viri interciderint. Poſtea inqvirens intellexi Herbelotium Gallum Orientalium rerum notitia inſtructiſſimum, qui & ipſe obiit, Relationem qvandam (Arabicam an Perſicam) itineris per Usbecce●ſes ad Catainos vel Sinenſes, magno Hetruriæ Duci interpretatum, ubi comprobatio qvædam extare dicitur antiqvi apud Sinas Chriſtianiſmi; qvam in publicum proferri, cum rei Chriſtianæ interſit, V. CL. Antonium Magliabechium, & meis & aliorum laudationibus ſæpe nominatum, hortatus ſum, ut qvicqvid hoc eſt erui curet, faviturо haud dubie Magno Duce cujus æqvat pietatem ſapientia. Apud nos poſt Andr. Mulleri obitum Chriſtianus

Men-

Digitized by Google

Menzelius Sereniſſimi & Potentiſſimi Electoris Archiater, Sinenſem eruditionem Berolini conſervat; optimam ejus voluntatem animante prono favore Electoris ſapientiſſimi, & veræ pietatis fideiqve propagandæ ardentiſſimo ſtudio nemini concedentis. Porro cum hæc qvam nunc edo Rectoris Collegii Pekinenſis relatio à R. P. de Amarat Luſitano ex urbe miſſa, commendante Dn. de Cochenheim Celſiſſimi Epiſcopi Monaſterienſis Conſiliario mihi communicata ſit, putavi rei Chriſtianæ intereſſe, ut mature extaret divini beneficii accurata recitatio, conferenda cum iis, qvæ R. P. Ludov. de Comitibus in ſua rerum Sinenſiũ expoſitione Gallica attigit. Nec me inconſulte facturum putavi, ſi qvædam adjicerem præfarerqve, qvibus Europæa pietas magis magisqve ad maximum negotium proſeqvendum inflammetur. Certe tanta eſt per ſe amplitudo Sinenſis Imperii, tantaqve prudentiſſimæ nationis in Oriente opinio, & in exemplum cæteris valitura auctoritas, ut vix inde ab Apoſtolicis temporibus

ribus aliqvid majus pro Chriſtiana fide agitatum videatur. Faxit Deus ut ſolida & durabilia ſint gaudia noſtra, nec imprudenti zelo, vel inteſtinis diſsidiis hominum Apoſtolicæ officia obeuntium, aut pravis exemplis noſtrorum turbentur.

LIBER-

Digitized by Google

Digitized by Google

LIBERTAS

Evangelium Chriſti annunciandi & propagandi

In Imperio Sinarum,

Solenniter declarata

Anno Domini 1692. die 22. Menſis Martii;

&

Pro Europæorum notitia deſcripta,

Autore

P. JOSEPHO SUARIO, Luſitano Societatis JESU Miſſionario Sinenſi, Collegii Aulici Pekinenſis Rectore.

Digitized by Google

Ad Lectores.

CUm ſemper muneri quo fungor annexum fuerit, rariores Pekimenſis aulæ eventus, bono & ſaluti animarum ſubſervientes, exactè conſignare; unice cuperem hanc obligationem meam adimplere. Pluribus tamen occupationibus implicitus, quam vellem accurate, conſcribere nequeo eventum feliciſſimum, beneficium maximum gratiam ſingularem, qua liberaliſſima Dei bonitas, intercedente pientiſſimâ miſericordiæ Matre, & glorioſo Patriarcha Divo Joſepho, Sinarum Patrono, currente hoc anno 1692, non hujatis aulæ tantum, ſed omnes apud Sinas degentes, Chriſti operarios dignata eſt exhilare. Horum enim mæſtiſſima ſuſpiria in ſumma gaudia, nauſeabunda tædia in lætiſſima jubila,

Digitized by Google

bila, graviſſimas anxietates, in propè inexplicabiles voluptates, ac ſolatia tandem aliquando commutavit; Imo benignè indulſit, ut in populoſiſſimo Sinarum Imperio, Domini noſtri JESU CHRISTI ſanctiſſima gratiæ Lex (quæ annis jam centum per ſereniſſimas Monarcharum Sinenſium prohibitiones inter privatos parietes, veluti captiva concludebatur) disruptis hodie omnibus repagulis, per S. Evangelii Miniſtros propalam valeat prædicari, cæcutientes in idololatriæ tenebris, animæ puriſſimis veræ Fidei radiis illuminari, & inferni Draconis faucibus eripi, atque ad ſuaviſſimum ſanctæ Matris Eccleſiæ gremium feliciter deduci.

Quoniam verò ſummum hoc beneficium condigne æſtimari nequit, niſi inſuperabilia propemodum obſtacula, quæ perrumpenda erant innoteſcant; præmoneo in præſentis relationis Parte 1. præteritorum, in Parte 2. currentium annorum impedimenta:

 unicè

unicè illud expoſcens, ut ne humi repens ſtylus Lectores deterreat; ſed potius excitetet meum majorem Dei Gloriam promovendi, omnibusque & ſingulis gratificandi ſtudium: quo præſentem, quantumvis exilem, attamen (ſi ad occupationes, quibus vix non opprimor, attendas) arduum ſane laborem aggredior.

PARS

Digitized by Google

PARS PRIMA.

Præteritorum annorum impedimenta, quæ in Sinarum Imperio liberè prædicandæ Chriſti Legi, & Propagando Romano-Catholicæ fidei adverſabantur.

CAPUT PRIMUM.

Difficultates mox ſub Miſſionis Sinenſis initia exortæ; & quantopere eas attemperare adnixi ſint Miſſionarii noſtri ad annum usque 1669.

QUamprimum Evangelici Præcones Sinarum ſubintravêre Imperium, cum innumeris prope adverſitatibus continuo illis decertandum fuit. Difficultates originem ſuam ducebant ex ipſis Sinenſium Legibus; quarum altera ingreſſum in Imperium alienigenis omnibus præcludebat; altera verò novas ſectas,

& quamcunque peregrinam, & nondum approbatam in Imperio Religionem indigenis ſeveriſſimè prohibebat; ſed omnes & ſingulos cogebat amplecti, vel comprobatam Sinenſium Literatoru m legẽ, à Confutio, magiſtro illis maximo, traditam; vel non nullas Bonziorum ſectas, non quidem uti Literatorum Legem authentice confirmatas, ſed à tempore immemorabili diſſimulatas, & diuturna præſcriptione introductas.

Prima Lex immane quantum Miniſtris Evangelicis adverſabatur intrare in terras Monarchiæ Sinicæ ſubjectas cupientibus, vel in iis morari; Verumtamen in gratiam illorum, qui vel à Monarcha ad aulam vocabantur, vel per ejusdem favorem, aut Magiſtratuum (Mandarinos Luſitani appelant) protectionem, in variis Imperii provinciis ſparſi degebant, etiam alii clam ſubintrabant vineæ Domini operarii, quos omnes ſæpenumero Tribu-

nalis

Digitized

nalis Mathematices Præſes, Provinciarum Prætoribus, ſeu (ut paſſim appellantur) Pro-Regibus , atque urbium Præfectis veluti familiares ſuos, & Fratres officiosè commendabat. Ea autem commendatio id efficiebat, ut conniventibus his Proceribus, operarii Chriſti, non modo Imperii Provincias, ſecuri ad ſpargendum ſemen Evangelii peragrarent, ſed etiam in iisdem conſtanter reſiderent : Opus tamen erat Miſſionariis Imperium ingreſſis, caute prudenterque agere , ut Mandarinorum conniventia perpetuaretur. Atque ita quidem deinceps ſemper erit ; hæc enim prohibitio advenis præſcripta, nec antiquata huc usque fuit, nec antiquanda unquam videtur, propterea quod ſibi perſuadeant Sinenſes, hujusce Legis abrogationem certum Imperio ſuo exitium allaturam.

Difficilis erat exterorum in Sinenſe Imperium ingreſſus, & immora-

ratio; multo tamen difficilior Religionis Catholicæ ingreſſus & progreſſus propter ſecundam Legem, quæ incolis novam, peregrinam, & non approbatam in Sinis Religionem admittere, omnino prohibebat. Exinde ortum, ut noſtra ſanctiſſima Lex (quod cenſeretur nova, eſſetque extera, & in Sinarum Imperio nondum approbata) niminm quam viliſpenderetur, frequentibusque Mandarinorum edictis graviſſime interdiceretur. Qui tamen, non obſtantibus his hujusmodi interdictionibus, relicta vana Dæmonum idololatria, veritatem Catholicam amplectebantur, illis illorumque magiſtris Divinæ Legis præconibus, frequentes omnino ſuſtinendæ erant perſecutiones. Quæ adeo exoſam Dei Legem Ethnicis reddebant, ut ne mentionem quidem fieri de illa paterentur,

Hinc fuit, quod, ut tot tantisque malis occurreret venerabilis P, Ma-

thæus

Digitized by Google

thæus Riccius Sinenſis Miſſionis Conditor, ipſe ejusque commilitones, & cæteri de Societate, qui ſubinde penetrarunt in Sinas, acerrimam literis Sinenſibus operam navarent. Comparato enim Literati Sinenſis nomine, cum majori æſtimationis opinione in Magnatum ac Mandarinorum congreſſibus comparebant, eorundemque facilius aucupabantur gratiam ad perpetuandam Miſſionem, patrocinandum Neophytis, atque ſopiendas perſecutiones cum primis neceſſariam.

Et quia videbant etiam Mattheſeos diſciplinam, puod eam potiſſimum partem, quæ de Aſtris tractat, regnare in Sinis, ad augmentum Catholicæ Religionis, ſummâ diligentia deſudarunt in abſoluta Matheſeos ſcientia comparandâ. Ob cujus excellentiam, præſertim Aſtronomiæ Miſſionarii noſtri in Pekinenſi aula ſtabilem fixêre pedem, copioſisque ſunt privilegiis conde-

 corati.

corati. Omnium verò facilè primas tulit P. Joannes Adamus Schall; qui propter inſignem Matheſeos peritiam (Tartaris rerum jam potientibus in Sinis) ex ſpeciali Imperatoris Xunchii (*a*) benevolentia Tribunalis Mathematicæ ſupremus Præſes conſtitutus, atque rariſſimis honorum prærogativis cumulatus eſt: quæ in ſummum Chriſtianæ Fidei cedebant emolumentum. Acceſſit eo quoque tempore P. Gabrielis Magallanii artificioſa induſtira, qua ejusdem Tartaro Sinenſis Imperatoris mirificè pariterque fructuosè captabat affectum.

Idcirco ſub hoc Monarcha Evangelium Chriſti ſatis libere, ac feleciter annunciabatur; Licet enim permultæ in Miſſionarios,& Neophitos inſurgerent perſecutiones, Joannis Adami authoritate confeſtim ſopiebantur,

Sed

(*a*) Vulgo Xun Chi.

Sed hæc facilitas Patris Joannis Adami in reſtinguendis illis incendiis gratiis Regiis nutrita, ſcintillas, quas ſub cinere doloſo zelus Legum ſuarum in Sinenſibus fovebat, extinguere non poterat. Demortuo enim Xunchio Imperatore, & pro parvulo Khamhio (*b*) Primoribus quatuor Imperium adminiſtrantibus, in Joannem Adamum, & cæteros Evangelii Præcones conſpirarunt, Divinæ Legis hoſtes; ſed omnium crudeliſſimè quidam Iſamquam Sien appellatus: qui vehementer cupiens Catholicam Religionem in toto Imperio prorſus delere, artificiosè confictis criminationibus, apud iniquiſſimos ejusdem ſecum furfuris Judices effecit, ut ſupremi omnium Judicis Dei juſtiſſima Lex injuſtiſſime condemnaretur; atque ex univerſò Sinarum Imperio decreto publico (quod nomine Pupilli quatuor illi Directores Imperii ſubleri-

(*b*) Vulgo *Kham Hi.*

Digitized by Google

ſcripſere) proſcriberetur. Evangelici operarii agebantur in exilium; at vero Joannes Adamus capite damnabatur: quam quidem ſententiam mortis revocavere poſtmodũ, & Joannes dimiſſus è carcere, Pekimi (ubi paulo poſt vivere deſiit.) remanere juſſus. Ibidem mansêre Patres Ludovicus Buglius, Gabriel Magallanius, & Ferdinandus Verbieſt. Cæteri omnes ad Provinciam Quamtum vulgo dictam in exilium amandati.

CAPUT SECUNDUM.

Noſtrorum induſtriæ pro Libertate Fidei Catholicæ conſequenda adhibitæ anno 1669. Novum decretum eodem anno exercitium Romanæ Religionis prohibens.

QUamquam teneræ etiamnum eſſet ætatis populoſiſſimæ Sinenſis Monarchiæ hæres Khamhius quia

quia tamen judicii maturioris erat, quam aetas præ ſe ferret, & aman-tiſſimus juſtitiæ, eamque rarâ huma-nitate attemperabat, absque Tuto-ribus anno Domini 1667. imperare cœpit benevolus, prudens, ac ju-ſtus Monarcha. Mox ſub principia Monarchi hujus regiminis Ludo-vico, Gabrieli, & Ferdinando, qui Pekimi remanſerant, reviviſcebat nonnulla ſpes: fore enimverò ut Catholica Fides non tantum ad nu-perum brevi eſſet reditura florem; ſed etiam ſub hoc Monarcha per li-berum, ac publicum exercitium; maturos animarum fructus copioſè eſſet prolatura. Lactabant illam (præter divinam clementiam, quam Miſſæ ſacrificiis, aſſiduis precibus, gemitibus, & lacrymis implora-bant) magni duo Imperii Proceres Societatis amantiſſimi: Eorum al-ter erat primus Principum Sangui-nis Regii, qui vulgo Reguli dicun-tur, maximæ æſtimationis in Impe-rio; ſupremus Golaorum alter, pri-

mus

mus inquam Imperii Minſter, & regnanti Monarchæ arctâ affinitate conjunctus, *So San Laoye* nuncupatus. *So San* ſunt iſtius Principis cognomina; *Laoye* additur honoris gratia, & idem valet *So San Laoye*, ac Dominus *So San*.

Princeps iſte, quo tempore iniquiſſimus ille ſupradictus Quatuor-Viratus Imperii gubernacula tractabat, unice cupiebat gratificari Noſtris, & compenſare quodpiam ſibi exhibitum obſequium. Sed apud juratos hoſtes nullus dabatur gratiæ locus. Præſentem verò occaſionem opportunam ratus, eamque utrisq; ulnis complexus, tam multa de noſtris apud Imperatores magnifice ſtudioſeque dixit, ut Monarcha eos queri, & de re Aſtronomica conſuli juſſerit; ac tandem Ferdinandum (hac in ſcientiâ perquam excellentem, quique publicis in diſputationibus Sinenſes Aſtronomos ſemper vincere conſueverat) Matheſeos Tribunali præfecerit. Evocatus

catus poſtmodum Ferdinandus ad Monarchæ colloquium, propoſitis ſibi omnis generis quæſtionibus tam eruditè ſatisfecit, ut nimium quantum Auguſtum Principem rebus Noſtris propitium reddiderit. Nec minòri induſtriâ in Religionis Catholicæ bonum inibat ejusdem Monarchæ gratiam, graphicis artificioſisque operibus Magallanius.

Acquiſita Imperatoris benevolentià, quæ magis ac magis augebatur indies erga Noſtros; omnes tres ſimul, habitâ alloquendi copia, poſtquam Chriſtianæ Religionis ſummam ipſi prolixe aperuêre, de inuſtiis quodam ſibi per ſummum dedecus calumniis graviter conqueſti ſunt. Imperator, & juſtiſſimæ Catholicæ Fidei cauſæ favere, & ſe noſtris de toleratis immerito injuriis compati indicabat. Commodiſſime etiam acciderat, quod tum temporis (circumagebatur jam annus 1669.) unum ex nuper gerentibus Imperium, *Patrocum* dictum Chriſtiani nominis hoſtem peracerbum, ob cri-

crimen læſæ Majeſtatis Imperatori compegerit in vincula. Edictum eſt protinus, ut quicumque damni quidpiam ab illo paſſi fuerant, oblatis de more libellis, Imperatori exponerent. Plurimum paſſa fuerat Chriſtiana res: idcirco Ludovicus Buglius. qui cœteris tum præerat, ex eorundem conſilio, urgente etiam memorato Regulo Patrono noſtro, decrevit apud benevolum Monarcham, juridice Legis Divinæ cauſam agere. Nec mora, libellum format ſupplicem, in quo accurate refert barbaras perſecutiones, ſub Quatuor Viris innocentisſime exantlatas, Legemque Divinam, & illius Præcones per Yamquam Sienum injuriofisſime accuſatos; humiliter ſupplicens, ut Imperator, & cauſam examinare, & innocentiam palam facere juberet. Libelli autem tenor erat hujusmodi.

„ Offerunt libellum ſupplicem
„ Ludovicus Buglius, Gabriel Ma-
„ gallanius, Ferdinandus Verbieſtus.
„ Cauſa

„ Cauſa ſupplicandi multiplex: fraus
„ in primis , quâ circumventus
„ Princeps; & violentia, quâ præci-
„ pitati in interitum innocentes;
„ communi cum indignatione , &
„ offensâ tam ſuperum, quam mor-
„ talium. Obteſtamur itaque Maje-
„ ſtatem Regiam, ut extinguat quid-
„ quid etiamnum latet nequitiæ con-
„ fœderatæ, & ſic palam faciat mun-
„ do cauſam, innocentiamque Joan-
„ nis Adami, vitâ licet jam defun-
„ cti.

„ Hoc igitur cum dolore gemi-
„ tuque nos tres dicimus annum jam
„ agi quadrageſimum octavum , ex
„ quo popularis ille noſter, & lon-
„ ginquus advena Joannes Adamus
„ pervenit ab occidente in hanc au-
„ lam; & imperante etiam tum fa-
„ milia ſuperiore Taiminga, pro-
„ tinus ex mandato Regio curam
„ ſuſcepit rei Aſtronomicæ. Deinde
„ verò beneficio ſingulari novæ hu-
„ jus Tartaricæ familiæ, novo juſ-

 „ ſus

„ ſus diplomate perſeverare in illo
„ munere, conſtanter annos viginti.
„ & amplius, nemine omnium vel
„ adverſante, vel obtrectante, mo-
„ tus cœleſtes, annuasque viciſſitu-
„ dines accuratè ſupputatas, ritè
„ quotannis vulgavit per Imperium:
„ quoad (proh dolor!) tandem in-
„ cidit in inſidias, ac manus impro-
„ bi veteratoris Yamquamſien. Qui
„ quidem homo, imperante familia
„ Taiminga juſſu Regio cæſus fu-
„ ſtibus, jam ſemel pænas dederat ac-
„ cuſationis absque ullo fundamen-
„ to per ſummam injuriam inſtitu-
„ tæ. Et tamen idem nunc rurſus
„ tyrañica fretus authoritate (unius
„ maxime patrocumi) haut dubi-
„ tavit erroris arguere Aſtronomi-
„ am Europæam, eamque regulam,
„ quam præcedens Imperator ab an-
„ nis decem, & amplius ſtabiliverat,
„ temere criminari: quoad indictis
„ nuper comitiis (in rem noſtram
„ ſane feliciter) juſſi ſunt Principes

„ primi

„ primi & ſecundi ordinis, nec non
„ Regiorum tribunalium Præſides
„ & Aſſeſſores, examinare denuo no-
„ vam illam methodum ; quæ & ap-
„ probata tunc fuit ſummo conſen-
„ ſu omnium , ipſeque mox Ferdi-
„ nandus juſſu beneficioque Regio
„ Aſtronomicæ rei curam denuo
„ ſuſcepit : nec fas deinde cuiquam
„ fuit movere amplius hanc contro-
„ verſiam.

„ Sola nunc ſupereſt declaranda
„ ſimiliter Lex , atque Religio Do-
„ mini Cœlorum, de quo pervetu-
„ ſtus ille Codex veſter ait : *Supremus*
„ *eſt & maximus Imperator, ſcili-*
„ *cet qui deſcendens in hæc inferiora*
„ *tremendam ſuam Majeſtatem ma-*
„ *nifeſtat* , eſtque ipſe conditor
„ omnium rerum ac Dominus. In
„ occidente quidem noſtro ſervant
„ ipſius Legem triginta, & amplius
„ tum regna , tum Satrapiæ , unius
„ omnes inſtar familiæ , idque jam
„ per annos mille, ac trecentos, nec

 „ ſecus

„ ſecus ac ſi foret dies una. Ex quo
„ etiam poteſt intelligi Legis ejus-
„ dem tam antiquitas, quam ampli-
„ tudo. Quid? quod imperante
„ Vanlieo (a) jam exiſtebat in hac
„ Sina, ſuntque adeo jam anni octo-
„ ginta & amplius, quod eam Doctor
„ Europæus Matthæus Riccius fixo
„ hic domicilio, ſcripto verboque
„ vulgavit.

„ Summa porro Chriſtianæ Le-
„ gis hæc eſt, ut veneremur cœleſte
„ Numen, ac diligamus proximum:
„ nec alio fere ſpectant, quæ docet
„ præterea, quam ut nos vincamus
„ ipſi, & impleamus naturæ noſtræ
„ Leges omnes, fidei inprimis erga
„ Regem, obedientiæ, obſervantiæ-
„ que erga majores; moderationis
„ item modeſtiæque; quæ omnia
„ præcipua ſunt illius capita. Et
„ talis quidem inter ipſa ſtatim prin-
„ cipia paſſim hic audiebat Lex no-
„ ſtra: quam adeo tum nobilitas,
„ tum

(a) vulgo Van Lie,

„ tum etiam magiſtratus habebant „charam, & in pretio. Xunchius „ certe conditor familiæ hujus Impe„ ratoriæ, adivit ſæpe numero ædes „ noſtras ac templum; & in huius „ quidem atrio juſſit ipſe de cenſu „ regio marmoreum erigi monu„ mentum, ſuæ erga nos benevolen„ tiæ: aliud item præfigi voluit ipſis „ foribus, quo ædes ipſas more gen„ tis celebrabat, nimirum: *Sedes* „ *illuſtris penetrantis arcana.* Ipſum „ denique Joannem Adamum hono„ ravit novo cognomento: *Præſtan*„ *tis & arcanæ Legis Doctor.* Quod „ ſi Religio Chriſtiana perverſa eſt, „ ac falſa; quomodo virtus illa, ac „ ſapientia memorati Imperatoris „ non eam ſevere omnibus inter„ dixit?

„ Et nunc tamen propter ea, quæ „ Yamquamſienus confinxit, concre„ mati fuerunt libri Divinæ Legis, „ ædesque deſtructæ: quin & idem „ Yamquamſienus reum præterea

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

„egit Joannem Adamum meditatæ „perduellionis. Atqui nos cœteri„que ſociorum tam remotis e re„gnis advenæ,& qui terra marique „poſuimus annos omnino tres in „hoc itinere ſtadiorum nonageſies „mille & amplius; nos inquam, qui „nunc in Sinis degimus homines „duntaxat viginti, & aliquod nati „quidem in Occidente,ſed viventes „ac morientes in hoc oriente , qui„bus tandem alis inſtructi ſumus, „quibus obſecro ſubſidiis, ad ſuſci„pienda perduellionis conſilia , & „occupandum armis ſcilicet hoc „Imperium? Et tamen os illud tor„tuoſum , ſubdolæque confictiones „tantum effecerunt , ut innocentes „iſti advenæ viginti & aliquot, ab „legati ſint in provinciam Canto„nienſem ; ubi etiamnum hærent „miſeri vinctorum inſtar , & nec „progredi ſinuntur , nec regredi. „Cumque nullum crimen admiſe„rint,quod bonorum publicationem „mereatur,

„ mereatur , ædes tamen ipſorum
„ traditæ ſunt aliis incolendæ : Loca
„ ſepulturæ deſtinata alii invaſerunt:
„ quo magis etiam urgemur noſtris,
„ ut clara voce conqueramur de
„ tanta iniquitate. Cumque jam
„ tyrannis illa Patrocumi tandem
„ venerit in lucem, & inſignis iſta
„ inſolentia ſolis inſtar jam pateſcat:
„ obſecramus Majeſtatem Regiam,
„ ut demittat ſeſe, ac detegat hos,
„ qui etiamnum latitant dolos, ri-
„ teque examinet, ac declaret cau-
„ ſam iſtam, ut ſic patefacta defun-
„ cti jam miniſtri innocentia, præ
„ dicet is ipſe beneficentiam Impe-
„ ratoris ſui, quam vivus mortuus-
„ que ſenſerit.

Similiter, quia ipſo perſecutionis tempore nonnulli Mandarinorum, Catholicæ Religionis ergo, vel Magiſtratibus abdicati, vel etiam in exilium ablegati fuerant; hi ut ab exilio revocarentur in patriam, illi ad abrogatos honores ab Impera-

Digitized by Google

tore, Noſtri humiliter expoſcebant ad calcem libelli, quem offerebant anno 8. Imperantis Khamhii Lunæ 5. die 5. ſalutis humanæ 1669. 21. Junii.

Non eſt moris in Sinenſi Imperio, ut injuriis affecti, ſupplicem per ſe ipſos libellum Imperatori præſentent; ſed recurrunt ad Tribunal (ad quod cauſa pertinere videtur) libellumque ſuum Tribunalis Præſidi, qui eum Imperatori porrigat, committunt. Quod ſi Tribunal quacumque de cauſa libellum renuat accipere, vel acceptum Imperatori offerre; tunc licet petenti ad aliud concilium *Tum Chim Su* vulgo dictum recurrere; quod recte ſupplicationum dicere poſſumus; ejus namque munus eſt admittere libellos ſupplices, admiſſos diſcutere; & ſi quidem æqua poſtulari videantur, Monarchæ præſentare.

Noſtrorum libellus deferendus erat ad Rituum Tribunal, quo inter

Digitized by Google

ter ſex majora Concilia Regia eſt ordine tertium ; & cujus proprium eſt munus de rebus ad Religionem ſpectantibus ſententiam dicere. Si vero Tribunal iſtum libellum rejiceret, recurrendum erat ut jam diximus, ad Supplicationum Tribunal. Quia tamen Imperotor hoc ipſo tempore aliquot Regulos ad Regiæ limen conſtituerat, ut omnes adverſus Patrocumum querelas exciperent, & ad ſe perferrent, Noſtri, & quod de Patrocomo, Chriſtianæ Religionis inſectatore, conquerebantur, & quod cupiebant jam nominata Tribunalia, negotio Catholicæ Fidei infenſiſſima, ſubterfugere, libellum ſuum prædictis Regulis porrexere. Ab illis Principibus humaniſſime excepti ſunt, & libellus confeſtim Imperatori præſentatus. Quem Monarcha (uti curiæ mos eſt) Tribunali Rituum tranſmiſit, ut prô debitâ cauſæ juſtitia ſuam promeret ſententiam.

 Nulla

Nulla ſunt apud Sinas Legum volumina, quorum auxilio in occurrentibus cauſis judicium ferant. Cum vero cuipiam Tribunalium de re aliquâ conſultandum eſt, ſuum ſcrutatur tabularium, uſque dum eam ipſam, aut ei ſimilem jam diſcuſſam inveniat, vel certe decretum aliquod, aut in ſimili cauſâ jam latam ſententiam. rei, de quâ agitur, nonullis additis, vel demptis, facile accommodandam. Juxta quæ tandem cauſam diſcutiunt, ſententiam ferunt, & Imperatori ſubſcribendam offerunt. Morem hunc Tribunalis Rituum Præſes, & Aſſeſſores (omnes Chriſtianæ Fidei capitales hoſtes) in cauſâ noſtra expediendâ exacte ſervare nitebantur. Quicquid enim Catholicam Religionem concernens, in tabulario Tribunalis inveniri potuit, id omne in jus adducebant, ſed vel prave contorquentes, vel callide accommodantes Divinæ Legis proſcriptioni,

ſcriptioni, quam ab Imperatore confirmandam enixe contendebant. Hæc omnia perſpicue videre licet in illorum ſententia, quæ fuit hujusmodi:

„Præſes Cocilii Rituum, cum
„ſuis Aſſeſſoribus exterisque Con-
„ſiliariis, libellum offert, quo ex-
„quirit reverenter voluntatem ſuæ
„Majeſtatis. Ego ſubditus, ac Mi-
„niſter Regius, cœterique Admini-
„ſtri, inſtitutâ communi delibertati-
„one, comperimus, ſecundum ea
„quæ referuntur in libello ſupplice
„Ludovici Buglii, Gabrielis Ma-
„gallanii, Ferdinandi Verbeſtii,
„quod Religio Domini Cœli jam exi-
„ſtebat in Sina temporibus Vanliei,
„qui fuit ſuperioris familiæ Tai-
„mingæ Imperator: jamque adeò
„effluxiſſe annos octoginta, & am-
„plius, ex quo Europæus Doctor
„Matthæus Riccius pervenit in hunc
„Orientem, fixoque hic domicilio,
„vulgari fecit doctrinam ſuam,
„quam

Digitized by Google

„ quam & ſcripto verboque declara-
„ vit. Summam porrô Chriſtianæ
„ Legis hanc eſſe; venerari Cœle-
„ ſte Numen, ac diligere proximum:
„ nec alio fere ſpectare, quæ Lex
„ iſta præterea docet, quam ut vin-
„ camus nos ipſi, & impleamus
„ naturæ noſtræ Leges omnes, fidei
„ inprimis ergaRegem, & obedientiæ
„ erga majores, modeſtiæ item, &
„ moderationis,

„ Nos interim facta disquiſitione
„ rurſum comperimus, quod anno
„ tertiodecimo Xunchii Imperato-
„ ris, proxime defuncti, Luna un-
„ decima acceperimus venerabundi
„ edictum Regium, quo præcipie-
„ bat is huic Rituum concilio hisce
„ verbis: *Ego ut adminiſtrem rectè*
„ *hoc Imperium, debeo ante omnia*
„ *neceſſario dirigere, probeque inſti-*
„ *tuere ſubditorum meorum corda*
„ *adeoque rejicere doctrinas omnes,*
„ *artesque pravas ac perverſas. Et*
„ *tresquidem ſectæ una Literatorum*
„ *ſcili-*

„ſcilicet, ac tuæ quæ ſuo quæque ritu
„idola colunt, ſi pariter conſideren-
„tur, omnes hoc efficiunt, ut agant ho-
„mines, quæ bona ſunt abjiciantque
„mala; ut avertant ſeſe ab eo, quod
„pravum eſt, & ad id quod eſt re-
„ctum convertant. Verum ſunt præ-
„ter iſtas aliæ quædam ſectæ aber-
„rantes ac ſiniſtræ quæ confundunt
„imperitam multitudinem, quæ ſo-
„ciant inter ſeſe homines improbos,
„noctu congregantur diſperguntur
„ortâ luce. Ex harum ſectatoribus,
„ij qui tenuiores ſunt nummis fere
„inhiant, ac turpitudini dedunt ſeſe,
„qui vero potentiores ſunt prorſus
„abjiciunt obedientiam Regi debi-
„tam, & clanculum machinantur
„defectiones. Porro adhibui ego
„ſæpenumero ſevera quædam reme-
„dia: nondum tamen (utique præ-
„ter meam opinionem) penitus ex-
„tingui potuerunt reliquæ iſtius ma-
„li: Totum hoc revera oritur ex eo,
„quod exiſtant in ipſa aula ſectato-
res,

„ *res quidam, qui cum aſſiſtant Impe-*
„ *ratori, patrocinantur interim illis*
„ *hominibus, qui ſpecioſo utentes no-*
„ *mine religioſarum ſupplicationum*
„ *& oblationum, multa interim per-*
„ *petrant temere & inverecunde,*
„ *viris pariter ac fœminis parum*
„ *honeſte concurrentibus.* Et cœte-
„ ra. Nos igitur voluntati Regiæ,
„ tam diſertæ reverenter morem
„ gerentes, vulgavimus tunc ſeve-
„ ram interdictionem, extatque
„ proceſſus totius rei in tabulario
„ noſtro.

„ Præterea fundator hujus novæ
„ dominationis, Imperator defun-
„ ctus, honoravit Joannem Ada-
„ mum Elogio marmori inſculpto.
„ Elogii pars una ſic habebat: Ego
„ dum luſtro ſepta mea venatoria,
„ ſita ad meridionalem plagam Re-
„ giæ noſtræ, forte tranſivi per tem-
„ plum quoddam, in quo vidi Spiri-
„ tus cujusdam venerandam effigi-
„ em, (*a*) *ſimilem hominibus illius*
„ *regni;*

„*regni; forma quoque templi, &*
„*ſuppellex & ornamenta dicebantur*
„*agere de rebus, quæ ſpectant ad le-*
„*gem Domini Cæli. Joannes au-*
„*tem Adamus, qui ante decades ali-*
„*quod annorum in Sinas eſt ingreſ-*
„*ſus, præclare ſervat Legem iſtam,*
„*ſervitque dicto ſpiritui (cui etiam*
„*extruxit novum iſtud templum) non*
„*ſine laude inſignis obſervantiæ, in-*
„*tegritatis innocentiæque. Plane*
„*vir eſt egregia vita: adhæc vere*
„*impiger ac ſedulus; & denique*
„*vir prorſus eminens.* Aliaque ibi
„ dicuntur ejusdem fere ſenten-
„ tiæ.

„ Decimus præterea Ferdinan-
„ dum Verbieſtium, ac Socios ipſi-
„ us, prout ipſimet quondam juri-
„ dice interrogati profeſſi ſunt, ad-
„ mittere in Legem ſuam mares
„ æque ac fœminas: quo etiam
„ tempore utentes aquâ purâ ablu-
„ unt

(*a*) Loquitur de picta Chriſti Salvatoris imagine.

Digitized by Google

„ unt ipſis frontem, & ſic remittun-
„ tur eorundem peccata. Abhæc
„ quotiescunque ſeu viri ſeu fœ-
„ minæ ex iis, qui jam ſuſceperunt
„ Legem, quodpiam delictum com-
„ miſerunt, ipſos tunc loco Dei ſol-
„ vere illud ac remittere; quotquot
„ itemægrotant cum periculo, in-
„ ungere illis oleo ſacro organa
„ quinque ſenſuum, & Deum tunc
„ proculdubio miſeratum illis igno-
„ ſcere peccata. Cœterum iidem
„ Chriſtiani non cremant (*b*) pa-
„ pyrum avis ſuis, ac majoribus
„ vitâ functis, quod eſt utique non
„ obſervare Legem honorandorum
„ parentum. Neceſt interim quid-
„ quam, ex quo dilucide pateſcat,
„ vel ſolutio peccatorum, vel auxi-
„ lium, vel alia quæpiam utilitas
„ iſtius Legis; ſed pertinet ipſa ad
„ ſectas

(*b*) Ridicula ſuperſtitio eſt, qua ii maxime, qui Bonzi audiunt, opitulari conantur ſuorum animabus, apud Inferos detentis.

„ ſectas, à tribus ſupra memoratis „ diverſas: non eſt igitur vera Lex, „ Lex Chriſtiana: neque expedit „ eam admitti.

„ Ad id vero, quod præterea in libello ſuo prædicant tres Europæi „ homines, crematos fuiſſe libros „ ſuos, ædium ſuarum alias fuiſſe „ deſtructas, alias vero traditas certis hominibus qui incolerent, loca item ſepulturæ ſuæ deſtinata, ab „ aliis fuiſſe occupata, & cœtera. „ Dicimus, libros quidem, qui tractant de Religione Europæâ, item „ ærea numiſmata, tabulas item libelli de propagatione Religionis „ ejusdem noviſſime excuſi, hæc, „ inquam, omnia, tamquam res proprias Chriſtianæ Religionis, jam „ tum fuiſſe concrematas; templum „ quoque ipſorum ac domicilium, „ quod ad plagam occidentalem Regiæ Pekimenſis ſitum eſt, ex mandato (c) Regio tradita fuiſſe duo-

 „bus

(c) quatuor ſcilicet procerum tunc vices gerentium Imperatoris pueri.

Digitized by Google

„bus ſummis Præſidibus collegii „Aſtronomici : alterum verò eo- „rundem templum, ſitum ad pla- „gam orientalem ejusdem Regiæ, „conceſſum fuiſſe Adamo, Ludo- „vico, Gabrieli, Ferdinando inco- „lendum : tertium denique tem- „plum, ſitum extra portam *Jeù* „*Cheim* dictam, traditum fuiſſe „Concilio Regio operarum publi- „carum, à quo & venundatum eſt; „emptor vero id ſolo æquavit in „uſum ſuum. Alia interim templa „extra Pekinenſem Provinciam ſi- „ta, nos optemperantes mandato „item Regio nondum deſtruximus, „ſed habitari juſſimus ab aliis. Lo- „ca tamen deſtinata ſepulturæ ipſo- „rum, nondum cuiquam attribui- „mus, ſed ipſis reliquimus. Præ- „terea quod attinet ad titulum fa- „vore Regio præfixum foribus, „*Sedes illuſtris penetrantis arcana*, „ſimul cum altero titulo, qui ſimi- „liter

„ſiter collatus fuit ipſimet Joanni
„ Adamo ſcilicet, *Præſtantis & ar-*
„ *canæ Legis Doctor* ; uterque hic
„ titulus ideo conceſſus ei fuit a fun-
„ datore novæ dominationis , quia
„ callebat ipſe Aſtronomiam : non
„ autem ut commendaretur , vel il-
„ luſtraretur illius Religio ; Qui
animo propter ipſam illam cauſam,
quod exerceret Joannes Adamus
ac propagaret Chriſtianam Religi-
onem , privatus fuit ſua dignitate,
ac traditus criminum Tribunali, ut
caſtigaretur, dum autem delibera-
tur de ſupplico, nos interim titulos
modo dictos eradi juſſimus. De re-
liquis interim hominibus Europæis
numero ſupra viginti, cum verere-
mur ne ſi relinquerentur hîc, denuo
vulgarent pravam Legem , & do-
ctrinam ſuam ; Nos conſulta prius
Majeſtate Regia ablegavimus illos
in provinciamCantonienſem. Ad ex-
tremum quod attinet ad tres illos mi-

 niſtros

niſtros Regios, Tumquekium, Doctores Hiusvonſamum, & Hiuchiſienum, aliosque; hos omnes, vel propter collatas pecunias in extruenda templa, vel quia ſuſceperant Legem iſtam, vel propter conſcriptum proœmium libelli ſupradicti de propagatione Religionis Chriſtianæ, reos eſſe tunc judicavimus, adeoque privandos dignitate publica. Neque eſt, quod res iſtæ vocentur jam amplius in deliberationem, quippe poſt examen accuratum latæ fuerunt ſententiæ, extantque acta rei totius in tabulario noſtro. Cæterum par erat à nobis ſimul omnia ſic exponi, & exquiri ſententiam Majeſtatis Tuæ.

Hæc illi ita impiè callideque protulerunt; at imperator multo plus tribuens æquitati cauſæ, noſtrorumque precibus ac lacrymis, quam impietati Judicum, & iniquæ ſententiæ calliditati, jubet ſine mora transferri cauſam totam à Tribunali Rituum

Digitized by Google

tuum ad comitia Imperii, non niſi ob res admodum graves indici ſolita. Conſtant ea ex Regulis, ſeu Principibus ab Primoribus Regiæ ſtirpis & dignioribus Imberii Mandarinis. Præſes Comitiorum erat Regulus, dequo ſupra, ſocietati noſtræ perbenevolus. Tres noſtri adeſſe juſſi cum adverſario Yamquamſieno,& Rituum Præſide, qui partem quoque agebat, acerrime decertaturi.

Multis criminationibus, calumniis, & ſophiſticis argumentis armati adverſarii ad certamen deſcenderunt, omneſque Magiſtratus, ac Literarios Sinenſes, iniquæ ſuæ cauſæ patrocinantes & divinæ Legi ſummè infenſos, ſecum adduxere. Aſt æque præmunitus efficaci qua erat eloquentia Ludovicus Buglius, literis Sinicis juxtà ac Europæis ſcientiis doctiſſime eruditus, calumnias omnes, criminationes, ſophimata, ſummo rationum pondere diſertiſſimè

fertiſſimè extricabat, ac diluebat, pari omnium Tartarorum Principum admiratione, Sinenſium vero Mandarinorum & Literatorum invidiâ ac dolore; adeo ut unanimiter omnes Principes, & Tartari Magiſtratus pro Lege divina ſtarent, ejusque promulgationem liberam, & publicum exercitium tum advenis, tum indigenis indiſcriminatim, permittendum cenſerent.

At vero Sinenſes Magiſtratus obfirmatè reſiſtebant, non quidem argumentorum rationumve momentis, ſed merâ pertinaciâ & importunitate, quâ tamen Tartaros Principes haud potuerunt commovere; ut igitur illis illuderent, ſe quoque illorum ſententiæ aſſentiri ſimularunt; ſed dolo malo in exarandâ ſententiâ ſenſum illius ita perverterunt, ut libertas Chriſtianæ Religionis non niſi concederetur exteris, indigenis vero interdiceretur. Cæterum Imperator viſâ

ſen-

ſententia, iterato comitia convocari, & ſuper eodem Catholicæ Fidei negotio conſultare præcepit. Noſtri rurſum ad ſimilem cum infeniſſimis hoſtibus conflictum advocati: Adverſum quos , pro Lege Dei ejusque cultoribus Buglius etiam fortiori , quam nuper energiâ, eloquentiâ, & evidentiâ , iniquiſſimas Adverſariorum impoſturas refellens, tam feliciter peroravit; ut tandem juſtiſſimæ Tartarorum Principum ſententiæ, omnes Magiſtratus Sinenſes vel inviſi ſubſcriberent, & acta poſtremi conventûs hoc modo concluderent.

„ Ego ſummus Comitiorum Præ-
„ ſes, cæterique mecum Judices,ob-
„temperantes mandato Imperatoris
„ noſtri, poſtquam coacto ritè cætu
„ denuò inſtituimus disquiſitiones &
„ conſultationes noſtras comperi-
„ mus Yamquamſienum hominem
„ improbum & nequam , confi-
„ ctis maligne criminationibus, im-

„ portune violenterque accuſaſſe Re-
„ ligionem Chriſtianam falſitatis ac
„ pravitatis : quæ quidem Religio
„ rejecta tunc fuit ac vetita per ſen-
„ tentiam ; nunc autem perſpicue
„ nos cognovimus , quod profeſſio
„ illa Chriſtianæ Religionis nihil
„ prorſus contineat , quod pravum
„ ſit, vel ad defectiones vergat per-
„ turbationesque publicas.

„ Qua propter par eſt rurſum
„ conſtituere, ut iis , qui ſequuntur
„ Religionem Chriſtianam , liceat
„ eam profiteri priſtino ritu ac liber-
„ tate , ſic tamen , ut prohibeantur
„ (*a*) inſtituere cœtus majores , &
„ ſpargere libellum de propagatio-
„ ne ejusdem Religionis , aut ærea
„ numismata. Cognomentum Jo-
„ annis Adami : *Præſtantis* , *&* *ar-*
„ *canæ Legis Doctor* eidem reſtitu-
„ atur.

(*a*) Hæc autem idcirco vetanda judicabant, ne daretur anſa ſuſpicionis (qua noſtros jam abſolverant) de agitata defectione.

„ atur. Curæ ſit etiam Concilio (*b*) „ Magiſtratuum, ut eidem ſimiliter „ reſtituatur (*c*) gradus ſuus di- „ gnitasque priſtina. Pari modo „ quod attinet ad Doctorem Hius- „ vonſemum & (*d*) alios; mandetur „ dicto concilio, ut exquirat, quid „ publici muneris ipſi quondam „ geſſerint, & reſtituatur unicuique „ munus ſuum. Quod item attinet „ ad templum ac domicilium, ſita „ quondam extra Portam hujus Re- „ giæ *Feu Chim* dictam, reſtituantur, „ & pretium, quo venundata fue- „ runt, & fundus ipſe Ferdinando, „ ac ſociis. Detur vero in manda-

 „ tis

(*b*) Primum eſt inter ſex majora Regia, propriumque illius munus Magiſtratus diſpenſare, & de eorundem cauſis cognoſcere.

(*c*) Vita jam pridem fuerat defunctus Adamus, ſed perveruſtus Sinarum mos eſt, ut mortuis innocentibus reſtituantur dignitates, quibus injuſte deturbati fuerant viventes.

(*d*) Erant circiter duodecim Catholicæ Religionis causâ privati ſuâ dignitate.

Digitized by Google

„ tis Gubernatori Provinciarum
„ Quamtum, & Quamſi, item Pro-
„ regi proprio Provinciæ prioris,
„ ut expediant aliquos è miniſtris
„ ſuis, qui homines Europæos
„ quinque & viginti, ob cauſam
„ Chriſtianæ Religionis ablegatos
„ in dictam Provinciam, deducant
„ in hanc aulam; qui ubi pervene-
„ rint, exquiret tunc Concilium Ri-
„ tuum voluntatem ſuæ Majeſtatis.
„ Præterea Mandarinis Li çu pê &
„ (*e*) aliis procuret Concilium Ma-
„ giſtratuum, ut ſingulis pro ſuo
„ cujusque gradu ea impendatur be-
„ neficentia Regia, quæ mortuis
„ conſuevit impendi; filiique, & fra-
„ tres eorundem ab exilio revocati,
„ quotquot publicam geſſerunt di-
„ gnitatem, eam recuperent.

„ Jam ſi agitur rurſum de Yam-
„ quamſieno; utique nixus ille fuit
„ iniquo

(*e*) Quatuor erant è Collegio Aſtronomico privati publico munere, fortunis, ac vitâ.

„ iniquo patrocinio, (*f*) gratiaque.
„ Nuper certe cum per ſe æſtimaſ-
„ ſet Imperator, quæ ab illo peccata
„ fuerant, (*g*) ſine mora privavit
„ hominem ſua dignitate, ac Magi-
„ ſtratu, uſurus deinceps opera Fer-
„ dinandi ad Aſtronomicæ rei cu-
„ ram & adminiſtrationem. Ex
„ quo poteſt intelligi eundem Yam-
„ quamſienum dum graſſatus quon-
„ dam fuit tot mendaciis & calu-
„ mniis, id revera feciſſe fretum au-
„ toritate potentiaque perfidi Patro-
„ cumi, qui & auctor ipſi fuit, ut
„ ſic faceret. Plane ſic res habet:
„ innixus Yamquamſienus iſti ſoci-
„ etati improborum atque rebellium
„ per meras fraudes, & calumnias
„ præcipitavit homines innocentes
„ in interitum. Idem quoque ſua
„ authoritate demolitus eſt ac de-
„ ſtruxit altare nec non marmore-
„ um

(*f*) Scilicet Patrocumi.
(*g*) Variis in rebus ſpectantibus Aſtronomiam, cui fuerat præfectus loco Adami.

„ um monumentum in Templo Do-
„ mini Cœli: cum tamen ea man-
„ dato Regio vetita fuiſſent violari.
„ Quæ cum ita ſint, cum fuerint octo
„ capita accuſationum ex odio & te-
„ meritate profectarum, quibus
„ Yamquamſienus nocuit certis ho-
„ minibus, cumque alias ſimiliter
„ inſtruxerit calumnias, paulò ante
„ memoratas; ipſe quidem plecta-
„ tur capite; uxor vero, & liberi ex-
„ ules abeant in Tartariam noſtram
„ Nîm cù ta.

Publico omnium conſenſu tam ſecundo felicique Decreto exarato, non dubitabatur amplius de Imperatoris approbatione: tum quia Monarchæ Sinenſes non niſi quam rariſſime contra Tribunalium, ſpeciatimque Comitiorum conſulta quidpiam decernunt: tum quia ipſemet Imperator ad evicendam Legis Divinæ cauſam plurimum cooperatus fuerat. Nihilominus tamen Chriſtiani nominis adverſariis ad-

huc

huc via ſupererat, qua ad improbandum præcipuum hujus conſulti caput (nempe Religionis Chriſtianæ libertatem) Monarcham inducerent. Unum ex aulæ Miniſtris Imperatori cariſſimum (cujus privatis conſiliis plerumque utebatur) doloſis ſubornant artibus, qui fidei Catholicæ libertatem ex ratione ſtatus, ut loquimur, petitis argumentis, Monarchæ diſſuadeat; ſuadeat vero, ut pro ſuâ pietate improbum Yamquam ſienum à promerita capitis pœnà abſolvat. Et Imperator, ut qui etiam tum teneræ ætatis eſſet, atque ſuorum in ſententiam inflecti facile poſſet (præſertim ſub pietatis ſpecie) fucatis Miniſtri conſiliis acquievit, & ad Comitiorum conſultum dedit reſcriptum hujusmodi.

„ Opportebat me quidem hîc „ ſubſcribere ſententiis veſtris, i„ pſumque Yamquamſienum morti „ addicere: Verumtamen, conſide„ ratâ hominis ætate admodum pro-

„ vecta

„ vectâ, ego pro lenitate meâ & cle-
„ mentiâ, ipſum hac quidem vice
„ mortis ſupplicio, uxorem verò
„ & liberos exilii pœnâ abſoluo. (a)
„ Europæos homines quinque, &
„ viginti, non eſt neceſſe adduci in
„ aulam. Ad Chriſtianam Religio-
„ nem quod attinet (excepto quidem
„ Ferdinando, & reliquis, qui eam ſi-
„ cut prius ipſimet exerceant licet,)
„ quoniam verendum eſt, ne foris in
„ hâc Provinciâ Pekimenſi, cœteris-
„ que, denuo forte extruantur tem-
„ pla, & ſuſcipiatur iſta Religio, man-
„ do rurſus expediri diplomata, qui-
„ bus id ſevere interdicatur. Cœtera
„ vero quæ cenſuiſtis approbo, & ra-
„ ta habeo.

CA-

(a) At non abſolvit Deus, quippe duobus poſt menſibus extinxit impium calumniatorem, ſævo prorſus ac peſtilenti morbo correptum.

CAPUT TERTIUM.

Noſtrorum conatus, ut modo relata Legis Divinæ prohibitio revocaretur. Decretum, quo ſub initium anni 1671. prohibitionem Imperator renovavit.

EXprimi nequit, quanto Noſtri excruciarentur dolore, poſtquam vanæ evaſiſſent ſpes tantæ, & longo tempore ſtudioque expetita, ac propemodum obtenta Chriſtianæ Fidei Libertas pertinaciter vetaretur, Miſſionariorumque exilium diutius protraheretur. Mandarini *R*eligionis Catholicæ odio plusquam vatiniano incenſi, acerbum hunc dolorem exulcerabant crudeliſſimè: maximam enim adhibebant curam, ut toto imperio quantocyus pervulgaretur, & exactè obſervaretur noviſſimum Decretum, quo majori in dies cum deſpicatui, tum odio divinam Lege incolæ haberent. Cœterum

rum in tantis etiam malis, ad nova exquirenda remedia infractus Noſtrorum animus erigebatur. Et quoniam perſpectum erat, Monarcham non malè ergà Divinam Legem eſſe affectum, atque ad nuperrimum proferendum Decretum peſſimo dolo fuiſſe inductum (nam veluti alter Roboam, relicto ſeniorum Principum conſilio, unius parum experti juvenis ſuaſionibus acquieverat) Buglius ex ſociorum conſilio unicam quæ ſupererat arripuit viam, qua Imperatorem ad revocationem, aut ſaltem ad moderationem Decreti induceret. Conſtituit igitur Monarchæ reverenter ac modeſte exponere; ſe ſuosque ſocios, relictâ charâ Patriâ, per mille maris pericula, & innumera viarum diſcrimina, ad Sinarum Imperium veniſſe, ea tantum de cauſa, ut incolis verum Deum, ejusque ſanctam Legem notam facerent. Quæ cum omnibus, ſingulis ſeveriſſime

pro

prohiberetur, non poſſe Europæos apud Sinas diutius commorari, ac præſertim in aula cum tanto Religionis ſuæ probro ac dedecore, adeoque à Majeſtate Suâ demiſiſſime expoſcere, ut in Europam remeare ſinerentur.

Non generoſa tantum, ſed audax etiam videri poterat hæc Noſtrorum deliberatio, niſi certum plane fuiſſet Monarcham tali in Europam reditui neutiquam conceſſurum. Obſequia enim ſua impendio Imperatori grata eſſe ſciebant, ſuamque præſentiam inſtaurandæ & perpetuandæ Matheſi, ac Kalendariis unice neceſſariam: neque Monarcham ob innatam ſibi clementiam permiſſurum, ut ſibi qui à tam multo tempore in gratiſſimis obſequiis detinebantur, cum tanta doloris acerbitate (quam hæc inexpectata deliberatio abunde prodebat) præmii loco inflicta, ex Imperio diſcederent, ſed curaturum potius, ut eruditi homines, tanto

jam mœrore dejecti, digno quopiam ſolatio quamprimum recrearentur. Neque eos ſua fefellit opinio. Cum enim aulæ Miniſtri, quos Imperator ad Collegium mittere ſolebat, ei retuliſſent illam Noſtrorum plurimis argumentis ac triſtiſſimis querelis refertam petitionem; Monarcha aliquo tempore meditabundus perplexusque ſubſtitit. Tum vero unum ex iisdem Aulicis ad Collegium miſit, qui ad ſe deferret Legis Divinæ Summam, & Apologiam contra Yamquamſienum à Ludovico Buglio ſermone ac literis Sinicis eleganter conſcriptam. Quibus perlectis, ex imo corde tractis identidem ſuſpiriis, quod nuperum edidiſſet Decretum, vehementer dolebat: converſusque ad Aulicos, *Summis*, inquit, *ac veriſſimis Europæi nituntur argumentis in iis, quæ circa Legem Divinam dicunt ac preponunt. Erravi profecto, dum cæ-*

tero-

terorum omnium neglecto conſilio unius ſuaſiones complexus ſum.

Inter hæc (annus 1670. dies vero 27. Septembris erat) vehemens terræ motus Aulicis Pekimenſibus non parum terroris incutit, Imperator è veſtigio Ferdinandum acciri jubet, eique varias de terræ motu proponit quæſtiones, quibus ad Principis votum explanatis, quæ ante per aulæ Miniſtros, hic iterum ſuo & ſociorum nomine Ferdinandus ipſe coram exponit, ab Imperatore benigne auditus & benevole dimiſſus. Poſtride vero ejus diei ad Collegium duos Monarcha legavit Aulicos, qui Buglium adeuntes, certiorem faciunt, afferre ſe Imperatoris mandatum, ut ille ac ſocii flexis de more genibus Principis voluntatem exipiant. Noſtris mox in genua provolutis, Aulicorum unus ita proſequitur: *Regia Majeſtas ait æqua ſibi videri, nimiumque probari, quæ circa Legem Domini Cæli propoſui-*

poſuiſtis, propterea jubet, novum libellum offerartis ſupplicem, ut, quæ omnia deſideratis & precati eſtis, approbet vobisque concedat.

Interim Tribunalis Rituum Præſes, Chriſtiano nomini infenſus, detruſus fuerat Magiſtratu: atque in ejus locum ſuffectus alius Joanni Adamo quondam intime amicus. Noſtri, veteri confiſi amicitiæ, ſupplicem libellum, quem privato mandato Imperator fieri juſſerat; magna fiducia illi tradebant; verum neque hic, neque Tribunalis ſupplicationum Magiſtratus exorari potuerunt, ut eum admitterent. Neceſſe igitur fuit Reguli illius, de quo jam ſæpe dictum, nobis amiciſſimi & Principis Soſani patrocinium implorare. Qui confeſtim Mandarinos Tribunalis Rituum ſui officii admonuerunt: Sed ſurdis cantabant fabulam. Nec ſegnius obſiſtebant ſupplicationum Magiſtratus. At hos demum Solanus ſupplicem Noſtro-

ſtrorum libellum accipere adegit,ac Imperatori offerre,qui ſtylo Sinenſis Curiæ perquam accomodate in hunc modum conceptus erat.

„ Nos Ludovicus Buglius, Gabri- „ el Magallanius, Ferdinandus Ver- „ bieſtus ex remoto occidente ſubditi „ tui revorentur, ac ſupplices cer- „ tiorem facimus Tuam Majeſtatem „ de rebus , ad tuam ipſius munifi- „ centiam ſpectantibus ; cui perdif- „ ficile eſt referre vices, ac grates. „ Nos ſubditi tui ſuſpicimus admira- „ bundi,reque ipſa experimur Im- „ peraroriæ Majeſtatis Tuæ perſpi- „ cacitatem , prudentiam , clemen- „ tiamque ampliſſimam , nunc & o- „ lim ſemper unam & ean dem , ſi- „ cut patuit nuper, quando ſcilicet „ examinatis actis judicii , in quo „ Yamquamſienus falſi crim inis ac- „ cuſaverat Joannem Adamum, & „ poſt totam illam cauſam tuo juſſu „ per Principem, Comitiorum Præ- „ ſidem , alioque Principes , ac „ Primores ſtirpis Regiæ præ ſides

 „ Con-

„Conciliorum tuorum, atque Cen-
„ſores Imperii, coactis rite Comi-
„tiis, ſingillatim, & accurate diſ-
„cuſſam, iis quidem omnibus, qui
„munere publico fuerant privati,
„reſtituta fuit dignitas priſtina,
„Mortuis ea, quæ ſolet, impenſa eſt
„miſeratio: ſuperſtites autem gau-
„dent jam humanitatis & clemen-
„tiæ tuæ munificentiæque donis;
„nihil denique tam fuit humile
„tamque exile, quo non ſe demiſerit
„beneficentia, benignitasque Tua.
„Soli ex omnibus Antonius, cœteri-
„que homines ſupra viginti, multo
„jam tempore, vinctorum in mo-
„rem detinentur in Provincia Can-
„tonienſi.

„Obverſantur autem aſſidue o-
„culis mentis noſtræ dicti ſocii, ex
„quibus multi jam nati ſunt años plus
„minus ſeptuaginta vel octoginta;
„plures item quam decem, artis
„Aſtronomicæ periti anno decimo
„ſexto Imperantis Xunchii, man-
„dato ejusdem Sinas ſunt ingreſſi,
„poſt-

„poſtquam nempe Concilium Ritu-
„um, cujus acta etiam nunc extant,
„voluntatem Regiam exquiſierat.
„Porro nos ſubditi Tui, ab ineun-
„te jam ætate noſtra res omnes cu-
„rasque humanas abjecimus, & diſ-
„ciplinæ Religioſæ operam damus,
„hauſtamque in Europa lucem
„& vitam finimus in Sinis, idque per
„annos prope centum à tempori-
„bus familæ Taimingæ ad hunc uſ-
„que diem. Et defuncto quidem
„Imperatori penitus perſpectum
„fuit, Legem divinam expertem eſ-
„ſe labis omnis ac vitii: quocir-
„ca etiam benefice nobis conceſſit
„ipſe templum, tribuit titulum fo-
„ribus ejusdem præfixum, tribuit
„elogium marmori inciſum; repeti-
„tisque vicibus Tartaro-Sinica Ma-
„jeſtas illa acceſſit ad templum no-
„ſtrum, & permiſit nos cœterosque
„ſociorum commorari ſingulos pro-
„priis in templis, ac vacare Divi-
„no cultui ſtudioque virtutum.

„ Obſecramus ergo ſupplices
„ Tuam Majeſtatem, ut demittas in
„ nos perennem illam magnam-
„ que beneficentiam Tuam, & beni-
„ gne memor ærumnarum Antonii,
„ ac reliquorum omni culpâ vacan-
„ tium, digneris permittere, ut eâ-
„ dem cum libertate, quâ tempore
„ Imperatoris defuncti, liceat ipſis,
„ qui vegetioris quidem ætatis ſunt,
„ remigrare proprias ad ædes ac
„ templa, aliis verò qui ſenes at-
„ que decrepiti, ad loca ſepulturæ
„ ſuæ deſtinata; ut ſic humanitas ac
„ benignitas illa, qua imperantis fa-
„ miliæ conditor exteros complecti
„ ac fovere conſueverant, per Te
„ perpetuetur. Hoc pacto, ſiquid
„ vitæ nobis omnibus ſubditis Tuis
„ erit reliquum, id omne beneficen-
„ tiæ Tuæ, qua nos ad vitam quo-
„ dam̃odo revocaveris, munus erit.
„ Iterum hic ſupplices imploramus
„ ſapientiam Tuam, qua expendas
„ ea, quæ modo propoſuimus, &
exe-

„ executioni mandari jubeas. Con-
„ cilio quidem Rituum ſimiliter ex-
„ poſueramus hæc omnia de ſcripto,
„ ſed impetrare nonpotuimus ut re-
„ ferret ea pro Nobis Majeſtati Tuæ.
„ Quocirca nos ipſi, oblato reveren-
„ ter libello, certiorem eam facimus,
„ ejusque Regium mandatum præ-
„ ſtolamur. Imperantis Khamhi
„ anno 9. die 20. Lunæ 11.

Hoc libello, ut patet, non niſi tacite (ita enim expediebat) petebatur nuperi Decreti revocatio, & Divinæ Legis approbatio. Admiſit autem libellum Imperator, ejuſque examen ad ſervandam Imperii conſuetudinem, commiſit Tribunali Rituum. Interea Noſtri omnibus humanitatis officiis, ſibi benevolos reddere conabantur Mandarinorum animos. Verum odium contra Legem Dei ejusque Præcones adeo exereverat, ut nullis potuerit officiis obſequiiſque leniri. Cum autem ſuas ſuper cauſa noſtra delibe-

rationes inſtituerent, in duas ſcindebantur ſententias: prima erat, non licere (poſito ſuperiore Decreto) de illâ cauſâ rurſus agere, cui ſententiæ Mandarini Sinenſes ſua quisque nomina ſubſcripſêre: altera ſtatuebat ut omnes Miſſionarii Cantone Pekimum accerſerentur, & cum Ferdinando Matheſêos Præfecto in aula reſiderent; ſed huic placito nemo ſubſcripſit, præter Tribunalis Præſidem, natione Tartarum, & olim Joanni Adamo peramicum, & primum illius Aſſeſſorem, qui pariter erat Tartarus & cliens Reguli, ſingularis Noſtrorum patroni.

Binis hujusmodi ſententiis Noſtri acerbe affligebantur: primâ quidem, quia Divinæ Legis approbationi omnino contraria, ſecunda vero etiam, quippe quæ Evangelii promulgationi & Miſſionariorum libertati non minus quam prima adverſabatur. Metuebantque Patres, ne Imperator hanc ſecundam, uti

uti mitiorem, ſententiam confirmaret. Ergo ſibi perbenevolum primarium Imperii Miniſtrum Soſanum confeſtim adeunt, & enixe
ſanum confeſtim adeunt, & enixe
precantur, Monarchæ perſuaderet ne Miſſionarii omnes Pekimum venire, & ibidem commorari cogantur, ſed ſingulis ad ſuas liceat Eccleſias redire.

Summopere quidem exoptabat Imperator Noſtrorum votis omnino ſatisfacere, tum quia indies magis & magis Divinæ Legis veritatem aſſequebatur, tum quia Patrum innocentiam, & adverſariorum odium magis ac magis deprehendebat: adeoque faventiſſimum Religioni Catholicæ meditabatur edere Decretum. Subodorati, quod erat, aſtutiſſimi Mandarini, vires omnes fraudulenter impendunt, ut Monarcham à laudabiliſſimo propoſito avertant. Ad Pſeudopoliticæ documenta ac in ratione ſtatus fundata ſophismata confugiunt, & adverſus

Chriſtia-

Chriſtianæ Fidei libertatem plurima adducunt. Nequiſſima omnium erant duo hæc argumenta. Primum, ſi libertatem Legis Divinæ Imperator concederet, æterni dedecoris ſeſe exponeret periculo, ubi enim Imperii annales poſteri lecturi eſſent, peregrinæ Legis approbationem exprobarent Majeſtati Suæ: quaſi vero maximum, antiquiſſimum, atque Illuſtriſſimum Sinarum Imperium lege caruiſſet, eique neceſſarium foret, eam ab exteris emendicare. Alterum argumentum erat, quod novitatum amans plebs Legem Dei facillime amplexura eſſet, ac proinde Imperium aſſiduis rebellionum timoribus obnoxium; uti quotidianis tumultibus ſequaces infamium ſectarum, quæ haud poterant unquam de Imperio exſtirpari, ſæpiſſimè comprobaſſent.

Sane hæc non tantum Principi juveni facili & flexili, ſed cuicun-

que

que Monarchæ ſapienti (cui deeſſet lumen Fidei & gratia Dei) à juſta ſententiâ avocando abunde ſufficerent. Noſter Imperator ſeſe inter ſacrum & ſaxum (ut ajunt) poſitum cernens, nolebat aulæ Proceres, quorum plurimi Mandarinis Sinenſibus adhæſerant, male contentos dimittere , ſed etiam Noſtris unice cupiebat gratificari. Quare mediam arripuit viam , ac utrisque aliquid conceſſit. Noſtris quidem indulſit, ut detenti in Cantonienſi provinciâ Chriſti operarii, ad ſuos ſinguli Eccleſias redirent, uti ſuadebat Princeps Solanus ; Cœteris verô aulæ Proceribus & Sinenſibus Mandarinis dedit, ut Dei Lex rurſus indigenis prohiberetur. Decreti erat ſequens tenor.

„Secundum ea, quæ nobis ſigni-
„ficata ſunt à Ludovico Buglio ac
„ſociis, Antonius , ac cœteri (quos
„inter multi ſunt annos plus minus
„ſeptua-

„ſeptuaginta vel octoginta nati) „jam diu & abſque culpâ ſua detinentur in provincia Cantonienſi „&c. ex his igitur eos, qui periti „ſunt rei Aſtronomicæ, jubemus „ſeligi, ac venire in Regiam, una cum Ferdinando commoraturos: iis vero, qui periti non ſunt, „gratiam facimus, ut revertantur „ſinguli ad propria templa. Verum præter exercitia virtutum „cultuſque divina, quæ propria „Religionis ipſorum ſunt, haud permittimus, ut quisquam in hac „aliisque provinciis, ſuſcipiat Legem iſtam, ſed etiamnum vigere volumus ſuperiorem prohibitionem.

CAPUT.

CAPUT QUARTUM.

Reditus Miſſionariorum ad ſuas Eccleſias, & usque ad annum 1687. Evangelii propagatio. Novæ induſtriæ, ut adverſa Divinæ Legi decreta revocarentur, adhibitæ.

POſtremi illius decreti favore de exilio ad Eccleſias ſuas Miſſionarii rediêre, una hac de cauſa maxime hilares, quod poſt tot ærumnas, longo perſecutionis tempore toleratas, tandem liceret reviſere in Chriſto regeneratam Eccleſiæ prolem, ſuos in Chriſti fide Magiſtros ac Patres millies repetitis votis anxie expectantem, ſacramentorumque & Divini verbi pabulum compluribus annis magna famen præſtolantam; ob id vero triſtes, quod novis prohibitionibus Catholicæ Fidei libertas ſtrictius, quam annis præteritis, coarctaretur, & ſua in ſalutem anima-

animarum obſequia innumeris cautionibus circumſpectionibusque indigerent. Nihilominus ita anxios ſolabatur D. O. M. in qua unice confidebant, ſumma immenſaque bonitas, jubebatque ſperare, eum, qui in ſalutem gentium venerat, aperturum tandem optatam dudum in hoc vaſtiſſimo Imperio viam, ad Evangelicum vexillum feliciter circumferendum.

Interim Patres Ludovicus Buglius, & Gabriel Magallanius, relictâ hac militanti Eccleſia, ad triumphantem in Cœlis, ut pie credimus, demigrarunt, Ferdinando Verbieſto etiamnum in arena certaminis permanente: ad quem, tamquam in aula antiquiorem, Divinæ Legis dilatandæ adverſantia obſtacula amovere, pertinebat. Et ſane Mathematicæ Præfecturæ authoritas ad id conferebat plurimum, nam illius epiſtolæ apud Proreges, & cæteros Provinciarum Mandarinos, non

Digitized by Google

non parum momenti habebant; commendationesque ſortiebantur deſideratos effectus. Accedebat Ferdinandi ſingularis dexteritas, modusq; cum Sinis agendi, & circumſpecta prudentia, quibus brevi adeo enervavit, quæ Religioni Catholicæ obluctabantur, ut non minori facilitate (quam tempore Joannis Adami) poſt toties repetitas prohibitiones, Chriſti regnum protenderetur.

Perſpectum Ferdinandus habebat prohibitiones Imperatoris, Evangelicæ doctrinæ inculcandæ non multum obfuturas, ſi Proregum & Mandarinorum animos ſibi conciliaret. Quamobrem dum negotiorum cauſa ad aulam ventitabant, eos humaniſſime alloquebatur, ſæpe conveniebat, & delatis ex Europa muneribus, præſertim artefactis donabat Ad abſentes autem humaniſſimas miſſitabat Epiſtolas. Qua tam ingenioſa, multiplicique induſtria effecit, ut legem Dei prohibentia decreta in ſuo non perſtarent vigore;

quæ vero identidem ingruerent perſecutiones, Proregum favore repente extinguerentur.

Pari, imò & majori induſtria Imperatoris benevolentiam venabatur; eamque conſervare & indies augere exquiſitis obſequiis laborabat. Negotia à Monarcha ſibi commiſſa, præſertim in bonum commune redundantia, ſumma animi contentione exequebatur. Qualia erant, excellentia opera, quæ in aula extant ad Matheſim ſpectantia: item bellicæ Machinæ (inſtrumenta ad coercendos rebelles) exacta proportione conſtructæ. Quod quidem opus videbatur nonnullis à noſtro inſtituto aliquantum alienum, unice tamen ad conſervandam Miſſionem tum temporis neceſſarium, & ad impetrandam, ſeu potius extorquendam Catholicæ Religionis libertatem, ut infra patebit, maxime opportunum. Verum ita publicis his negotiis implicabatur, ut privatis non deeſſet, nempe Imperatori quotidie

tidie horis quatuor & amplius Euclidem explicabat, & Philoſophiam, quam ipſemet Ferdinandus Lingua & literis Sinicis compoſuerat. Ex hujus occaſione frequenter refutabat falſas Sinarum ſuperſtitiones, veritatemque ſanctæ Fidei noſtræ inculcabat ac demonſtrabat.

Eodem anno, quo ex Cantonienſi exilio Miſſionarii ad ſuas revertebantur Miſſiones, ad aulam accerſitus eſt P. Philippus Grimaldus, qui inter omnes Mathematicarum diſciplinarum peritiſſimus erat. Eum Imperator maximi ſemper fecit, & effuſe dilexit. Hinc poſtquam anno 1686. ab eo legatus in Europam diſceſſit, quoties ſtatis temporibus Luſitanorum naves Macaum appelli ſolent, toties quidnam P. Grimaldo factum fuiſſet ſollicite requirebat Princeps, ejusque epiſtolas (quæ in Tartaricam linguam, ut ipſemet eas legere poſſet, vertebantur) ſemper expoſcebat. Superiore vero &

præſenti anno, quibus Grimaldi expectabatur reditus, anticipatò Macaum (*) in maximi amoris indicium præmiſit, qui reducem ex Europa ad aulam reducerent.

Paulo poſt primum Grimaldi ad aulam appulſum Imperator P, Thomam Pereriam Macao Pekimum evocavit. Qui poſtmodum omnino rara felicitate varia artefacta confecit, digna quidem non Sinarum modo & Tartarorum, ſed Europæorum etiam admiratione, atque à Monarcha ſumme æſtimata; A quo etiam in Muſices Magiſtrum electus, ſuaviſſimæ hujus artis Theoricâm, ut facilius à Principe addiſceretur, pleniſſimè expoſuit quatuor voluminibus, lingua ac literis Sinicis eleganter conſcriptis, quæ tandem, ita jubente Monarcha, in Tartaricam linguam reddita ſunt.

Præoccupata his & ſimilibus Noſtrorum obſequiis Imperatoris benevolentia, frequentibus ipſe ac ſingu-

(*) civitas eſt Luſitanorum, in quadam provinciæ Cantonienſis peninſula Siata.

ſingularibus eos afficiebat favoribus,& cumulabat beneficiis, quæ cum per Imperium vulgarentur, audebant Catholicæ Fidei hoſtes Chriſti operariis eſſe moleſti, iis præcipue, qui in diſſeminandâ Evangelica doctrina ſe caute prudenterque gerebant; ſi tamen aliqua ſubinde in Legem Divinam vel Chriſtianos oriebatur tempeſtas, authoritate Ferdinandi, & Prætorum amicorum ope ab illo implorata, confeſtim ſedabatur.

Facile quidem hucusque Ferdinandus militanti in Sinis ſubveniebat Eccleſiæ, nunquam tamen ſecuram pacem, niſi Dei Lex probaretur, ſibi polliceri audebat. Imò verò procellam præcedentibus atrociorem,& cui facile ſuccurri haud poſſet, prudenter metuebat. Propterea Chriſtianæ Religionis libertatem rurſus urgere vehementer exoptabat, nam obſequia Imperio & Imperatori præſtita, ejusque ſin-

gularis benevolentia felicem exitum ſpondebant. Et vero percommodam huic incepto occaſionem ultro ſuppeditavit liber quidam, qui in Provincia Chekiam vulgo dicta in lucem editus, Chriſtianam Religionem falſitatis ac pravitatis arguebat.

Jam eo tempore (agebatur annus 1687.) P. Grimaldus ſolverat in Europam, relictis cum P. Ferdinando in hâc aula P. Pereriâ, & P. Antonio Thoma; quem utpote Mathematicis diſciplinis apprime eruditum, Grimaldus ipſe (ab Imperatore magna utique authoritate ac pompa legatus) Pekimum adduxerat. Cum his igitur duobus ſociis, præſens Chriſtianæ Religionis negotium maturæ perpendens Ferdinandus, de ipſorum conſilio & omnium nomine (ut moris eſt in ſimilibus cauſis adeo gravibus) de illata per ſummum dedecus Divinæ Legi injuria Imperatori conqueſtus eſt, tanta argumentorum vi

vi ac pondere,ut eum ad Chriſtianæ Fidei libertatem concedendam omnino permoverit. Verum hoc ipſum oportebat toto Imperio publico Diplomate promulgari, quod ut fierent, libellum ſupplicem obtulit Ferdinandus Majeſtati Sinicæ, & quidem immediate ex ſpeciali ab illa ſibi conceſſo privilegio.

Nulla jam Aulicorum privatâ directione Imperator in gubernando utebatur, ætate enim& ſingularibus, quibus pollebat, animi dotibus, tantam regiminis ſcientiam atque experientiam erat aſſecutus ut per ſe unus gubernaret omnes, ipſum vero regeret nemo. Valde tamen erat ſollicitus de ſui Nominis fama, in Imperii annalibus poſteris relinquenda, atque æternum commendanda. Propterea Monachica ſupremaque uti in decernendo potentia verebatur; adeoque ſolerter & provide diſponebat Tribunalia, ut quemadmodum ipſe cuperet, nego-

Digitized by Google

tia concluderentur, Quia vero in præſenti Chriſtianæ Fidei cauſa, quam exoptabat ſententiam, à Tribunali Rituum ſperare non poterat, (ut qui apprime noviſſet illius inexplebile in Legem Dei odium) Tribunal operarum publicarum, (in quo Ferdinandus Aſſeſſoris titulo fulgebat, & propter belli Machinas magni ab omnibus habebatur) illi adiunxit, ut inter conſultandum forent, qui Ferdinandi obſequia ac in bonum Imperii exantlatos labores perpenderent, eique præmii loco, quam Divinæ Legis libertatem petebat, concedendam cenſerent. Minime tamen profuit hæc Monarhæ induſtria, omnes enim ſolis advenis liberum Chriſtianæ Religionis exercitium judicarunt, indigenis vero prohibendum, ne illam denuo ſuſciperent, quemadmodum decretum jam fuerat anno Khamhii octavo.

Legis Divinæ rebus ita male habenti-

bentibus mederi ac favere cupiebat Imperator; aſt ſuprema uti potentia (quæ unica apparebat via) propter politicas rationes non audebat. Itaque rurſus ſententiæ incolis Catholicam Fidem prohibenti, ſubſcripſit in gratiam Tribunalium, in gratiam verò Noſtrorum huic Decreto addidit, ut ſi Dei Lex in Mandarinorum Catalogis falſas & ſeditioſas ſectas recenſentibus, ut talis annumerata eſſet, absque mora harum de numero tolleretur. Ita Chriſtiana Religio ab impacta, & deinceps forte impingendis calumniis vindicata fuit; ſuis tamen ut antea permanſit conſtricta terminis.

Finis primæ Partis.

PARS SECUNDA.

Facultas Legem Divinam libere prædicandi per univerſum Sinarum Imperium conceſſa anno Domini 1692.

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

Nonnullæ diſpoſitiones Divinæ Legis libertatem præcedentes.

PAulo poſt ultimum Imperatoris Decretum Venerabilis ſenex P. Ferdinandus xerbieſt, plenus meritis è mortalium convictu, ſummo omnium Chriſtianorum mœrore migravit anno 1688. quinto kalendas Februarii. In ejus locum pro Tribunalis Mathematices Præſide, Rituum Concilium, ad quod id attinebat, è Sinis unum Imperatori propoſuit. Nihilominus Imperator eam præfecturam conferre omnino voluit P. Thomæ Pereriæ, qui poſtquam maximas Monarchæ gratias egiſſet honorẽ hunc (quo ſe indignum dicebat) impenſe deprecatus, Principem rogavit, ut ſi quempiam è Noſtris Matheſeos Præſidem renuntiare decreviſſet,

ſet id honoris P. Philippo Grimaldo, abſenti licet, digniori tamen, conferre dignaretur. Hanc Pereriæ modeſtiam admirans ac ſuſpiciens Imperator annuit tandem, ut Matheſi Grimaldus præficeretur interim vero abſentis vices Pereriæ injunxit. Ulteriori excuſationi nullus jam locus ſuperaret. Igitur in ea ſibi præfectura collegam ac ſocium addat P. Antonium Thomam, rei mathematicæ peritiſſimum. Quo circa die 4. Lunæ 1. anni Kamhi 27. (qui erat Chriſti 1688.) prodiit Imperatoris edictum, quo Thomam Pereriam & Anthonium Thomam, quamdiu abeſſet Philippus Grimaldus, Tribunali Mathematices præficiebat.

Magnum hæc attulere Sinenſi Eccleſiæ ſolatium, cum adeſſe videret, qui ſecundũ Deum & cœlites, adverſis in rebus ſibi opem conferre poſſent Expectationi tantæ, Chriſtianæ in Sinis Reipublicæ de ſuo officio conceptæ

ceptæ, ut reſponderet Pereria Ferdinandi ſibi veſtigiis inſiſtendum cenſuit, nullumque non movit lapidem, ut Dei cultus & Religio Chriſtiana eâdem, qua antea, tranquillitate ac facilitate propagaretur. Quot quantiſque poterat obſequiis, ſibi devinciebat Imperii optimates, & Magiſtratus; iis & coram & per literas Fratres ſuos (hoc enim nomine ſeſe Miſſionarii omnes compellare in Sinis ſolent) impenſe commendabat. Et vero non infructuoſe. Nam perſecutiones non paucæ mox ipſis initiis extinctæ: plura templa denuo erecta, illæſa alia conſervata ſunt in Provinciis Huquam, Quamtum, Pecheli, Chekiam, & præcipue Xantum, ubi Proregis patrocinium Pereriæ literis imperatum, nimium quantum profuit illius provinciæ Miſſionariis, qui plurimis vexationibus affligebantur.

Hac eadem in provincia graviſ-
ſimus

ſimus quibem anno 1690. deſæviit turbo adverſus Neophytos, & eorum Patrem Joannem Valat, à vaferrimo quodam homuncione agitatæ defectionis accuſatos, apud civitatis Chepimhienæ Mandarinum, Chriſtiano nomini adeo infeſtum, ut ad ejus comprimendam audaciam Imperatoria authoritate opus fuerit. Ad eam igitur confugit Pereira, Imperatorem que rei totius certiorem faciens, ejus auxilium imploravit. Monarcha ne apud Tribunalia Divinæ Legis cauſa, repulſam conſuetam pateretur vel certe multo cum oppreſſorum detrimento diutius protraheretur, illico privato ad provinciæ Prætorem mandato miſſo tempeſtatem ſedavit, atque in Catholicæ Fidei æſtimationem ingensque emolumentum convertit.

paulo antequam hæc agerentur, vivente etiam tum Ferdinando, Sinas attigerat P. Joannes Fontaney

cum-

Digitized by Google

cum quatuor ſociis. Eos Provinciæ Chekimicæ Prætor, & alii Mandarini (in quorum manus inciderant) Religiones Catholicæ infenſiſſimi hoſtes, juxta Imperii Leges ab ingreſſu Sinarum arcere conabantur, miſſo ad Tribunal Rituum libello, ut ii quinque Evangelii Præcones Imperatoria authoritate Siamum, unde venerant, remeare cogerentur. At Imperator, à Ferdinando de tota re edoctus, honorifico diplomate Joannem & Socios accerſi juſſit in Regiam, amplámque omnibus in Sinenſi Imperio commorandi facultatem indulſit : atque ex Pereriæ conſilio (nam Ferdinandus per id tempus è vivis exceſſit) Pekimi ſubſiſtere juſſit P. Joannem Franciſcum Gerbilonium, & P. Joachimum Bouvet ; P. Fontanejo cum aliis duobus ad miſſiones excolendas tranſmiſſo.

Poſt hæc eodem anno 1688. deputavit Imperator Legatos duos, ad tractanda

tractanda pacis fœdera cum Moſcis in confinibus orientalis Tartariæ. Illorum alter erat avunculus, & ſimul ſocer ejus, alter vero Soſanus Princeps, de quo ſupra in prima parte jam ſæpe meminimus. Eisdem Pereriam, quem ſemper magni fecerat, comitem adjunxit, mandato ad Tribunal negotiorum exterorum in eam rem miſſo Khamii anno 27.3. Lunæ die decima 13. cujus ſequens erat tenor. Perſpectum habeo Europæos homines, quorum opera utor, fide dignos & mihi eſſe perquam fideles: quibus niti poſſum Idcirco ad Moſcos mitto Thomam Pereriam. Expedit autem, ut pacis conditiones Moscis proponendas cum eo conferatis.

Privatim vero Pereriæ ſignificari juſſit Monarcha, facturũ ſibi pergratum, ex Pekimenſibus Patribus ſi unũ in hac expeditione ſociũ eligeret. Et Pereria Gerbillonium nuper appulſum ſelegit, tametſi linguæ Sinenſis,

et

ac Tartaricæ adhuc rudem, ad toleranda tamen aſperrimæ, inviæ, ac deſertæ Tartariæ incommoda aptiſſimum, atque promptiſſimum. Ad hæc Imperator, ut Pereria in ea expeditione ab omnibus (id eſt, ab octo vel novem millibus hominum) pluris æſtimaretur, creavit illum ordinis tertii Mandarinum, pretioſumque illi ex pellibus veſtitum, quo ipſe utebatur, Socio vero, alium noviter factum dono dedit cum aliis honorificis donis. Præcepit itidem ut Legatus Princeps Socer ſuus Pereriam & Gerbillonium menſæ propriæ ſemper adhiberet.

Poſtquam ad locum, ubi de pace agendum erat perventum eſt, & in variis congreſſibus, ob Sinarum cum Europæis imperitum tractandi modum, & varias eorundem ſuſpiciones ac diffidentias, nihil omnino concludebatur, credi vix poſſit, quantum à Pereria fuit deſudatum, ut ſuſpicaciſſimos Sinenſium Legato-

gatorum animos, ad pacem debito modo tractandam componeret, diſſidentias tolleret, ac difficultates hinc inde ſubortas complanaret. P. Gerbillonii etiam Socii ſui operâ, labore, ac induſtriâ uſus in iis, quæ cum Moſcis Linguæ Latinæ haud ignaris tractabantur. Adeo durum illud negotium fuit, ut niſi Pereria cum ſocio adfuiſſet, infecta pace Legati ad Principes ſuos redituri fuiſſent. Hoc ipſum Sinenſium Legati teſtati ſunt, quando pace confecta duos extraordinarios curſores ad Imperatorem præmiſerunt cum hujusmodi mandato
„ Dicite Imperatori, quod felicitati
„ Majeſtatis ejus adſcribendus ſit
„ felix iſtius Legationis exitus, &
„ quod Imperator ipſe in dignoſcen-
„ dis hominibus prodigioſos habe-
„ at mentis oculos, eo quod elige-
„ ret Thomam Pereriam cum So-
„ cio. Cum enim ſæpius ad deſpe-
„ ratos terminos deduceretur pacis

„negocium , illud ipſe ſuâ & ſocii „induſtriâ ad bonum ſtatum redu„cebat, adeoque illorum totum eſt: „certè enim ſi nobis adjuncti non „fuiſſent, nihil prorſus concluſiſſe„mus. Hæc ita dicite citra errorem, „citra oblivionem.

Dici facile non poteſt, quanto ſolatio animique voluptate acceperit magnus Tartaro Sinicus Imperator iſta felicia pacis nuntia; ſibi & toti Imperio deſideratiſſima; quantis honoribus, favoribus, ac beneficiis non tantum Pereriam & Socium, ſed reliquos Noſtros in aula commorantes affecerit: Frequentior & major inde quam antea illi familiaritas, & privata cum ipſis colloquia: Inter quæ in ejus præſentia ſinguli ſuas, ab ipſomet ſibi impoſitas exercebant occupationes. Pereria quidem præter Muſicam, variis incumbebat artefactis; Gerbillonius autem & Bouvetus, Antonio dirigente; Euclidem, & Philoſophiam in Tartaricam

taricam vertebant linguam (cui tunc jubente Monarcha addiſcendæ dabant operam) & ex verſione Imperatori explicabant. Antonius vero eidem Algebram interpretabatur. Affectu ſingulari nos omnes Imperator complectabatur, & inaudita familiaritate ſuper tapetia Imperialis ſubſelli (quod nulli Procerum ac Principum unquam conceſſum) jubebat ſibi aſſidere. Mittebantur autem equi ex ipſo Imperatorio equili, quibus noſtri veherentur in aulam. Innumeros alios favores taceo.

Verum parum videbatur Imperatori, nobis in aula degentibus ſeſe benevolum exhibere, ſi tam ingens beneficentia ad cœteros in Miſſionibus laborantes non pertingeret. Idcirco provincias ad meridionalem plagam jacentes inviſurus, quæſivit à Pereria, quinam eſſent, & quibus in locis, qua ſibi iter faciendum erat, morarentur Socii no-

Digitized by Google

ſtri. Quoties autem civitatem aliquam, ubi Miſſionarii reſiderent, pertranſibat, ad illorum domicilium ſubmittebat duos aulæ miniſtros, ut illos ad Majeſtatem ſuam deducerent. Præſentibus vero Miſſionariis ſumma benevolentiæ indicia, & ſummos clementiæ ſuæ præſtabat favores: idque non tantum coram aulæ ſuæ proceribus, ſed etiam & vel maximè coram illius Provinciæ, in qua tunc erat, Prorege, & primariis Mandarinis; ut ne illi perſpecta hacce Monarchæ erga Miſſionarios benevelentiâ, contra ipſos aliquando inſurgere auderent. Quos tandem ab Imperatore honorificè benigneque dimiſſos, unus ex aulæ miniſtris admonebat, ut de omnibus ſigillatim Pereriam edocerent per litteras.

Hæc autem paulo fuſius in hoc capite relata, quædam fuerunt veluti præludio ac diſpoſitiones, non ſine Numinis conſilio ac providentia

tia paratæ ad Catholicæ Fidei impetrandam libertatem; cui occaſionem peperit ſæva quædam perſecutio, de qua in capite ſequenti.

CAPUT SECUNDUM.

Horribilis perſecutio in Provincia Chekimenſi, exorta anno 1691.

Edictum in publicis valuis Mandarinorum non nemo affixerat; quo Dei Legem falſam eſſe ac perverſam aſſeverat. Quod cum directe vergeret contra ultimum Decretum, Ferdinandi opera ab Imperatore impetratum; P. Proſper Intorcetta, præcipuus provinciæ Chekiamenſis operarius, inopinatæ huic tempeſtati pro munere ſuo ſeſe oppoſuit; graviſſime conquerens de impacta Sanctiſſimæ Dei Legi calumnia, & violato Imperatoris Decreto, prohibente, ut ne Lex Dei inter falſas ac pravas

vas numeraretur. Mandarinus commiſſum per furorem ac veſaniam errorem reputans, ſibique non parum metuens, ad Proregis primariorum Magiſtratuum, & Sinenſium Literatorum opem ac præſidium confugit. Novi illi ſcribæ & Phariſæi lubenti animo in Chriſtum ejusque ſanctiſſimam Legem conjurantes, ut novum Barabam præſenti periculo eximerent, concilium inierunt: in quo id maligne ſtatutum eſt, ut edictum Imperatoris decreto adverſans, ſubito de publicis valvis detraheretur; & in illius locum aliud, ſtans pro decretis Imperatoriis, ſed Catholicam Religionem prohibens, affigeretur. Fuit autem tale.

„Ego Cham hujus Provinciæ Pro-
„rex, & in Tribunali Inquiſitionis
„generalis in Curia Mandarinus,
„hoc edictum promulgo, ad ſevere
„prohibendum Europæis, ne Kalen-
„darium feſtorum diſtribuant; po-
„pulos perturbent & incitent ad
„ſuſci-

„ſuſcipiendam Legem ſuam, infrin-
„gendo Imperatoris Decreta. Dum
„autem Majeſtatis ejus mandata
„cum debita veneratione exequi
„ſtudeo, quæ in id tendunt, ut
„homines perficiantur, invenio ad
„ſe iſpum perficiendum, & obti-
„nendam rectam Imperii admini-
„ſtrationem, nihil omnino eſſe ac-
„commodatius ea lege ac doctri-
„na quam ab omni ævo Literati
„Sinenſes ſequuntur. Ea lex fa-
„milias componit, conſervat debi-
„tam venerationem erga parentes,
„propinquos & majores: ea juvat
„ad regendum perfecte Imperium,
„ad conſervandam populorum erga
„Imperatorem obedientiam ac fi-
„dem, & viciſſim Imperatoris amo-
„rem erga ſubditos ſuos: Tota il-
„la doctrina tradita eſt à magnis
„Magiſtris Cheveumo & Confutio,
„ejusque præcipua ratio eſt in ſer-
„vandis juſtitiæ legibus ac pie-
„tatis, & ad ſupremum perfecti-

 „onis

„ onis faſtigium attingit, ſicut ſol
„ & luna in cœlo, & flumina in ter-
„ ris, ita ab omni ævo conſtante
„ curſu progreditur. Duæ vero
„ aliæ ſectæ, quæ ſunt Bonziorum,
„ præ Litteratorum Lege ſunt veluti
„ duæ faculæ & parvi ignes, & ve-
„ luti duæ aliquæ foſſulæ, quæ con-
„ tinere non valent aquas. Quales
„ igitur erunt, & quam ignobiles,
„ quæ huc nobis recenter ab exte-
„ ris advehuntur?

„ Magna admodum eſt Impera-
„ toris Noſtri ſapientia, qui maxi-
„ mi æſtimat Sinenſium Litterato-
„ rum doctrinam, & cujus volun-
„ tas eſt, ut libri noſtri claſſici in
„ toto Imperio ſtudioſe evolvantur:
„ ideoque ad Magiſtratus ſemper
„ eos evehit, quos maxime com-
„ mendat Sinenſis acquiſita doctri-
„ na. Par eſt autem, ut qui modo
„ in hoc exiſtunt Imperio hujus ſan-
„ cti Imperatoris noſtri doctrinæ
„ ſe conforment: Literati, qui libris
„ claſ-

„ claſſicis evolvendis incumbunt, „ mercatores, opifices, qui juxta „ ſtatum ſuum occupantur, dum „ aliquid præterea otii habent, ea „ revolvere debent Imperatoris ſex- „ decim præcepta, ad componen- „ dos ſubditorum mores divulgata; „ quæ ſi clara percipiantur, pluri- „ mum valent ad acquirendam vir- „ tutem: ignaros erudiunt ad per- „ fectionem, in qua radix eſt obſer- „ tionis Legis Divinæ.

„ Verum proh dolor! Populum „ hujus provinciæ Chekiamenſis, „ quam guberno, modo à prædi- „ ctis longe aliena operatur. Con- „ gregantur enim hominum cœtus, „ & ad amplectendam Dei Cœli ſe- „ ctam inducuntur. Hujus Prædi- „ catores à locis transmarinis, Tai- „ minga familia regnante, ad hoc „ Imperium venerunt. Poſtquam „ autem Tartari obtinuerunt Impe- „ rium, prodiit contra eos hoc Im- „ peratoris Decretum: *Permittimus*

„*Ferdinando Verbieſto & ſociis*
„*tantum privatim, & inter ſe Chri-*
„*ſtianæ Religionis exercitia opera-*
„*ri: quia vero timemus, ne in Pro-*
„*vinciis erigantur novæ Eccleſiæ, &*
„*aliqui ſubditi noſtri eam Legem*
„*ſuſcipiant, id ſevere prohibemus.*
„Hoc decretum datum fuit anno Im-
„peratoris Khamii octavo. Poſtea
„de eodem argumento Tribunal Ri-
„tuum libellum obtulit, ad quod
„tale fuit Imperatoris reſcriptum:
„*Si inter illos ſint Mathematicæ pe-*
„*riti, adducantur ad aulam, & ſi-*
„*mul cum Ferdinando commorentur.*
„*Qui autem eam ſcientiam non cal-*
„*lent, ad proprias revertantur Ec-*
„*cleſias. Verum præter exercitia*
„*virtutum cultusque Divini pro-*
„*pria Religionis ipſorum haud per-*
„*mittimus, ut quisquam in hac, ali-*
„*isve Provinciis ſuſcipiat Religio-*
„*nem iſtam: Sed etiamnum erigere*
„*volumus ſuperiorem prohibitionem:*
„Quod quidem Decretum prohibens
„Legem

„Legem Chriſtianam adhuc extat,
„& aſſervatur in Rituum Tribun-
„nali.

„At vero Proſper Intorcetta,
„neſcio quo tempore è propria Ec-
„cleſia, quæ erat in Provincia Ki-
„amſienſi, * authoritate propria,
„in hanc Provinciam habitaturus
„venit; Librum de ſeptem virtu-
„tibus & alios de Religione Chri-
„ſtiana tractantes typis mandavit,
„Dei ſui imagines depingi curavit,
„populum ad eas certis diebus feſtis
„adorandas inducit, certa item je-
„junia præſcrbit, diſtribuit Kalen-
„darium feſtorum, ac denique po-
„pulorum corda ſeducit; ita ut in
„hac Metropoli Hamchei, * plus-
„quam mille hominum plebejorum
„ac rudium familiæ, violantes Im-
„peratoria Decreta, Legem Chriſti-
„anam ſuſceperint. Eam ob cau-
„ſam neceſſarium nobis viſum eſt
„præ-

* Vulgo *Kiam Si.*
* Vulgo *Ham Cheu.*

„ præſens edictum promulgare, ut
„ omnes, qui ſub mea degunt po-
„ teſtate, ad ſanctorum tramitem im-
„ pellam; eos vero, qui ſequuntur
„ Chriſtianam Legem, præmone-
„ am, ipſos longe à recto aberrare,
„ & infringere Imperatoris De-
„ creta; qui autem ea deinceps non
„ fuerint ſecuti, ſevere punien-
„ dos.

„ Sanè moveor commiſeratione
„ erga populum rudem, quod ita
„ ſeductus fuerit ad ſequendam pro-
„ hibitam Legem. Idcirco ſpe fu-
„ turæ emendationis condono præ-
„ terita, ut deinceps ſerventur De-
„ creta Regia. Quod ſi poſtmo-
„ dum aliqui ſint, qui excæcati Le-
„ gem illam rurſus ſuſceptam non
„ deſerant, aut officii ſui immemo-
„ res denuo amplectantur; præci-
„ pio omnibus mihi ſubditis, Præfe-
„ ctis, ut ſevere in eos continuo in-
„ quirant, meque ſtatim admone-
„ ant. Accuſabo interim apud Im-
„ pera-

„ peratorem Proſperum Intorcet-
„ tam, mandatorum Regiorum vio-
„ latorem, quod plebem ſeduxerit ad
„ ad amplectendam vetitam Legem,
„ ut ſecundum criminis ſui gravita-
„ tem plectatur. Quicunque au-
„ tem habitant vicini violatoribus
„ hujus edicti, niſi eos detulerint,
„ eadem cum illis pœnâ plectentur,
„ nec cuiquam hoc ſcelus condona-
„ bitur. Datum Khamhii Impera-
„ toris anno 30. Lunæ 7. intercalaris
„ die 16.

Hoc Prætoris edictum ita callide concinnatum illico in Metropoli Hamchei, & per totam Chekiamenſem Provinciam promulgatum fuit. Tum vero Prorex ipſe & inferiores Præfecti in Chriſti Eccleſiam deſævire, Chriſtianos vexare, eos vinculis, verberibus, & bonorum exſpoliatione ad veræ Fidei abnegationem adigere, Evangelii Præcones ſæpe ad examen vocare, eisdem minitari exilium, Eccleſias clau-

MOx ſub initium & in progreſſu jam relatæ perſecutionis Proſper Intorcetta de omnibus, quæ agebantur, Thomam Pereriam diligenter edocebat, ut tanto malo quantocyus ſubveniret. Hoc ipſo autem tempore Imperator extra muros Sinenſis Imperii ferarum venationi indulgebat; adeoque neceſſe fuit illius reditum expectare, ut non præſenti modo perſecutioni remedium quæreretur, ſed futuris etiam occaſio ac radix præcideretur, revocatione ſcilicet Imperialium Decretorum, propagationem Catholicæ Fidei interdicentium; quibus Chekiamenſis Prætor ad inſectandos impune Chriſti fideles aſtutiſſime uſus erat. Imperatorem in venando comitabatur Joannes Franciſcus Gerbillonius, qui de lacrymabili Eccleſiæ Chekiamenſis ſtrage certior factus & miſeratione commotus, peramentem noſtræ ſocietatis Principem Soſanum exorabat,

ut

ut ad Chekiamenſem Proregem ſcriberet comprimeretque ejus furorem. Erat forte Prorex iſte unus ex ejus clientibus, eique pluribus nominibus obſtrictus: ideoque amicus Princeps Gerbillonium bono animo eſſe jubens, totam illam tempeſtatem literis ſuis ſedaturum promiſit; haud ſane dubitans, quin Prorex in ſui obſequium ab iniquo opere continuo abſtineret.

Reduce Pekimum ex venatione Imperatore diè 3. Novembris anni 1691. nihil remedii Chekiamicæ perſecutioni adhibebatur amplius: expectandum enim erat Proregis reſponſum ad literas à Soſano ad illum datas, ne Principi Nobis ſemper amiciſſimi, aliquæ juſtæ offenſionis occaſio præberetur. Cum vero multum præterfluxiſſet temporis, & Prorex ad repetitam Principis epiſtolam nihil omnino reſcriberet, Præteria à Soſano veniam petiit, ut liceret ſibi affictiſſimæ Chekiamenſis Eccleſiæ cauſam ad Monar-

narcham deferre. Lubens annuit Soſanus, qui ſe quoque à Prorege ſpretum fuiſſe ægre ferebat: monuit tamen Pereriam, ut ne Imperatori notum faceret quod ipſe ſuper hoc negotio ad Proregem dediſſet literas commendatitias. Nam Imperator in hoc delicatiſſimus eſt, ut nullus Aulæ Procerum aliorum cauſis patrocinetur, ne hac via aliquod detrimentum juſtitia patiatur.

Ubi Pereria à Soſano facultatem impetravit, reliquis Noſtris Pekimenſibus conſociatus, vultu triſti, & internum animi dolorem abunde prodente, aulam adiit Regiam die 21. Decembris, Divo Thomæ Indiarum Apoſtolo ſacra. Introgreſſus omnium nomine ab Imperatore petiit, ut ad Regios pedes procidendi poteſtas fieret ſibi imploraturis patrocinium adverſus Chekiamenſis Provinciæ Prætorem, ſæviſſimum Chriſtianæ Religionis inſectatorem. Unus ex aulæ miniſtris, de Sinenſi Eccleſia optime meritus *Chao Lao*

Ye (hoc eſt Dominus Chaus) appellatus, pro ſua multorum annorum conſuetudine, qua negotia noſtra tractabat ut ſua, vel quaſi unus eſſet ex noſtris, hanc Noſtrorum poſtulationem Imperatori accurate propoſuit. Imperator vero cum ſciret Chaum fideliſſimum Nobis atque amiciſſimum eſſe, propterea que libentius coram illo noſtros quam coram ſe locuturos; voluit ut ipſe totam rei ſeriem ſibi referendam exciperet.

Eidem igitur aulæ Magnati exhibuit Pereria exemplum edictorum Proregis, & actorum ab inferioribus Præfectis, quod attulerat; & Noſtrorum omnium nomine in
„ hunc ſenſum locutus eſt. Ex iis,
„ quæ offero, ſcriptis liquido conſtat
„ Prætorem Chekiamenſem nullam
„ aliam ob cauſam, quam ob vete-
„ rem prohibitionem Chriſtianæ Le-
„ gis in eandem ſæviſſime debac-
„ chari. Tantum vero concepit
„ furoris, ut Proſperum Intorcettam
„ (quem

„(quem Imperatoria Majeſtas, dum
„Auſtrales Provincias inviſeret,
„ſummis honoribus atque benefi-
„ciis cumulavit) ſumma cum igno-
„minia conetur exterminare ex il-
„lamet Provinciâ, in qua tantos à
„Monarcha honores atque favores
„acceperat. Præterea eodem odii
„ac furoris actus ſtimulo, ſacra Dei
„templa fiſco addicit, Chriſti fide-
„les in vinculis detinet, atque ad
„ejurandam fidem conſtringit:
„imagines ſanctas, & Catholico-
„rum librorum tabulas comburit.
„Cum verò nemini non innotue-
„rit, nos ad Sinarum Imperium,
„ob ſolam Divnæ Legis promul-
„gationem veniſſe, quid aliud in-
„tendit Prætor iſte, dum ſanctam
„Chriſti Legem perſequitur, quam
„ut pariter & nos perſequatur?
„Clare oſtendens, quod quemad-
„modum ex Provincia, quam gu-
„bernat, Intorcettam, ita nos omnes
„è toto Imperio vellet expulſos.
„Quantum vero id ab Imperatoris

 „volun-

„ voluntate alienum ſit ſatis inde
„ liquet, quod Imperatoria Majeſtas,
„ ſingulari admodum benevolentia,
„ amore, honoribus, atque benefi-
„ ciis, non ſolum nos, qui in ejus
„ obſequiis detinemur in aula, ſed
„ etiam reliquos ſocios noſtros, qui
„ animarum ſaluti procurandæ uni-
„ ce incumbunt, complectatur, quos
„ omnes Prorex in exilium ablegare
„ peroptat (hic Pereria cum ſociis
„ in genua provolutus ita proſequi-
„ tur) Suppliciter igitur deprecamur,
„ ut Imperatoria Majeſtas, cujus
„ amorem & protectionem, plus-
„ quam patris ac matris experti ſu-
„ mus, innumeris ac maximis no-
„ bis collatis beneficiis hoc ampli-
„ us addere dignetur, ut abrogata
„ veteri prohibitione Legis Divinæ,
„ eam non modo à præſenti ſed
„ etiam à futuris eximat perſecutio-
„ nibus, cumuletque gaudium no-
„ ſtrum uno hoc beneficio, quod no-
„ bis vita ipſa erit antiquius.

Non

Non minori verborum vi, & animi affectu hæc omnia Aulicus Chaus exacte retulit Imperatori, qui illicò voluit legere ſcripta à Pereria oblata, ut de cauſa rite cognoſceret. Ea perſpecta, per eundem aulæ Magnatem quæſivit ex noſtris, vellet ne, ut præſentem perſecutionem(quemadmodum aliam in Provincia Xantumica ab annis hinc duobus) privato mandato, quod in promptu erat, extingueret? an vero via publica Tribunalium cum adverſariis Sinenſibus (quos ipſi etiam Tartari metuerent) congredi auderet? Noſtrorum aliqui judicabant via privata, utpote tutiori, atque breviori conſulendum Chekiamenſis Eccleſiæ neceſſitati. Alii vero cenſebant, via publica cauſam judicari oportere: quamdiu enim Chriſtianæ Legis prohibitio non abrogaretur, quotidie alias atque alias ſibi ſolicitudines fore', quibus crebro Monarchæ importuni eſſe cogerentur. Prævaluit hæc ſententia apud Pere-

riam (præerat jam tunc non Pekimenſibus tantum,ſed omnibus apud Sinas degentibus ſociis) & juxta illam reſponſum retulit omnium nomine Imperatori, a quo benigne exceptum & approbatum fuit. Tunc vero Pereria ſubjunxit, ſe & ſocios ſuos probe ſcire, quæ futura eſſet Tribunalis Rituum ſententia: Verum in Suæ Majeſtatis protectione ſpes ſuas unice collocare. Quæ verba Imperator ſubridendo excepit.

Tametſi ſingularis Monarchæ erga noſtros benevolentia felicem cauſæ exitum ſponderet; omnem tamen ſolicitudinem adhibebat Pereria, ut ne in libello ſupplici (cui accurate concionando, accerſita Literatorum Sinenſium ope, ſtatim incubuit) occaſio daretur Rituum Concilio, ea rurſum proferendi decreta Regia, quæ contra Legem Chriſtianam olim prodierant. Id enim ſi ageret, abſque dubio eiſdem Decretis inſtiturum, veteremque prohibitionem nova ſententia

reno-

renovaturum. Alius ſimiliter libellus, juſſu Patroni Noſtri Chai, in aula fuit exaratus à Literatorum peritiſſimis. Degebat tum temporis Imperator in villa ſuburbana, ad quam Noſtri die 28. Decembris una omnes ſe contulerunt, de ejus valetudine, atque Principis Hæredis, qui pridie ex equo lapſus fuerat, percontaturi. Eo autem officio perſoluto Pereria utrumque libellum privatim obtulit Imperatori, ut decerneret quisnam illorum ad rem preſentem magis conduceret, poſtmodum publice offerendus. Libellum utrumque illico Imperator perlegit, & apud ſe veluti emandaturus ſervavit; re tamen poſtea melius conſiderata, neutrum ad Divinæ Legis libertatem obtinendam appoſitum judicavit. Igitur die 1. Januarii ineuntis anni 1692 ad Collegium noſtrum miſit Miniſtrum ſibi chariſſimum, nobis benigniſſimum Patronum Chaum, cum alio ſupplici libello, lingua Tartarica, & ex-

 cellenti

cellenti ſtylo exarato ; quem ipſemet Chaus coram omnibus Noſtris legit.

Noſtri vero Imperatori gratias acturi, in genua proſtrati, novum, inſolitum, atque inexpectatum commendabant ac agnoſcebant beneficium. Tum Pereria omnium nomine in hæc per Chaum Monarchæ referenda verba prorupit:

„Jam ingens eſt Imperatoriæ Ma-„jeſtatis erga nos benevolentia, ut „omnes ſpes noſtras atque cogita-„tiones exſuperet: neque enim nos „ipſi poteramus excogitare, multo „minus ſperare ſimile quid tanto be-„neficio ; quod pluris ducimus, „quam ſi nos jam mortuos revocaſ-„ſet ad vitam. Progreſſus enim Ca-„tholicæ Religionis noſtræ (uti Im-„peratori perſpicuum eſt) omni o-„mnino felicitati præponimus. Quia vero nondum abſolutus erat iſte libellus, eum Chaus ad Palatium retulit perficiendum, ut deinceps Monarchæ publice offerretur.

Huc

Huc usque omnia cedebant ad votum, imo longe ſuperabant omnem expectationem. Ne tamen immenſa hæc gaudia triſtiſſimus occuparet luctus, P. Thomas Pereria ſociis non tantum in aula commorantibus, ſed etiam per Provincias ſparſis, & per eos cœteris Chriſti Fidelibus enixe commendabat, ut precationi & reliquis exercitiis nunc maxime vacantes, ad propitiandum Deum ſeſe totos converterent; ejusque Divinam Clementiam obſecrarent, ut bene propenſum Imperatoris animum confirmaret, comprimeretque occurſantes humani generis hoſtis impetus, quibus ingenti conatu negotium diſturbare nitebatur. Et vero non parum id noſtros ſolicitos tenuit, quod ab illa die 1. Januarii fere ad finem ejusdem menſis, nullam de jam dicto ſupplici libello Imperator mentionem fecerit, neminemque ex Noſtris toto eo tempore ad præſentiam ſuam, uti ſolebat, vocari juſ-

 ſerit.

ſerit. Cumque nulla ſe aperiret via urgendi negotii, diu noctuque anxii hærebant Noſtri, Dominum enixe orantes, ut quod cœperat opus bonum ipſe perficeret. Adfuit autem propitius Deus: nam Imperator tandem ad ſe Pereriam acciri juſſit; ac remotis arbitris omnibus (quod nunquam alias factum) prolixum cum eo habuit colloquium: & licet ſtrictiſſimum illi injunxerit ſilentium, tamen hoc ipſum ſufficiens erat indicium, ut reliqui ſocii ſolicitudinem, anxietatemque deponerent.

Abſolverat Pereria pulcherrimum artefactum, quod Imperator antea illi perficiendum tradiderat, & ſtatim poſt colloquium Monarchæ transmiſit per Aulicum Chaum. Arriſit Monarchæ operis artificium, & ex latore, quid Thomas Pereria dixiſſet, quæſivit: Lator nobis ſemper benefacere cupiens, repoſuit, dixiſſe Pereriam, maximo ſibi futurum ſolatio, ſi hoc exile artis opus

pus ſuæ Majeſtati gratum accideret, à qua expectaret gratiam longe maximam, nempe Divinæ Legis Libertatem. Subriſit adhæc Imperator: & paulo poſt per eundem aulæ Magnatem, ſupplicem libellum ſubmiſit propediem publice offerendum. Ut vero hoc beneficium undequaque eſſet abſolutum, ſingulare ſimul conceſſit privilegium, ut ſcilicet Libellus ille ſibi abſque alterius interventu per Thomam Pereriam, & Antonium Thomam Tribunalis Mathematicæ Præſides porrigeretur. Illi enim, qui Tribunali cuipiam præſunt, ex communi jure, non niſi de rebus ad ipſum Tribunal pertinentibus, ſupplicem Libellum in publico Tribunalium concurſu Imperatori publice, & coram de more tradere poſſunt. Cum autem Mandarini ſupremorum etiam Tribunalium, aliquod ſibi peculiare negotium habent, quod ad ſuum Tribunal non ſpectet, non per ſe ipſi Libellum ſup-

plicem

Digitized by Google

miſit ad Rituum Tribunal, ad quod cauſa pertinebat, ut ſuper ea ſuam diceret ſententiam.

CAPUT QUARTUM.

Libellus ſupplex pro libertate Chriſtianæ Religionis, Imperatori in publica Tribunalium corona oblatus, & ſententia ſuper eo à Rituum Tribunali prolata.

Supplicis libelli ſenſus talis fuit.

„NOs ſubditi Tui Thomas Pere-
„ria, & Antonius Thomas,
„Tribunalis Mathematici Præſides,
„reverenter Imperatoriæ Majeſtatis
„Tuæ perſpicacitatem ſuſpicimus,
„& ſupplices proponimus rerum
„noſtrarum principium ac finem,
„ut clare Majeſtatis Tuæ oculis
„ſubjiciantur.

„Labentis anni Luna nova ſub-
„ditus Tuus Proſper Intorcetta, in
„Eccleſia Metropolis Hamcheu re-
„ſidens,

Digitized by Google

„peratoribus in eo major, quod etiam „eos, qui falſam profitentur Reli- „gionem in ſuo Imperio vivere per- „mittat, & ab injuriis tueatur. Lon- „ge autem potiori jure, quando „Majeſtas Tua Auſtrales Provin- „cias inviſit, quoties obvios habuit „Europæos ſocios noſtros, ſumma „cum benevolentia eos excepit, „permiſitque (uti manifeſtum o- „mnibus fuit.) ut illis in locis, in „quibus degebant, tranquille mo- „rarentur.

„Quo igitur tam duro ac ſævo „corde audet nunc Chekiamenſis „Prætor in nos, tamquam perver- „ſæ doctrinæ authores inſurgere?

„Ut autem priora poſterioribus „conformia repetamus, olim ſub- „ditus Tuus Joannes Adamus „Schall, cum ab Imperatore Xun- „chio Parente Tuo Summæ bene- „volentiæ, ſingulare prorſus ac- „cepiſſet beneficium, nervos o- „mnes intendit in examinandis „atque corrigendis veteris Aſtro-

„nomiæ

„nomiæ (qua uti haud poterat) er-
„roribus; eamque tam accurate re-
„formavit, ut cœlo perfecte con-
„grueret, & ipſe acceptis ab Impe-
„ratore beneficiis non ingratum
„ſeſe exhiberet. Nec ejus in men-
„tem venire poterat ſibi culpæ
„vertendum debitum, quod præ-
„ſtabat, obſequium. Id ipſum ta-
„men poſtmodum expertus, quan-
„do Yamquamſienus & ejus con-
„fœderati, merita in delicta, recta
„in falſa ac errata detorſerunt. At
„Majeſtas Tua hæc omnia poſtea
„clare perſpiciens, juſſit Principi-
„bus ac Primoribus ſtirpis Regiæ
„Præſidibus, ſupremorum concilio-
„rum & Imperii cenſoribus, ut
„coacto rite cœtu ſingula revoca-
„rent ad examen, in quo veritas
„& falſitas perſpicue patuerunt.
„Quoniam vero Joannes Adamus
„jam e vivis exceſſerat, Majeſtas
„Tua, Ferdinandum Verbieſtum
„(quem quæri juſſerat) Aſtronomiæ
„præfecit, & honoris titulo conde-

coravit.

„ coravit. Quod quidem beneficium
„ reliqua ſuperavit omnia.

„ Beneficiis autem tam eximiis
„ cumulati, haud poteramus quid-
„ quid ſcientiæ in Nobis erat, ad uti-
„ tilitatem publicam non exerere, &
„ inchoatas lucubrationes noſtras
„ ad ultimum complementum non
„ deducere: Itaque intra Palatium
„ ſcripſimus de quibusvis ſcientiis
„ à Nobis in Europa comparatis
„ plura volumina; nempe de Aſtro-
„ nomia, Arithmetica, Muſica, Phi-
„ loſophia, & ſimilibus, in quibus
„ concinnandis per annos viginti
„ & amplius deſudavimus, & etiam-
„ num finem imponere non potui-
„ mus. Cum autem Majeſtas Tua
„ hæc omnia habeat perſpecta non
„ eſt opus illis referendis ad nau-
„ ſeam inſiſtere.

„ Quod ſi vero falſæ doctrinæ
„ profeſſores ſumus, quibus diffi-
„ dendum eſſet; qui fieri poſſet, ut
„ à primo Imperatoris Xunchii an-
„ no juſſi fuerint deceſſores noſtri

„ bellica inſtrumenta juxta Mathe-
„ ſeos normas efformare? Philippus
„ Grimaldus per mare ad Moſcos
„ trajicere, & epiſtolam Tribuna-
„ lis Militia Imperatorio ſigillo mu-
„ nitam ad illos deferre? Thomas
„ Pereria & Franciſus Gerbillonius,
„ honorifico titulo decorati, bis ad
„ eosdem Moſcos terreſtri via con-
„ tendere? ſunt tamen qui hæc quo-
„ que, non ut præſtita Majeſtati
„ Tuæ obſequia, ſed ut nobis pe-
„ culiaria commoda, vel aliis il-
„ latas injurias intueantur. Sane
„ qui recte & fideliter agit, non eſt
„ cenſura dignus, ſed ab omnibus
„ approbari debet: qui vero infide-
„ liter & cum pravo animo opera-
„ tur & quæ ſua ſunt tantum quæ-
„ rit, is ab omnibus, utpote impro-
„ bus, quique à recto deviat, merito
„ reprobandus eſt.

„ Deceſſores ac ſocii noſtri à
„ longinquis regionibus, per mil-
„ le maris pericula ac innumeros
„ labores venerunt, non ut famam
„ ſibi

„ſibi aut divitias acquirerent , ſed
„ut rectam doctrinam in quibusli-
„bet ad diſpoſitis locis edocerent:
„Sinas autem ingreſſi Imperatoriæ
„Majeſtatis benevolentiam meruerunt.
„runt. Et vero Imperator Xunchius
„Majeſtatis Tuæ Parens , anno X.
„Imperii ſui Joanni Adamo Mathe-
„ſeos Præfecturam , ac honoris in-
„ſignia contulit : anno autem XIV.
„locum Eccleſiæ conſtruendæ do-
„navit , & ad fores Templi extru-
„cti , inſculptam marmori honorifi-
„cam inſcriptionem erexit. Ad
„hæc Tua Majeſtas anno 27. Im-
„perii ſui , præter dignitatem Aſſeſ-
„ſoris in ſupremo Operum Tribu-
„nali (quam Ferdinando Verbie-
„ſto contulerat,) eidem è vivis ſub-
„lato , altiorem dignitatis gradum
„conferre dignata eſt ; juſſitque
„Rituum Concilio , ut ad mortui
„ſepulcrum ſingulares illi honores
„exhiberent , quæ omnia conſtant
„ex ejusdem Tribunalis codicibus,
„ubi annotata ſervantur. Præte-

„ rea nobis præcepit Majeſtas Tua,
„ ut Tartaricam linguam, nobis fa-
„ cilem diſceremus ; quo libros poſ-
„ ſemus interpretari facilius. In in-
„ teriori autem Palatii loco juſſu
„ Tuæ Majeſtatis, miſſas in Moſco-
„ viam & alio literas vertimus; eam
„ felicitatem conſecuti, ut ſine ulla
„ prorſus dubitatione nobis crede-
„ res, & ut probatæ fidei homini-
„ bus utereris: quamvis enim adve-
„ næ ſimus, nullam perſonarum aut
„ nationum diſtinctionem facis, ne-
„ que ad diverſitatem Regnorum
„ atque locorum, ſed ad ſolam pro-
„ bitatem atque fidelitatem atten-
„ dis, ut cujuslibet opera utaris. Quæ
„ cum ita ſint, qua ratione fieri po-
„ teſt, ut Proſper Intorcetta, ab ad-
„ verſariis exagitatus, locum ubi de-
„ gere poſſit in hoc Imperio non ha-
„ beat? Propterea etiam ſi maxime
„ velit, non poteſt non continuas
„ profundere lacrymas, cum acer-
„ biſſimo doloris ſenſu, miſerrimam
„ ſortem ſuam deplorans.

„ Igitur

„ Igitur nos ſubditi Tui, ſoli &
„ orphani, cum neque unum qui-
„ dem habeamus hominem, cui cre-
„ dere & cujus niti authoritate
„ poſſimus, ad Tuam ipſam Maje-
„ ſtatem confugimus ſuppliciterque
„ imploramus perſpicaciſſimam ſa-
„ pientiam Tuam, qua noſtram
„ noſtræque Legis cauſam expen-
„ das, eamque decerni ex æquo &
„ juſto jubeas. Eam ob rem hunc
„ ſupplicem libellum ſcripſimus, &
„ offerimus Majeſtati Tuæ, tuam
„ cum timore ac tremore ſententiam
„ expectantes. Khamhii anno 30.
„ Lunæ 12. die 16.

Supplex hic libellus magnam habebat elegantiam & vim in lingua & Sinenſi & Tartarica. Sane ipſi Mandarini & Litterati Sinenſes, dum eum legerent, admirabundi hærebant, cum ob energiam ac efficatiam, tum propter libertatem, qua ita adducebantur obſequia & merita, favores & gratiæ, ut æquitas cauſæ, ut neceſſi-

tas etiam gratificandi appareret, adeoque beneficium lebertatis Legis Divinæ, non ex favore tantum, ſed ex juſtitia, vel ſaltem titulo grati animi concedendum videretur. Quæ quidem ſtylo Curia adverſabantur: & procul omni dubio Noſtri, tanquam inexpiabilis criminis rei, illico fuiſſent accuſati à Cenſoribus (qui de more invigilant, ne quid contrà Imperii leges, vel conſuetudines agatur) niſi & ipſi. ſibi perſuaſum haberent Noſtros de expreſſo Imperatoris conſenſu libellum ejusmodi offerre. Imperator vero idcirco hanc libelli ſententiam eſſe voluerat, ut pateret omnibus, ſe in retractanda Legis Chriſtianæ prohibitione recte agere, & imitari Parentem ſuum, qui non tantum illius Religionis propagationem permiſerat, ſed etiam illius Præcones ſingularibus foveret favoribus beneficiisque, in Legis Chriſtianæ honorem cedentibus, eamque velut tacite approbantibus.

Obta-

Obtabat tamen Imperator, eratque nobis & cauſæ noſtræ admodum conveniens, ut Mandarini Tribunalis Rituum non coacti, ſed ſponte in id, quod juſtum erat, conſentirent. Ea propter nitebatur Pereria eorum animos demereri, qua obſequiis qua rationibus, quibus cauſæ juſtitiam ſuadebat. Singuli illum excipiebant comiter, & quod optaret ſuffragium, ſpondebant. Aſt quando ad proferendam ſententiam ventum fuit, promiſſis minime ſteterunt, ut in ea videre licet; fuit enim hujusmodi

„In Tribunali Rituum Mandarinus Lyco dictus exibuit ſupplicis libelli exemplum, quem Præſes Mathematicæ Thomas Pereria, „ejusque ſocius Majeſtati Tuæ, circa rerum ſuarum principium ac „finem obtulerunt Khamhi anno 30. „Lunæ 11. die 16. Die autem 18. ejusdem Lunæ prodiit Majeſtatis „Tuæ mandatum, ut ſuper eodem „negotio inſtitueremus conſultati-

„onem noſtram , & ſententiam „proferemus. Majeſtati Tuæ obtemperantes , tunc reverenter illud mandatum, & poſtea 19. ejuſdem Lunæ libelli exemplum in hoc noſtro Rituum Tribunali acceptimus.

„Res autem, de qua nobis deliberandum eſt, ita ſe habet: „*Thomas Pereria, & Anthonius Thomas Aſtronomiæ Præfecti, libellum Supplicem Majeſtati Tuæ offerunt referentes, quod ſubditus tuus Proſper Intorcetta, qui habitat in Eccleſia urbis Hamcheu, hominem huc miſerit, qui nuntiaret illius Provinciæ Proregem jubere locorum Præfectis, templa Chriſtianorum deſtruere, librorum tabulas effringere, eosque ſub titulo falſæ Religionis foras expellere ajunt: ſe hic degere ſolos & orphanos, nec audere cum indigenis congredi ad injuriam repellendam: rogare proinde Majeſtatem Tuam, ut eximia Tua perſpicacia clare deſpicias,*

„*ſe*

„*ſe nullo pravo ac privato animi af-*
„*fectu duci.* Et cœtera. Nos ta-
„bularium noſtrum ſcrutantes in-
„venimus, quod Kamhii anno 8.
„Principes Magnates, & ſupremo-
„rum Tribunalium Mandarini, co-
„acto cœtu & inſtituta conſultatione
„judicarint: *Legem Chriſtianam ni-*
„*hil mali continere neque ſeditiones*
„*excitare: Prohibendum tamen il-*
„*lam profitentibus, cœtus populi con-*
„*gregare, libros, ærea numis mata*
„*diſtribuere, ita ut ſolis Europæis*
„*Deum ſuum venerari liceret: Et*
„*cætera quæ in illo conſulto conti-*
„*nentur. Ad quod Majeſtas Tua*
„*dedit reſcriptum ejusmodi: Quod*
„*attinet ad Chriſtianam Religonem*
„*(excepto quidem Ferdinando, &*
„*reliquis, qui eam ſicut prius, ipſimet*
„*exerceant licet) quoniam veren-*
„*dum eſt, ne in hac cæterisque Pro-*
„*vinciis denuo forte extruantur*
„*templa & ſuſcipiatur iſta Religio,*
„*mando rurſus expediri diplomata,*
„*quibus id ſevere interdicatur, cæ-*

 „*tera*

„ *tera vero, quæ cenſuiſtis omnia,*
„ *approbo & rata habeo. Quod Ma-*
„ *jeſtatis Tuæ Decretum extat, & re-*
„ *verenter ſervatur in hoc noſtro Ri-*
„ *tuum Tribunali.*

„ Rurſum revolventes tabularium
„ noſtrum, invenimus Ferdinandi
„ Verbieſti Mathematicæ Præſidis.
„ aucti Titulo Aſſeſſoris, in ſupremo
„ operum Tribunali, ſupplicem li-
„ bellum, qui ita habet. *Nos ſubditi*
„ *Majeſtatis Tuæ, qui legem Dei pro-*
„ *fitemur, obſecramus, ut Religio*
„ *Chriſtiana, quem admodum Khan-*
„ *hij anno* 1. *ante ejus falſam accu-*
„ *ſationem permittatur ita, ut quili-*
„ *bet pro libitu ſuo poſſit ſine impe-*
„ *dimento eam ſuſcipere ad evitanda*
„ *perverſa contra illam dicteria at-*
„ *que calumnias:* Et cætera, quæ in
„ libello illo continentur. Super
„ quo operum Tribunal, una cum
„ hoc Rituum Tribunali ediderunt
„ conſultum hujuſmodi *Khanhij*
„ *anno* 8. *Ludovicus Buglius, Gabriel*
„ *Magallanius, & Ferdinandus Ver-*
„ *bieſtus*

„bieſtus libellum ſupplicem obtule-
„rant, ſuper quo Principum, Ma-
„gnatum & Supremorum Manda-
„rinorum comitia ſtatuerunt: cœtus
„Populi in Fanis perpetuo fuiſſe
„prohibitos; eamque ob cauſam Re-
„ligionis Chriſtianæ profeſſoribus
„quoque interdicendum à congre-
„gandis cœtibus, diſtribuendis æreis
„numismatis, & cœteris ſicut antea
„ſolisque Europæis indulgendum, ut
„Deum ſuum venerarentur. Quam
„ſententiam Majeſtas Tua, ſuo quo-
„que Decreto confirmaverat. Quo
„circa judicamus non eſſe rurſus con-
„ſultandi locum ſuper cauſa, in li-
„bello Ferdinandi Verbieſti contenta.
„ Ad hoc autem tum hujus tum ope-
„rum Tribunalis judicium Tua Ma-
„jeſtas reſcripſit ſequentia: Veſtræ
„ſententiæ ſubſcribo. Quod ſi vero
„in Mandarinorum catalogis, falſas
„& ſeditioſas ſectas recenſentibus,
„Lex Chriſtiana reperiatur, quaſi
„ipſa talis etiam foret, jubeo, ut ex
„illis expungatur. Quod quidem
„Maje-

„ *Majeſtatis Tuæ reſcriptum in Pro-*
„ *vinciam Chekiam & cæteras miſ-*
„ *ſum fuit.*

„ Igitur quod ſpectat ad cauſam
„ præſentem, de qua deliberamus,
„ cenſemus conſervandam eſſe Ec-
„ cleſiam, quæ eſt in urbe Hamcheu
„ & reliquas, ita tamen ut ſoli Eu-
„ ropæi venerationem & cultum
„ Deo ſuo exhibere poſſint. Reve-
„ renter expectamus Majeſtatis
„ Tuæ reſcriptum, ut expediatur
„ diploma ad Chekiamenſem Pro-
„ regem, ex quo intelligat, quid ſibi
„ agendum ſit, & excutioni man-
„ det. Datum Kamhi anno 31. Lu-
„ næ 1. die 20. hoc eſt anno Domini
„ 1692. Martii die 7.

Tametſi ſecundiorem Noſtri à Rituum Tribunali ſperarent ſententiam; præcipuam tamen ſpem in Imperatore unice collocatam habebant, ideoque certo certius ſibi perſuadebant ſupradictum Conſultũ à Monarcha reprobandum, & iterato cogendum Concilium, ut novam

novam inſtitueret deliberationem. Verum inſperatus rumor ad nos pervenit ; videlicet Imperatorem jam relatam ſententiam ſine ulla mutatione confirmaſſe. Nemo noſtrum huic rumori fidem habuit, quo uſque authenticum prodiit exemplum ab Imperatore ſubſcriptum. Tum vero Præſes Concilii Rituum ad Pereriam miſit, qui ſuo nomine congratularetur, quod cauſa noſtra feliciter eſſet peracta, templis omnibus ab everſione vindicatis, prius nec interrogato neque audito Prorege, qui partem agebat. Quæ quidem gratulatio poſt iteratam Divinæ Legis prohibitionem, vel ficta, vel ſaltem importuna habita eſt.

CAPUT QUINTUM.

Cœtera, quæ libertatem Chriſtianæ Religionis in Sinarum Imperio præceſſerunt.

Pleri-

Digitized by Google

PLerique è noſtris jam deſperabant omnino de conſequenda liberrate Legis Divinæ cujus prohibitiones denuo confirmabantur per ipſummet Imperatorem, in quo ſpes ſuas præcipue vel unice collocaverant. Eos tamen Thomas Pereria pro ea, quam de Imperatoris animo habebat, longa experientia, in ſpem erigere nitebatur, aſſeverans, fieri non poſſe, ut tantus ac talis Monarcha, tamque abſolutus Dominus, vel cedere Tribunalibus, vel tanta ſpe nobis data tantoque antecedente apparatu nobis imponere vellet. Et vero mox ſequenti die quæ erat 10. Martii, nova cœpit ſpes affulgere: nam Imperator contra Colaos irratus, eorum Tribunal claudi juſſit: ejuſdem Tribunalis Præſes veluti reus ad Regiæ limen aliquod dies ſtetit, ab officii ſui exercitio ſuſpenſus. Ejus filius iiſdem diebus juſſu Imperatoris in Palatio verberibus, & colaphis percuſſus eſt.

Digitized by Google

Colaorum Tribunal idem eſt atque ſupremum Concilium, ad quod omnes libelli ſupplices, deliberationes, ac ſententiæ cœterorum Tribunalium, illorum etiam, quæ à quibusdam ſuprema appellantur, ultimo inſpicienda atque conſultanda mittuntur. Hujus ſupremi Concilii Præſidi, qui primus eſt in Imperio Miniſter, ſignificaverat Imperator, optare ſe, ut tum Rituum, tum præcipue ipſummet Colaorum Tribunal noſtræ cauſæ faverent. Cum autem ſupremum hoc Concilium, ſuperius memoratam Tribunalis Rituum ſententiam, Divinæ Legis libertati adverſantem, non approbaret modo, ſed etiam (ut quidam nobis retulerunt) aggraveret plurimum; idcirco Imperator Colaos, & præcipue illorum Præſidem prædicta animadverſione dignos cenſuit.

Interim amiciſſimus noſter Chaus Imperatori ad commiſſerationem depinxerat mœſtiſſimos Noſtrorum

Digitized by Google

ſtrorum vultus, & afflictiſſimos animos, ex recenter confirmata Catholicæ Fidei prohibitione. Et Imperator, ut leniret noſtrum dolorem, per eundem aulæ Magnatem bono nos animo eſſe jubebat, & patienter dolorem noſtrum cohibere aliquantulum. Quibusdam tamen ex noſtris minime id ſufficiebat temperandæ triſtitiæ: perſuaſum enim habebant aulica tantum & officioſa verba eſſe. Mæſtiſſimas inſuper ex Provincia Chekiam literas (perſecutionis incrementa nunciantes) id temporis accipiebat Pereria, qui adlaborabat ſtudioſiſſime noſtros ab inſolita animi conſternatione, Chriſtianos vero à perſecutione ſæviſſima quantocyus liberare.

Opportuna huic incepto ſeſe illi obtulit occaſio die 12. Martii, in qua decrevit Monarcha P. Iſidorum Lucium Macao, quo appulerat, Pekimum accerſere, atque unum è Pekimenſibus ſociis, quem Pereria elige-

eligeret, cum honoris pompa illuc mittere ad illum deducendum. Hunc Imperatoris animum Aulicus Chaus, ut habebat in mandatis, Pereriæ notum fecit, qui hanc optimam nactus occaſionem, urgendæ celerandæque Libertatis Chriſtianæ Legis, eidem Chao dedit ejusmodi reſponſum Imperatori referendum.

„Singularia enimvero Imperato-„ria Majeſtas nobis immeritis con-„fert beneficia, quod & ſocium no-„ſtrum Iſidorum in aulam accerſe-„re, & alterum ad illum deducen-„dum legare dignatur. Propterea „omnes ad pedes Majeſtatis ſuæ „provoluti ei, quas poſſumus gra-„tias, agimus. Verum ſuppliciter „deprecamur, ut ſua Majeſtas per-„pendere non dedignetur, an no-„ſtrorum aliquis tam luctuoſo tem-„pore Macaum trajicere poſſit cum „ſingulari Regii Internuncii hono-„re.

„Quomodo audebit tanto cum „apparatu ac pompa tot pertranſi-„re loca, in quibus Eccleſias habe-

„mus, quando illæ luctu triſtiſſimo „moerent, & noſtri in illis reſiden„tes ſocii acerbo conſumuntur do„lore, & graviſſima afflictione „pene intereunt? Qua etiam „fronte, & Mandarinorum obſe„quia, & applauſus populi exci„pere poterit, quando una ſimul „percipere cogetur Chriſtiano„rum gemitus, opprobria, & cala„mitates, eorumque ſuccurrere ca„lamitati non poterit. Ad hæc, quo „animo ante tot Europæos Maca„enſes cives comparebit, iis locum „anſamque ſuſpicandi præbens, nos „in hac Aula longe aliter atque in „Europa vivere, nempe noſtro ip„ſorum honori, quam Chriſtianæ „Fidei propagationi, impenſius „conſulentes? Proinde ſi noſtrum „quispiam hoc tempore Imperato„riæ Majeſtatis ageret Internunci„um ipſe honor illi cederet in in„famiam, applauſus in opprobrium, „obſequia in tormenta, feſtivæ ac„clamationes in continuas lacri-

„mas.

Digitized by Google

„mas. Quod ſi ad cœtera benefi-
„cia hoc nobis Majeſtas Regia ad-
„dere dignetur, ut nemo ex noſtris
„Macaum legetur, mox per epi-
„ſtolam Iſidorum huc evocabo. Ille
„pro vehementi deſiderio, quo uni-
„ce præoptat Tuæ Majeſtatis ob-
„ſequiis ſe impendere, confeſtim
„iter arripiet, celeriterque ad
„aulam perueniet, multo cum ma-
„jori lætitia atque alacritate ſine
„apparatu publico iter faciens, quam
„ſi illud ſummo cum ſplendore per-
„ageret.

Ex his omnibus à Chao fideliter delatis, cognovit Monarcha dolorem noſtrum eſſe acerbiſſimum: quem ne augeret nullum ex Noſtris Macaum legare & Iſidorum ſine exteriori pompa venire permiſit; ut in gaudium converteret Divinæ Legis libertatem, quam citiſſime concedere decrevit. Eadem enim die (erat 15. Martii) qua illa reſponſio ad Imperatorem delata eſt, ad ſe accerſiri juſſit Colaorum

Præſidem, qui ad eam uſque diem fuerat ab obeundo munere ſuo prohibitus; ac remotis arbitris expoſuit, quantam ipſe cum Aſſeſſoribus committeret injuſtitiam, dum obfirmato animo Chriſtianæ Legis prohibitionibus inſiſtebat.

„Ita ne (inquit) frui gaudemus „omnibus virorum Europæorum „obſequiis, quæ hactenus Imperio „noſtro præſtiterunt; illorum vero „Religionem, ob quam ſolam pro„pagandam huc tam longe vene„runt, obſtinate prohibemus, cum „nihil ſit quod contra eam, aut e„jus Prædicatores juſte afferre poſſimus. Hæc Imperatoris verba, altiori voce prolata, ab aulæ Miniſtris percepta fuere. Quorum unus etiam Pereriam poſtmodum ea retulit, ab ipſomet Monarcha (quod veriſimilius eſt) ad levandos Noſtrorum mæſtiſſimos animos ſubmiſſus. Plura alia prolixo ſane alloquio ad Præſidem dixit ſapientiſſimus Princeps, ut æquita-

Digitized by Google

quitatem oſtenderet eorum, quæ proxime in favorem Divinæ Legis ſuprema poteſtate agere meditabatur. Poſt hæc (recurrebat dies 30. Lunæ 1. anni Khamhii 31. quæ erat 17. Martii ejusdem anni 1692.) mandatum expedivit ad Colaorum & ad Rituum Tribunal; quo jubebat ut ſententia prius lata die 7 Martii ejusdem combureretur. Abſque mora Mandatum Regium executioni dederunt Conſiliari, vehementer tamen ſtupentes ad exemplum nunquam in Sinis auditum, quod ſententia Tribunalis, per ipſummet Imperatorem confirmata & publicari permiſſa, exureretur.

Biduo poſt, nimirum 19. Martii qui dies glorioſo Sinenſis Miſſionis Patrono, D. Joſepho ſacer eſt, ad ſe Monarcha Principem Soſanum acciri juſſit, quem ſciebat à multis annis nobis amiciſſimum, & rerum noſtrarum maxime conſcium, atque aptiſſimum ad conſtringenda Tribunalia, ut ad votum Ma-

Digitized by Google

jeſtatis ſuæ pro libertate Chriſtianæ Fidei ſententiam ferrent; Hic enim Princeps præter ſummam, qua eminet, authoritatem, adeo efficaci præpollet eloquentia, ut ei contradicere audeat nemo. Vix ei Imperator, quid in cauſa noſtra fieri decernique vellet, aperuerat, cum ille in Noſtrorum & Divinæ Legis laudes effuſus, ſumme etiam laudato Imperatoris conſilio ac decreto, ſe promptum paratumque obtulit ad Imperatoris mandata protinus exequenda. Tum vero Monarcha, & privatis eum monitis, & ſequenti mandato præmunivit.

„Diebus præteritis in Concilio „Rituum Tribunalis judicatum „decretumque fuit, ut Eccleſiæ „Chriſtianorum illæſæ, ſicut antea „permanerent & conſervarentur, „ſic tamen ut ſolis Europæis Deum „ſuum in iis colere permitteretur, „Nunc autem perpendens, quod „viri illi Europæi præſint Aſtrono-

„miæ

„miæ noſtræ, eamque recte admi-
„niſtrent, quod etiam tempore bel-
„li omni induſtria atque labore
„ſeſe impenderint, ut ad perfecti-
„onem reducerent bellicas machi-
„nas; quodque in Comitatu Le-
„gatorum ad Mòſcos magna obſe-
„quia præſtiterint, in ſuper quod il-
„lorum lex nihil peruerſi, nihil ſe-
„ditioſi contineat, proindeque il-
„lam prohibere idem ſit, atque
„quempiam abſque culpa commiſ-
„ſa injuſte punire, idcirco jubeo,
„ut Colai una cum Rituum Conci-
„lio inſtituant conſultationem, &
„ſuam mihi proponant ſententiam.
„Datum Khamhii anno 31. 2. die
„Lunæ 2.

Ita informatus atque præmunitus Soſanus eodem die ad Tribunal Rituum advolavit, & ſtantes de more Præſides aliquos ad excipiendum Imperatoris mandatum, „ſic allocutus eſt: Paucis abhinc die-
„bus venit ad Vos libellus ſupplex
„Europæorum, quod rationi con-

Digitized by Google

„ſentaneum erat poſtulantium. Vos
„ autem pro multis ac magnis eo-
„ rumdem erga hoc Imperium me-
„ ritis,eos pœna potius quam præ-
„ mio dignos cenſuiſtis. Vosne la-
„ tet quanto labore Aſtronomiam
„ noſtram à Cælo aberrantem ad
„ normam certam revocarint? quan-
„ topere adlaborarint conſervationi
„ hujus Imperii,dum rebellium Pro-
„ vinciarum bello premeretur? Ego
„ ipſe ad Moſchos Legatus, oculatus
„ teſtis fui, quanta tunc Imperio ob-
„ ſequia præſtiterint, nam (ut ve-
„ rum fatear) neque mihi, neque
„ ulli alteri, ſed illis unice debentur
„ pacis fædera, inita cum Moſchis
„ tanto cum honore, tantaque cum
„ Imperii noſtri utilitate. Adhæc
„ jam centum anni ſunt, ex quo vi-
„ ri illi ſive ſocii eorum in Imperio
„ degunt, & nullæ etiamnum de
„ illis huc pervenerunt juſtæ quere-
„ læ. Pluribus ego annis, ut ſci-
„ tis primum in Imperio Mini-
„ ſtrum egi, deque eorum agendi

„ rati-

„ratione, tum hic, tum in Provin-
„ciis nihil unquam prorſus cogno-
„vi, quod non multa laude di-
„gnum eſſet. Quod vero ad eam,
„quam prædicant, legem attinet;
„ſæpius eandem diligenter di-
„ſcuſſi, & ſemper bonam eſſe ac
„ſanctam deprehendi: Talia ſunt
„ſupremum rerum omnium Con-
„ditorem adorare Monarchis, Prin-
„cipibus, Dominis, atque Magiſtra-
„tibus obtemperare, Parentibus ob-
„ſequi: non pejerare, non occide-
„re, neque ullum proximo malum
„inferre, illius uxorem & bona
„ne quidem concupiſcere. Hæc
„inquam ſunt illorum præcepta: &
„Chriſtiani, qui mihi ſunt ab ob-
„ſequiis, ea omnia accurate obſer-
„vant. Quid igitur vobis occur-
„rit adverſus hanc Legem, ut eam
„iterato prohibendam cenſeatis?
„Si mali quidpiam deprehendiſtis,
„notum facite: nam ſi vere mala
„eſt, nec decet, nec eſt in votis
„Imperatori eam approbare: At ſi

„ bona eſt , non poſſumus , quaſi
„ male eſſet , prohibere.

Oppoſuit Conſiliariorum non nemo, tam nobili & antiquo Imperio dedecori fore Legem exteram admittere. Huic Soſanus ſtatim repoſuit. „ Cur igitur totum Sina-
„ rum Imperium ſummo cum ap-
„ plauſu excipit advenarum Aſtro-
„ nomiam, belli machinas & alia ar-
„ tis prodigia ? Sapientis eſt in di-
„ ſcernendis rebus inquirere , quid
„ bonum quidve malum , non vero
„ quid exterum vel patrium ſit. Objecit alius ſi lex Chriſtiana approbaretur , brevi univerſum Imperium eam amplexurum. Tunc So-
„ ſanus : velint ſuperi! ceſſabunt e-
„ nim latrocinia, adulteria , ſeditio-
„ nes. Neque tunc opus erit quot-
„ annis prodigere Imperatoris the-
„ ſauros ad ſtipendia tot militum
„ millibus perſolvenda , quos alere
„ hic & in Provinciis omnibus ne-
„ ceſſe eſt , ad latronum ac factioſo-
„ rum hominum audaciam compri-
mendam.

mendam. Inſtare ultra nemo auſus eſt: cunctisque rationum efficacitate devictis Soſanus ſuperius relatum Imperatoris mandatum prælegit. Quo audito, tandem conſtituerunt ad Monarchæ votum ſententiam ferre.

Quia vero aſtutiſſimi homines & ſupra modum politici adhuc poterant aliqua cavillatione uti, Soſanus ipſe una cum illis conſedit, & liberaliter ſibi conceſſa authoritate utens; *ut vos* (inquit) *hoc ſublevem labore, fiatque vobis negotium expeditius, ſententiam ego ipſe dictabo.* Et nemine contradicere audente, ſicuti conceperat & dictabat, ſententia exarata eſt. Mox ad Colaorum Tribunal ſe contulit, eisque tradidit ſupradictum Mandatum Regium. Hinc ad Monarcham reverſus, illum de omnibus certiorem fecit, & de ejus rurſus authoritate die ſequenti 20. Martii interfuit deliberationi, quam Colai una cum Tribunali Rituum convenientes, juxta Imperatoris

toris præſcriptum inierunt. Eo in Concilio ſine hæſitatione (jam enim eos terrefactos Imperatoris in negotio ardor perurgebat) approbata eſt pridie in eodem Tribunali exarata ſententia ; atque inſuper à Colais additæ ſunt quædam non parvi momenti in favorem noſtrum clauſulæ. Viſum tamen poſtea fuit Imperatori pauca aliqua à Solano dictata verba, tametſi honorifica, demere, ne Religio Christiana vel Litteratis Sinenſibus nimis redderetur invidioſa, vel cum Confutii Sinenſis Philoſophi doctrina confunderetur. Vbi deinde Imperator in Colaorum Tribunali iis verbis eraſis , aliud exemplar tranſcribi curavit, demum die ſequenti (quæ erat 21 Martii) ſententiæ pro libertate Religionis Chriſtianæ in toto Imperio promulgandæ ſubſcripſit, Hæc ſententia deſcribitur in capite ſequenti.

CA-

Digitized by

CAPUT ULTIMUM.

Decretum libertatem Religionis Chriſtianæ in Sinarum Imperio concedens ita habet.

„SUpremus Tribunalis Rituum „Præſes Cupatay & cœteri me„cum Judices, obedituri Majeſtatus „Tuæ mandato, ſuper negotio pro„poſito ſententiam noſtram pro„ferimus.

„Nos omnes rem ſedulò diſcu„tientes ac examinantes inveni„mus quod illi Viri Europæi, invi„tati fama virtutum Majeſtatis „Tuæ plura dena ſtadiorum mil„lia, ac immenſum prope mare „emenſi ſunt, ut huc pervenirent. „Hi vero Mathematicæ Prefectu„ram nunc obeunt, & Aſtronomi„am dirigunt: tempore bellorum „conflandis machinis gnaviter in„cubuerunt: Miſſi ad Moſcos, egre„giam operam ſinceramque nava„runt, efficientes, ut negotium de

„pace feliciter concluderetur. Sane „illorum merita plurima & admo„dum magna ſunt. Ipſi etiam Eu„ropæi & alii eorum ſocii , qui in „ſingulis habitant Provinciis, mali „nihil omnino operantur; nullas „excitant perturbationes. Tarta„rorum ſacerdotes, uti & Bonzii „Sinenſes ſua habent Fana, & per„mittitur omnibus, ut illa adeant, „& ibi venerationem exhibeant, „thura cremantes. E contra ve„ro Religio Europæorum (quibus „nihil mali imputari poteſt) prohi„bita jam fuit in hoc Imperio. „Quod quidem videtur à ratione „alienum. Par igitur eſt, ut in o„mnibus Provinciis eorum templa, „ſicut antea ſemper factum eſt, con„ſerventur, & omnibus ſecundum „antiquam conſuetudinem per„mittatur Religionem Chriſtianam „profiteri, & templa adire, pro„hibitione omnino ſublata. Hanc „noſtram ſententiam ſubjicimus „Majeſtatis Tuæ arbitrio ac judica-

„mus

„mus (ſi ita annuat) eam in omni-
„bus Provinciis promulgandam.
„Khamhij anno 31. Lunæ 2. die 3.

Huic ſententiæ duobus tantum characteribus de more ſubſcripſit Imperator, quorum ſenſus eſt: *Aſſentior Conſulto.* Subſripſerunt etiam ſua nomina, qui conſultationi intérfuerunt. Sequenti vero die (quæ erat 22. Martii.) Imperator ſententiam pro libertate Legis Chriſtianæ ita exaratam atque ſubſcriptam, tranſmiſit ad ſupremum Colaorum Concilium in toto Imperio promulgandam. Tum vero ſecreto cognovimus ex Aulico, qui eam detulerat, de Imperatoris ſubſcriptione. Ingens enimvero erat gaudium noſtrum. Illud tamen ante Decreti promulgationem exterius prodere non expediebat ſed eam anxie expectabamus, quam primum Imperatori gratias acturi. At benevolentiſſimus Princeps adeo tenebatur deſiderio, nos maximis ſuperabundantes gaudiis videndi,

di, ut tantæ moræ impatiens quæſierit ex adſtantibus Aulicis, an nondum veniſſemus ad agendas gratias? ſubiungens: *Nondum hoc illis ſufficit, expectantne majus aliquod beneficium?* Verum paulo poſt aderamus omnes, & præmiſſis conſuetis obſequiis officiisque, Thomas Pereria in gratiarum actionem ita prorupit.

„Quæ lingua condigne poterit „exprimere, aut quæ mens utcun„que concipere magnitudinem be„neficii tam ſublimis tamque ex„celſi, quo Majeſtas Tua omnibus „noſtris votis abundantiſſimum „impoſuit complementum? Sane „hoc unicum fuerat noſtrum deſi„derium, & exoptatiſſima ſpes at„que unicus ſcopus, quo omnes „noſtræ curæ atque cogitationes „diu noctuque collimabant; anxiè „aſſidueque præſtolantes feliciſſi„mum illud momentum, in quo „tanti momenti libertatem aſſeque„remur, atque per hoc populoſiſ-

„ſimum

„ſimum Imperium veri Numinis
„cultum publice dilataremus. Quam
„ob cauſam (ut perſpectum eſt
„Majeſtati Tuæ) patrem & ma-
„trem, ipſamque Patriam deſerui-
„mus, & per mille maris pericula
„hunc in Orientem migravimus.
„Propterea quemadmodum inmen-
„ſo nobis erat dolori, veri Dei Le-
„gem tot inter prohibitiones ve-
„lut captivam videre, ita etiam
„ſummum eſt gaudium, quo hodie
„exultamus, ob Legis Divinæ liber-
„tatem, Summe veneramur in præ-
„ſenti fecilitate noſtra Dei Provin-
„dentiam, quod omnes Tribuna-
„lium Miniſtri, ad quos Catholi-
„cæ Fidei cauſa delata fuit, perti-
„naciter repugnarent, ut totam
„hanc ingentem gratiam ſoli Ma-
„jeſtati Tuæ unice deberemus. Plu-
„rima & ſingularia nobis Tua
„Majeſtas contulerat beneficia, hoc
„tamen alia omnia longe ſuperat;
„non tantum quia perſe maximum,
„ſed etiam quia ſingulari induſtria

„tua immenſum auctum. Profe-
„cto gratia præſens tanta eſt , ut
„etiam ſi laudes Majeſtati Tuæ
„perpetuo agamus, & ejus aſſiduis
„obſequiis occupemur; numquam
„tamen ſatis grati eſſe poſſimus.
„Cum igitur neque verba, neque
„facta pro debitis reddendis gratiis
„ſuppetant , ad pedes Majeſtatis
„Tuæ provoluti iterum atque ite-
„rum nosmet ipſos, & omnes ſo-
„cios noſtros offerimus, promptiſ-
„ſimos non tantum ad omnem
„Majeſtatis Tuæ nutum,ſed etiam
„ad interpellanda Divinam Boni-
„tatem , ut eidem vitam longam,
„valetudinem feliciſſimam , felix-
„que conſervet Imperium.

Ad hæc Imperator his tantum
„verbis reſpondit: Optime enimve-
„ro dicitis quod hoc beneficium ſit
„majus aliis omnibus quæ hactenus
„vobis contuli : Admonuit etiam
nos, ut ad beneficii diuturnitatem
caute eo uteremur, opus eſſe Chri-
ſtianos, imprudenti agendi modo
obnoxios,

obnoxios, in officio & quietos continere. Antea quoque nobis ſignificaverat, ut Religio Chriſtiana ſequantum fieri poſſit, accommodaret Imperii conſuetudinibus; nec eas rejiceret, quæ ſolum in politico cultu conſiſtunt, utpote Legi Chriſtianæ non repugnantes.

Ita demum ad optatiſſimum finem perducta eſt tamdiu expetita & tot conatibus pridem attentata Religionis Chriſtianæ libertas, promulgata Pekimi die 5. Lunæ 2. Anno Imperantis Khamhii 13. ætatis ejusdem 39. á Fundatione Imperii Tartaro Sinici 49. à condita Sinarum Monarchia 4644. à primo Chriſtianæ Fidei ingreſſu in Sinas (juxta id, quod refert in Provincia Xenſi erecta pyramis) 1056 á morte S. Xaverii ad portas Sinarum 140. á fundatione Miſſionis Sinenſis per patres Societatis JESU 109 ab ejusdem Miſſionis reſtauratione poſt perſecutionem Yamquamſieni 24. Domini noſtri JESU CHRISTI anno 1692. die

Digitized by Google

22. Menſis Martii, die quidem ſummi ſolatii ac gaudii omnibus Miſſionariis & Chriſtianis Sinenſibus, Ethnicis autem unicæ æternæque felicitatis

Quoniam vero hujus felicitatis ac gaudii diuturnitas, tot inter Chriſtianæ Fidei potentiſſimos pariter ac acerbiſſimos hoſtes, ab omnipotentis Dei Domini noſtri manu omnino pender, exoranda eſt Divina ejus Clementia, ut perpetuum efficiat, quod beneficium ſemel coferre dignata eſt. Idque ego ab omnibus, qui hanc narrationem vel legerint vel audierint, ſubmiſſe atque enixe expoſco, & ut una nobiſcum Divinam pariter obſecrent Majeſtatem, (in cujus manu ſunt animi & corda Principum) ut ſicuti Imperatorem noſtrum ad tam piam delibertationem ſententiamque inflexit, & ad perrumpenda omnia obſtacula roboravit, ita etiam cum efficacibus Divinæ gratiæ auxiliis attrahat atque alliciat, uſque dum ſuperatis omnibus impedimentis atque difficultatibus, fidem

quam

quam bonam & ſanctam eſſe agnovit, talemque publico Decreto declaravit, ipſemet amplectatur. Quod tandem aliquando futurum, qui hic reſidemus, ſperamus, unice tamen confiſi pretioſiſſimis Domini noſtri JESU CHRISTI meritis, interceſſione SSmæ. Virginis Servatoris gentium Matris, & glorioſiſſimi Sinarum Patroni Divi Joſephi, atque ferventiſſimis precibus Fidelium omnium, qui animarum, ſalutem eo quo pareſt ſtudio deſiderant.

Relatio de libro Sinico-Latino-R.P. Verbieſti

VIdi librũ inſriptum: Aſtronomia Europæa ſub Imperatore Tartaro Sinico Cam̃ Hy appellato in lucem revocata á P. Ferdinando Verbieſto Flandro-Belga Brugenſi è Societate JESU, Academiæ Aſtronomicæ in Regia Pekinenſi præfecto, Anno ſalutis M DC LXVIII. fol:

cum figuris Obſervationum & Organorum. Omnia cum ipſo diſcurſu tabulis inciſa ad Sinenſium morem. Diſcurſus inſcribitur: compendium latinum proponens XII. poſteriores figuras Libri Obſervationum, nec non VII. priores figuras Libri Organici.

Narrat ſub initium Colaos ſeu Adminiſtros ſtatus & præcipuos aulæ Magnates, juſſu Imperatoris obſervationum aliquot teſtes oculatos fuiſſe, & deprehenſo exactiſſimo calculi conſenſu cum cœlo, concilio Magnatum quater hanc unam in rem convocato, P. Ferdinandum fuiſſe conſtitutum ſupremum Academiæ Aſtronomicæ Præfectum, & Aſtronomiam Europæam de invidia & calumnia Sinenſium & Maurorum triumphaſſe, & religionem Chriſtianam quinto perſecutionis ſuæ anno in publicum iterum prodiiſſe, templis in omnibus fere Imperii provinciis ut prius apertis.

Obſervationes erant hujusmodi;

Umbræ

Umbræ meridianæ calculo prædictæ, quot aliquoties factum; Gnomon erat columna ænea octo pedum & amplius in turri obſervatoria; *Pes Sinenſis* proxime æqualis eſt antiquo Romano, dividitur in 10. digitos, ſinguli digiti in 10. primas, & hæ in 10. ſecundas: Diſtantiæ ſtellæ Martis à Marchal Pegaſi prædefinitæ uno menſe & amplius ante obſervationem; Altitudinis ſolis meridianæ, & ejusdem declinationis diſtantiæ Lunæ ab Arcturo.

Imperator deinde Patri Ferdinando impoſuit, ut Inſtrumenta Aſtronomica ad modum Europæorum fabricari curaret quæ facta ſunt ſex diverſi generis intra quadriennium 19. circiter millibus Imperialium conſumtis, & 16. libris Sinice de eorum fabrica, theoria, & uſu conſcriptis. Idem P. Ferdinandus multa etiam alia Inſtrumenta Mathematica ad 55. numerum, juſſu Imperatotis & partim in privatum hujus uſum confecit, & molis ingentis

lapides pro Mauſolæo Regio, quos 500. equi rotis curulibus ægre trahebant ahhibitis trochleis per pontem longiſſimum transvexit, & aquæductum per longam planitiem pro fontanis aquis ad 8. ſtadia duxit, & novo Menchanicæ artificio 132. tormenta bellica ex ære fudit, & currui ſuo nova forma confecto impoſuit, & juſſu Imperatoris propoſitiones Mechanicæ fundamentales explicuit. Tabulas Aſtronomicas expanſas planetarum & eclipſium Solis & Lunæ ad bis mille annos venturos & ultra extendit. Nunc ſe Dialecticam & Philoſophiam præ manibus habere ait, ſub pallio Sinico introducendam ad Religionis Chrſtianæ evidentiam clarius demonſtrandam. Inter alia inſtrumenta eſt Globus cœleſtis, Anemodicticū, Armilla æquatoria & zodiacalis, Horizon cum triangulo azimuthali, Quadrans volubilis. Mandarini vigiles horis inter ſe diſtributis omnia cœli & aëris phænomena diligenter notant, &

ſingulis

ſingulis diebus mane ad Prefectum Aſtronomiæ deferunt, quotidie etiam ad ſtylum æneum veterem ſupra dictum umbram meridianã obſervant. Perpendicula ſunt tenuia fila ænea cum globis æneis, æneo tubo (ob motum aeris) incluſa. Globum Aſtriferum 2000 librarum vel puer nullo negotio verſat & ad omnem altitudinis gradum attollit. Magna opus diligentia eſt, errores enim a Sinenſibus non inſtrumentis aut calculo ſed Aſtronomiæ Europææ ipſis exoſæ imputantur

De magno Imperatoris erga ſcientias Mathematicas affectu & diſcendi ſtudio P. Ferdinandus ita diſſerit: quatuor circiter anni elapſi ſunt, cum me Imperator per quinque menſes continuos quotidie in ſuum Muſeum vocavit, ac totos pene dies detinuit, libros Aſtronomicos ad 120 à Patribus Sinico idiomate ſcriptos ipſi explicui, vix uno altero ve ex ephebis aſtante Imperatoreq; deinde ipſi prandenti in aula fercula ex ſua

menſa in vaſis aureis mittente. Cum alias Imperator à ſuis tanquam arcanum aliquod numen colatur, & legati exteri ſe magno beneficio affectos putent, ſi vel eminus aſpiciendi ejus facultas detur

Imperator intellecto Elementa Euclidis eſſe præcipua Matheſeos fundamenta à P. Mathæo Riccio Sinice verſa explicari ſibi voluit, & à capite ad calcem pertinaci ſtudio omnes propoſitiones exquiſivit, & in Tartaricum idioma verti juſſit. Inde Arithmeticam & Analyſin triangulorum rectilineorum & ſphæricorum percepit; & his ſpinis calcatis ad amœniora proceſſit, Geometriam Practicam, Geodæſiam, Chorographiam. Arithmeticam optime callet, & in variis regulis proportionū ſe diu multumque exercuit, etiam difficiliora quædam, quæ ſpectant ad radices quadratas & cubicas, & arcana quædam ex progreſſione Geometrica & Arihmetica tentavit; nec mediocritet gaubebat, quando

videbat

videbat in Geodæſia calculum prædicere, quæ deinde fune & pertica deprehendebat. Theoriam Planetarum per orbes papyraceos ſibi voluit demonſtrari; totum autem Siſtema ſtellarum fixarum ita animo infixit noctibus pluribus inſumtis, ut vel ſublatis in cœlum oculis quamlibet ſtellam facile nominare poſſit. Ita Uranie Europæa Regales animos primum dignata movere, magnam majorum ſucceſſuum ſpem fecit. Et ut olim Reges Magos ſtella traxit ad adorandum verum Deum, ſic etiam hos Principes extremi orientis aſtrorum notitia poteſt paulatim ducere ad Aſtrorum Dominum colendum atque adorandum.

Epiſto-

Digitized by Google

Epiſtola R. P. Claudii Philippi Grimaldi, Societatis Jeſu ad Godefridum Guilielmum Leibnitium, Sereniſſimi Electoris Brunſvigo-Luneburgici Conſiliarium Intimum Regiminis & Juſtitiæ.

POſt longa difficillimorum itinerum faſtidia me plurimum recrearunt literæ tuæ, quæ una cum gratioſiſſimi Poloniæ Regis Epiſtola per Patrem Adamum Kochanski fideliter transmiſſæ, mihi redditæ ſunt in portu Goano. Non eſt, Clariſſime Domine, quod ſuſpiceris, me intercidentium negotiorum turbis & viarum ærumnis oppreſſum tui memoriam depoſuiſſe, nam licet innumeris calamitatibus ſim conflictatus, inter ipſos tamen graviſſimos labores & peracerbas miſerias me Dei O. M. & Amicorum Europæorum dulcis recordatio ſolabatur; & eorum amicitiam tum maximè æſtimare

mare ſcivi, cum ab iisdem longiſſimè avulſus per inhoſpitas terras & in medio non unius nationis pravæ peregrinabar. Ipſis Barbaris, per quos tranſivi, ſim ego magis barbarus oportet, niſi tecum & cum ſimilibus tibi viris ſuaviſſimum literarum comercium, animorum ſcilicet intimam communicationem ſtudeam conſervare, id quod abunde præſtabo, cum quietis aliquid Pekini nactus fuero. Cæterum quæſtiones tuæ ſunt multæ & graves, quibus omnibus, ut ſatisfiat utar ſociorum meorum opera, qui per omnes Sinarum provincias diſperſi, ſuis quique in locis rariora & ſcitu digniora colligent, quæ omnia citra invidiam eruditæ Europæ curioſitati libens communicabo. Tu interim ne negligas comparare aliqua ſcientiarum cimelia, quæ nobis reciproco obſequio ſubmittas. Deus tibi tuisque in omnibus benedicat, ut ita tranſeas per temporalia, ut non amittas æterna. Datum Goæ 6. Decembris 1693.

Digitized by Google

Ex literis P. Antönii Thomæ Pecquini datis 12. Nov. 1695.

IN aula verſatur (videtur loqui de P. Grimaldi) magna ſui & Societatis commendatione, non minùs propter vitutem proſus eximiam, quàm abſolutam in mathematicis eruditionem, cujus notitia Imperatorem, Mandarinos, & Sinas univerſos majorem in modum devincit. Vix publicam ritus Chriſtianos amplectendi facultatem ſubditis omnibus Imperator conceſſerat, cum non ſine ingenti animi ſui ſolatio percepit quotidianas ab idololatria ad Chriſtum converſiones: Ut R. P. Ciceri Italo jam deſtinato ad epiſcopatum Pecquini, ubi degebat in aula, ex privatis parietibus licentiam redeundi indulſerit cum R. P. Falſa itidem Jtalo, promulgandi Evangelii gratia diſſitis maxime provinciis, quæ Patres, qui ſternant ipſis ad cœlum viam, identidem

dem expetunt. Hoc imperium Viros Apoſtolicos tanta proſequitur benevòlentia; ut ſpes non ex vano affulgeat, fore, ut China tota ad fidem catholicam menſis unius ſpatio traducatur. Certe jam Mandarini ſeu Principes duo ſacro fonte abluti ſunt, divina gratia in eorum cordibus tantum erga ritus Chriſtianos amorem excitante, ut non tantum ardenter juxta ac conſtanter publicis Religionis Catholicæ exercitiis interſint; verū etiam faventi animo ad aras ſacerdoti ſerviant, aliaque bene multa Europææ pietatis miniſteria magna cum reverentia obeant P. Vaſtam, & P. Joſephus Raymund in Arragonia nati, ſtrenuos labores ſuos unius quoque Mandarini baptiſmo coronarunt, quod exemplum ingentem vim populi ad veram Religionem attraxit. Verum nullus ſatis mirabitur fructus uberrimos à R. P. Crocivæo Mediolanenſi in tam celebri provincia collectos: perſcripſit enim ſe præ nimia in tingen-

dis unda ſacra Neophytis laſſitudine, brachiorum uſu propè deſtitutum, coactumque accire ſocios; obtinuiſſe P. Pekardt Italum, qui modo non minore ardore in ſalutem animarum incumbit. Ex æquo labori gaudio reſpondente, intra ſpatium non magnum temporis baptizatos à ſe mille infantes, & totidem adultos perſcribit. Fructus & operæ pretiũ porrexit ſe ad ipſum aulæ gremium, ubi Princeps quidam, cujus mater ultimæ Imperatricis ſoror erat, recens Chriſto adjunctus, cœleſtes favores tanti æſtimat, ut quotidie ad mediam usque noctem preces extrahat, imò & domeſticos fidei Chriſtianæ rudimentis inſtituat. Princeps alius Junior 13. annum ætatis agens, ſuſcepto cum pompa publica & magno pietatis ſenſu baptiſmi ſacramento, eam in aula de religione Chriſtiana exiſtimationem concitavit, ut de re nulla, perinde ut de Chriſti Jeſu fide ſermo increbeſcat. Memorabilis mors Mandarini ætatè jam

jam provecti vacillantes in fide aulicos multum confirmavit: cum enim rerum terrenarum amore irritatus, à Chriſti jugo mirum quantum adhorreret, in ultimo vitæ articulo profuſis ubertim lacrymis baptiſmum petiit, dein animam rite expiatus cœlo transmiſit, hoc commotus ſpectaculo filius unà cum uxore totaque familia, non tantum parentis ſui conſilia ſecutus eſt, ſed etiam veræ fidei myſteriis imbutus, gemina curavit ædificari templa, unum quidem prope domum ſuam, alterum extra urbis pomœria Matri ſine labe conceptæ dedicatum. Illius Patruus Mandarinus Principesque alii ſanguine juncti ad eandem viam ineundam ſe accingunt. Multitudo populi ac parvulorum baptiſmi lavacro ante mortem renaſcentium tam numeroſa eſt, ut Imperator, quanquam certis retentus rationibus Chriſtianũ ſe necdũ profiteatur, videatur ſibi Religionem noſtram neciatis extollere, nec ſuam ex ſubditorum con-
 verſione

verſione lætitiam ſatis explicare poſſe. Cum ad venationem in Tartariam profecturus nuper eſſet, P. Grimaldi Provinciali, & P. P. Ciceri, Pereiræ, & Gerbillon Gallo palam edixit, laudare ſe impenſe zelum operariorum; quos amaret unice & honoraret. Mira vultus gratia & affabilitate egit cum P. P. de rei Chriſtianæ incremento, ſimulque auctor fuit, ut auxiliares copias ex Europa accerſerent, dictitans, haud poſſe tot Patres in Chinam advenire, quot & ſua & ſubditorum expleant deſideria; Complura poſtmodum amoris vere paterni ſpecimina edidit. Has literas dum abſolvo, nunciatur Macao adventus decem Miſſionariorum ex Societate: hic nuncius Imperatorem vehementer oblectavit; aliquos apud ſe in aula retinere, reliquos quaque verſum dimittere conſtituit per vaſtum Imperii ſui ambitum; quod magnitudine ſua Europæ nequaquã cedit. Complectitur ducentos & amplius milliones hominum, adeoq;

incolarum

incolarum numero eſt Europa duplo majus. Labores noſtri ſortiuntur felicem eventum à ſingulari Regis in nos ſtudio, & à pace perpetua quæ in Imperio ſemper viget; partim ad experrectis limatiſque Sinenſium ingeniis: vident enim idola fabulis eſſe accenſenda, inditum ſibi à natura lumen aſſerunt, quo percipiant, unũ duntaxat eſſe Deum, quem Dominũ appellant, cujus honor & gloria per univerſam Chinam magis inclareſcit.

Brevis deſcriptio itineris Sinenſis à Legatione Moſcovitica Anno 1693. 94. & 95. confecti, communicante Dno. Brandio Lubecenſi qui fuit in comitatu Dni. Isbrandi à Moſcis ad Sinas Ablegati

EX urbe Moſcua profecti attigere *Uſtigam Majorem*, inde srans fluvium *Dvvinam*, paulo inferius verſus fluvium *Wizogdam*; unde *Ziri-anium* petierunt, vulgo *Siranni* dictam. Hujus provinciæ incolæ peculiari lingua gaudent a Ruſſica plane

diſcrepante; in ea tamen multa inve-hiuntur vocabula, linguæ ruſticorum Livonorum non diſſimilia. Hinc perrexerunt ad majores & minores *Permianos*, qui itidem ſingulari ſermone utuntur, cui cum Ruſſico aut Ziríanico nulla prorſus eſt affinitas. Et hi quidem populi Ruſſorum fidē ſequuntur, & diffunduntur uſque ad metropolim *Permiæ, Soliakaniskoi* & montes *Wengaturios*, qui ad Siberiam aditum præbent. Ultra hos *Wogulzoi Tartari* habitant, qui equorum pelles de arbore ſuſpenſas adorant. Propter flumina *Tura Tobol*, & partē *Irtis*, ingens multiudo Tartarorum, qui *Sibirskoi* appellantur, multas civitates atque villas incolit. Hi fidē profitentur Mahometanam, & liberó religionis ſuæ exercitio & Moſcheis utuntur. Ad inferiorem partem *Irtis*, ut & *Obii* fluvii, qui è Calmukorum regione a plaga inter Auſtrum & Septentrionem media veniens, in mare Tartaricum trans fretum *Waigats* defluit, itemque ad fluvios *Wa-*

cha

cha & *Keta*, degunt, qui *Oſtaki* appellantur. Iſti pellem urſi venerantur, & per hanc jusjurandum dare ſolent. Nimirum urſo jaculis confixo caput præcidunt, quod magno cultu proſequuntur, deinde capitibus paululum inclinatis & ſibilo edito, quali canes allicimus, hæc verba faciunt; Quis te occidit? Ruſſi; Quis caput reſecavit? ſecures Ruſſicæ: Quis tibi pellem detraxit? cultri Ruſſici: omnem enim culpam in Ruſſos conferunt. Veſtibus induuntur confectis e pellibus ſturionum aliorumque piſcium, neque ulla interula aut ſubucula utuntur. Si fluvium *Jenisca* aſcendas, non procul à flumine *Tunguſca Tunguſi* populi occurrunt. Hi pellibus veſtiuntur, ſed ita, ut hiſpida pars extrinſecus appareat, per æſtatem vero nudi incedunt, pudendis tantum coopertis. Cæterum diabolum invocant, & quæ ſcire avent, quærunt ex *Schamanis* id eſt Flaminibus ſive Magis, quibus dona offerunt. Porro aſcen-

dendo ad fluvium *Angara*, ex mari *Baikal* ſive *Kitay* lacu promanantem, vagantur complures populi, qui *Buratskoi Tartari* vocantur. Hi credunt Creatorem cœli & terræ, cui oves, equos, ac boves immolant, Solem procumbentes adorant, ante ædes ſuas perticas altas erigunt, quibus hircos & oves affigunt. Delectantur etiam re pecuaria, maxime camelis, quorum ibi magna copia eſt: unde complures à Caravanis ad Sinã tendentibus redimuntur, ita ut optimus camelus 12. vel ad ſummum 15. Rubelis haberi poſſit. Mari *Baikal* trajecto ad flumen *Zelinga* perventũ eſt, quod ex *Mongalenſi Tartaria* deſcendens, in hoc mare exoneratur. Hinc ad ſiniſtram ripam fluvii *Udæ* aſcendere, ubi urbs *Udinskoi* ſita eſt quæ prima eſt porta Dauriæ. Inde terreſtri itinere proceſſit Legatio ad *Niucheu* vel *Nenziskoi*: ubi occurrunt *Tunguſi Olenni Nukionkotæ*, qui eadem qua Burazkiani fide, quam ſupra

pra

Digitized by Google

pra memoravimus, ſunt imbuti : ex-
cepto quod res defunctorum pretio-
ſas una cum ipſis ſepeliunt, & ſenes
decrepitos in edita montium dedu-
ctos cremant, tumulis item optimum
cujusque mortui equum palo affixū
imponunt. A *Nenziskoi* in *Orguni-
am*, & inde ad Sinas itum eſt per ſo-
litudines intinere quinque ſeptima-
narum, nec prius homines obviam
habuere, quam poſt ſuperatos mon-
tes *Zalios*, unde fluvius *Zalo* origi-
nem trahit. Juxta hunc gens quæ-
dam *Turgaſin* dicta commoratur,
quæ agriculturæ, cumprimis vero
milio, hordeo, tobaco &c. colendis
vacat. Horum religio à Tunguſi-
orum cultu non multum differt. Ab-
hinc tranſcenduntur montes, in qui-
bus primæ Chinenſium excubiæ,
Karaul appellatæ, in edito monte
poſitæ ſunt; atque inde perrectum
eſt ad urbem *Nave* vel *Xixigan*, cu-
jus incolæ in domibus ſatis ornatis
habitant, & diabolum noctu horren-

do clamore ut Deum venerari ſolent. Hinc ad *Mougalos* ſive Tartaros pervenerunt, quorum religio eſt *Dolat Lamam* & *Kutugtam* ſacerdotes ſuos venerari, quorum imagines etiam in ædibus ſuis colunt, earumque in gratiam complures ollulas variis eſculentis & potulentis plenas apponunt: cum vero mortuum ſepeliunt, in tumba gallum album collocant. Virgo quædam religioſa apud hos *Mugales* nobis ocurrit, quæ globulos precatorios verſans indeſinenter neſcio quid ſubmurmurabat, interrogata à Legato, quem adoraret? reſpondit ſe adorrae Deum, a Deo noſtro cœlo deturbatum, & cœlum aliquando recuperaturum noſtro rurſus dejecto; tunc magnas rerum converſiones inter mortales eventuras eſſe. Poſthæc perventum ad *Karakitai*, & primum Sinenſium (in alio exemplari: ad *Karakota* primã Sinenſium urbem) & tandem unius diei itinere ad *Murum* à Tartaris dictum *Zaban Crim*,

Crim, totoque orbe celebratum. Iſte Murus eſt alitudine quatuor hexapodarum ſive orgyarum, tantæq; latitudinis, ut ſuper illo ſeptem vel octo homines junctim equitare poſſint; Longitudo ejus trecentis milliaribus germanicis æſtimatur, ſi in plano compoſitus eſſet. quadringenta milliaria excederet: Non raro enim per altiſſimas rupes & editorū montium cacumina ductus eſt, & quarta quaque milliaris parte turres conſpiciuntur, unde in appropinquantes tela emitti poſſunt. Aporta ubi per iſtum murum aditus datur, uſq; ad Sinicam metropolim Magni Chami ſedem, octo dierum iter fuit per multas urbes, villas & vicos, ubi inumera templa occurunt, in quibus terribiles idolorum formæ viſuntur, quarum aliquæ altitudinem habent octo ad decem orgyiarum. Rex Sinenſium eſt *Mangur* ſive Tartarus Orientalis, vultu non ineleganti, ac annos habens quinque ſupra quadra-

ginta. Hactenus brevis iſta itineris recenſio Cæterum accepimus Dominum Ablegatum polixiorem ejus deſcriptionem figuris ornatam meditari. Cum eſſet *Pekimi*, audivit *P. Grimaldi* Goæ in India appuliſſe. Quod attinet Tartaros occidentales uſque ad Grimæam habitantes, de his aliquando diſtinctius aget. Hodierni Chinæ Regis nomen eſt Kam Hi Ammalogdo Chan

Appendix.

Excerptorum ex literis à R. P. Johanne Franciſco Gerbillonio 2. & 3. Septemb. 1689. ex urbe Nipchou Tartariæ Orientalis ditionis Moſchicæ prope Sinenſis Imperii fines, datis ad RR. PP. Franciſcum de la Chaiſe Regis Chriſtianiſſimi Confeſſarium, & Antonium Verjuſium miſſionum Orientalium directorem.

AIt Gerbillonius ſe cum R. P. Thoma Pererio Luſitano, bis eo anno ab imperatore Sinarum in Tartariæ Orientalis deſerta miſſum, ut Legatis Sinenſibus cum Moſchis tractaturis interpretum vicem præſtarent. Moſci per vaſtas Scithiæ Regiones ita paulatim dilatavêre imperium, ut tandem in Sinenſes Tartaros inciderint, & in quadam aſſerta ab his provincia, coloniis ductis, ædificatoque munimento, Sabellinorum murium venationem ſibi vindicare cœperint. Unde triennale

cennale circiter bellum , non illud quidem grave aut cruentum ; munimentum tamen bis à Sinenſibus dirutum eſt , & bis à Moſcis refectum. Tandem cum tertiò obſideretur, & parum à deditione abeſſet; Legatus Magnorum Ducum in aulam Pekimenſem venit , nuncians mox plenipotentiarios in finibus affore tractandæ pacis , & limitum definiendorum cauſa. Id gratum Sinenſibus fuit , qui hactenus exercitu opus habuerant, ut ſe opponerent progredientibus Moſcis, quos conſtabat prope provinciam Leaotung veniſſe , & in ipſo litore Orientalis Oceani ex adverſo Japoniæ colonias locaviſſe , quas Sinenſes diſſipavere. Itaque ſpe pacis ſoluta obſidio eſt, & intellecto Plenipotentiarios Moſcos prope fines Imperii veniſſe anno 1688. & in urbe Selingha , quadringentis, media inter Boream & occidentem plaga à Pekino leucis conſtitiſſe, à Sinis nuntium expectantes, quousque ire deberent;

berent; aula Pekimenſis decrevit ad ipſam usq; Selingham mittere Legatos plena viciſſim poteſtate inſtructos, primarios viros; quorum prior dignitate præfecto prætorii, & cubiculi primicerio reſpondet, idemq; & inter conſilii eſt primores, ille ipſe ſcilicet cui poſt DEUM maximè debetur reſtitutio Eccleſiarum, diſcuſſa perſecutione quã excitaverat Yamqnamſum. Alter eſt Sinenſis natione, ſed Tartarica civitate donatus, avunculus Imperatoris; quibus complures Mandarini inſignes, ingensque comitatus adjunctus eſt; placuitque ut Pererius & Gerbillonius cum illis irent interpretum munere functuri, multoque honore culti, & communi tabula cum avunculo Imperatoris uſuri. Nam ex literis Moſcorum ſemper latinam verſionem adjunctam habentibus conſtabat, eſſe in illorum Legatione, qui linguam latinam callerent. Hoc iter quatuor menſium fuit, ita difficile & aſperum per deſerta, ut Gerbillonius præ

ipſo

ipſo ludum jocumque eſſe dicat quicquid ex Gallia ad Pekinum usque moleſtiarum pertulerit. Cum verò res illa vice confecta non fuiſſet, Legati rurſus convenere anno 1689. in urbe Nipchou ditionis itidem Moſchicæ ſub Meridiano Pekini aut potius paulo orientaliore ſita, trecentisque à Pekino leucis in ſeptentrionem remota, ubi iidem patres iterum affuere. Iter 49. dierum fuit, & menſis circiter tractatibus inſumtus. Legati Sinenſes, & cum ipſis Patres, terra ivere, ſed maxima comitatus pars navigio ſubvecta eſt adverſo flumine, quod Tartari vocant Sagalien Oula (fluvium nigrum,) qui 700. leucarum curſu ab occidente ad orientem tendens ſemperque navigabilis tandem, mergitur in Oceano Orientali ad 46. latitudinis gradum ex oppoſito ſeptentrionalioris Japoniæ partis, aut paulo ſuperius. Neſcio an idem cum fluvio Schingal in Tabula Witſeniana, qui tamen aliquot gradibus ſeptentrionalior illic com-